

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ISSN 2412-2491 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.201>

STUDIA

PHILOGICA

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Друкується з грудня 2012 р.

Виходить двічі на рік

Випуск 21

Київ•2023

Засновник:

Київський університет імені Бориса Грінченка
Друкується з грудня 2012 р.
Виходить двічі на рік

Індексується індексується в міжнародних бібліографічних базах Google Scholar,
Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України категорії "Б"
(Наказ Міністерства освіти і науки України № 1166 від 23.12.2022)

Журнал підтримує політику відкритого доступу

Адреса засновника: вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053

Адреса редакції: вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, м. Київ, 04212

Офіційний сайт: <http://studiap.kubg.edu.ua>

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 10 від 30 листопада 2023 р.)

Головний редактор:

Колесник О. С., професор кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор (Україна).

Заступник головного редактора:

Махачашвілі Р. К., завідувач кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор (Україна)

Випусковий редактор:

Радван Д. В., старший викладач кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна)

Члени редакційної колегії:

Бобер Н. М., доцент кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна);

Бондарева О. Є., професор, головний науковий співробітник кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Брацкі А. С., професор кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор габлітований гуманітарних наук (Україна);

Вінтонів М. О., професор кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Гайдаш А. В., професор кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, доцент (Україна);

Гарачковська О. О., професор кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Дель Гаудіо С., професор секції славістики Департаменту гуманітарних студій Університету Салерно, доктор філософії (Італія);

Єсипенко Н. Г., завідувач кафедри англійської мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Ковбасенко Ю. І., професор кафедри світової літератури Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук, професор (Україна);

Ласка І. В., доцент кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна);

Палійчук Е. О., старший викладач кафедри лінгвістики та перекладу Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна);

Редька І. А., доцент кафедри англійської філології і філософії мови Факультету германської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету, кандидат філологічних наук, доцент (Україна);

Халіман О. В., доцент кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор філологічних наук (Україна);

Цапро Г. Ю., завідувач кафедри англійської мови та комунікації Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук, доцент (Україна);

Шурма С. Г., доцент кафедри сучасних мов та літератур Гуманітарного факультету Університету імені Томаша Баті в Зліні (Чехія), кандидат філологічних наук, доцент (Україна); доктор філософії (нострифікація від Університету Масарика, Чехія);

Вей-лун Лу, доцент факультету китайських студій Університету Масарика, Ph.D. (Чехія).

BORYS GRINCHENKO KYIV UNIVERSITY

ISSN 2412-2491 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.201>

STUDIA

PHILOGICA

PHILOGICAL
STUDIES

Scholarly Journal

Published since December 2012

Frequency: semi-annual

Issue 21

Kyiv•2023

Founder:

Borys Grinchenko Kyiv University

Published since December 2012

Frequency: semi-annual

Indexed by Google Scholar, Vernadsky National Library of Ukraine

The journal is included in the CATEGORY "B" List of scientific professional publications of Ukraine
(Order No.1166 dated 23.12.2022 by the Ministry of Education and Science of Ukraine)

The journal supports open access policy

Borys Grinchenko Kyiv University

18/2 Bulvarno-Kudriavska St, Kyiv, 04053

Editorial Board: 13-B Levka Lukianenka St, Kyiv, 04212

Recommended for publication by the Academic Council of Borys Grinchenko Kyiv University

(Rec. No. 10 dated 30.11.2023)

Editor-in-Chief:

Kolesnyk O. S., Professor of the Department of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Professor (Ukraine).

Vice Editor-in-Chief:

Makhachashvili R. K., Head of the Department of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Professor (Ukraine).

Commissioning Editor:

Radvan D. V., Assistant Professor of the Chair of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine)

Editorial Board Members:

Bober N. M., Associate Professor of the Chair of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine);

Bondareva O. Ye., Professor, Leading Scientific Specialist of the Department of Ukrainian Literature, Comparative Studies and Grinchenko Studies, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Professor (Ukraine);

Bracki A. S., Professor of the Department of Ukrainian Literature, Comparative Studies and Grinchenko Studies, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Humanities (Ukraine);

Vintoniv M. O., Professor of the Department of the Ukrainian Language, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philology, Professor (Ukraine);

Gaidash A. V., Professor of the Department of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine);

Garachkovska O. O., Professor of the Department of Public Relations and Journalism, Faculty of Journalism and International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts, Doctor of Philological Sciences, Professor (Ukraine);

Del Gaudio S., Professor of the Department of Humanities, University of Salerno, Ph.D. (Italy);

Yesypenko N. H., Head of the Department of English, Faculty of Foreign Languages, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Doctor of Philological Sciences, Full Professor (Ukraine);

Kovbasenko Yu. I., Head of the Department of World Literature, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences, Professor (Ukraine);

Laska I. V., Associate Professor of the Department of Romance Philology and Comparative-typological Studies, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine);

Paliichuk E.O., Associate Professor of the Department of Linguistics and Translation, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine);

Redka I. A., Associate Professor of the Chair of Philology and Philosophy of Language, Faculty of Germanic Philology and Translation, Kyiv National Linguistic University, Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine);

Khaliman O. V., Associate Professor of the Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Doctor of Philological Sciences (Ukraine);

Tsapro G. Yu., Associate Professor of the English Philology and Translation Department, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine);

Shurma S. H., Assistant Professor of the Department of Modern Languages and Literatures, Faculty of Humanities, Tomas Bata University in Zlin, Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine), nostrification of Ph.D. by Masaryk University (Czechia);

Wei-lun Lu, Associate Professor, Department of Chinese Studies, Masaryk University, Ph.D. (Czechia).

Зміст

Мовознавство

<i>Бехта І. А., Татаровська О. В.</i> Заперечення, правда та хибність	7
<i>Благак Б.</i> «Творчий переклад» як політична дефамация: велика чеська державницька утопія Гануша Куффнера та її пропагандистична інструменталізація проти Чехословаччини.....	20
<i>Бутко О.А.</i> Основні особливості економічного дискурсу в англійській та іспанській мовах.....	35
<i>Вітвіцька Н.М., Єсипенко Н.Г.</i> Лексико-граматичні особливості прямого мовлення персонажа-трикстера у художньому дискурсі (на матеріалі збірки Ніла Геймана «Скандинавська міфологія»).....	46
<i>Колесник О.С.</i> JÖTNAR як «надзвичайні істоти»: когнітивна матриця давньопівнічних мовних репрезентацій.....	57
<i>Мізін К. І., Шемуда М.Г.</i> Антропоцентрична природа образного порівняння та його кореляція з метафорою.....	77
<i>Радван Д.В.</i> Листи і промови імператриці Священної Римської Імперії Адельгейди, доньки короля Русі, у хроніках і книгах кінця 11-12 століття	91
<i>Цапро Г.Ю., Грищенко О.В.</i> Фейкові новини: створені для чоловіків чи жінок?.....	109
<i>Юрчишин І.М.</i> Роль металінгвістичного заперечення в міжособистісній комунікації.....	119

CONTENTS

Linguistics

<i>Bekhta I.A., Tatarovska O. V.</i> Negation, Truth and Falsity.....	7
<i>Blahak B.</i> “Creative Translation” as Political Defamation: Hanuš Kuffner’s Great Czech State Utopia and its Propagandistic Instrumentalization against Czechoslovakia.....	20
<i>Butko O.A.</i> Economic Discourse: Main Peculiarities in English and Spanish....	35
<i>Vitvitska N.M, Yesypenko N.H.</i> Lexical and Grammatical Features of Direct Speech of the Trickster-Character in Fiction Discourse (Based on the Material of Neil Gaiman's Collection “Scandinavian Mythology”).....	46
<i>Kolesnyk, O.S.</i> Jötnar as “supernatural beings”: a cognitive matrix of the Old Norse verbal representation.....	57
<i>Mizin K.I., Shemuda M.H.</i> Anthropocentric Nature of Figurative Simile and Its Correlation with Metaphor.....	77
<i>Radvan D. V.</i> Letters and Speeches of Holy Roman Empress Adelheid, daughter of King of the Rus’, in Chronicles and Books in the late 11th - 12th Centuries	91
<i>Tsapro G.Y, Gryshchenko O.V.</i> Fake News: Is it Made for Men or Women?.....	109
<i>Yurchyshyn I.M.</i> The Role of Metalinguistic Negation in Interpersonal Communication.....	119

МОВОЗНАВСТВО Linguistics

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.211>

UDC 811.111'36-116:164.223.4:070

NEGATION, TRUTH AND FALSITY

Bekhta, I. A.

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9848-1505>

ivan.bekhta@lnu.edu.ua

Tatarovska O. V.

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9175-2774>

olesya.tatarovska@lnu.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

This article explores negation as a functional-semantic category and a pragmatic universal, examining its elements in both the language system and discourse, particularly negative statements. The study observes that despite structural and semantic differences, the concept of negation is applied uniformly. The analysis delves into linguistic means and their interaction within utterances, establishing restrictions influencing the choice of negation expression in various discourses. The complexity of negation is emphasized as a significant factor influencing language structure at all levels. The research aims to clarify the relationship between linguistic means of negation and their interaction with structural components within utterances. Researchers have shown interest in intra-systemic parameters of the negation category, considering it broader than its logical conceptualization. Modern linguists strive to analyze negation from logical-semantic perspectives, accounting for its pragma-communicative properties in discourse modes. The importance of logical negation lies in its role as the foundation for communicative-grammatical aspects of negation. The study acknowledges that while logical and grammatical negation share similarities, linguistic meanings inherent in each language contribute to differences between them. The article highlights the extensive study of

negation in linguistics, with a focus on various linguistic phenomena and their expressions. The subsequent sections aim to investigate multiple negation and its means of expression in modern English language corpus and discourse. Negation has been a subject of study across disciplines, drawing attention from logicians, philosophers, linguists, and psychologists. As a pragmatic universal, it manifests differently in languages, making it an interdisciplinary syntactic and morphosyntactic phenomenon. The article reviews historical analyses and emphasizes the significance of negation as a key human concept, shaping human expression in various fields of knowledge. Theoretical insights into English negation have been diverse, incorporating perspectives from linguistics, logic, pragmatics, and text theory. Various aspects, such as negative types, polarity elements, intensification, and scope, have been explored. The pragma-discourse approach is highlighted as a foundation for analyzing linguistic phenomena in context, providing a theoretical base for understanding different types of negation. The study adopts a pragmatic approach, employing methods from linguistic pragmatics, stylistics, text linguistics, cognitive linguistics, corpus linguistics, and discourse studies. The pragma-discourse approach is central, considering the communicative context to classify and systematize language material. Methods include deployment, elimination, paraphrasing, and restoration of nuclear structure, along with component analysis and semantic selection. The study reveals functional equality between explicit and implicit means of negation within discourse layers, establishing commonality across language levels in transmitting negative information. The analysis considers the dynamic nature of texts and contextual functioning, distinguishing various forms and speech methods of negation. Functional types of negation are explored, demonstrating their implementation through explicit and implicit linguistic means. The article concludes by reflecting on the historical significance of negation studies, emphasizing its evolving perspectives. The pragmatic universal nature of negation is reiterated, portraying it as a broad-based concept reflecting the fundamental properties of the objective world. The research opens avenues for further exploration, suggesting that the understanding of negation, especially multiple negation, may evolve in unforeseen ways, driven by the inherent logic of the language..

Keywords: *negation, truth, falsity, linguistic analysis, pragmatic universal.*

Бехта І. А. Татаровська О. В. Заперечення, правда та хибність. *Ця стаття розглядає заперечення як функціонально-семантичну категорію та прагматичну універсалію, досліджуючи його елементи як у мовній системі, так і в дискурсі, зокрема негативні твердження. Дослідження зазначає, що, незважаючи на структурні та семантичні відмінності, поняття заперечення використовується однаково. Аналіз заглиблюється в мовні засоби та їхню взаємодію у висловлюваннях, встановлюючи обмеження, що впливають на вибір вираження заперечення в різних дискурсах. Підкреслюється складність заперечення як суттєвий фактор, що впливає на структуру мови на всіх рівнях. Метою дослідження є з'ясування співвідношення мовних засобів заперечення та їх взаємодії зі структурними компонентами висловлювань. Дослідники виявляють інтерес до внутрішньосистемних параметрів категорії заперечення, вважаючи її ширшою за її логічну концептуалізацію. Сучасні лінгвісти прагнуть аналізувати заперечення з логіко-семантичних позицій, враховуючи його прагма-комунікативні властивості в межах дискурсу. Важливість логічного заперечення полягає в його ролі як основи для комунікативно-граматичних аспектів заперечення. Дослідження визнає, що хоча логічне та граматичне заперечення мають подібність, лінгвістичні значення, властиві кожній мові, сприяють відмінностям між ними. Стаття висвітлює широке дослідження заперечення в лінгвістиці, зосереджуючись на різних мовних*

явищах та їх вираженні. Наступні розділи спрямовані на дослідження множинного заперечення та засобів його вираження в сучасному англійському мовному корпусі та дискурсі. Заперечення було предметом вивчення різних дисциплін, привертаючи увагу логіків, філософів, лінгвістів і психологів. Як прагматична універсалія, вона по-різному виявляється в мовах, що робить її міждисциплінарним синтаксичним і морфосинтаксичним явищем. У статті розглядається історичний аналіз і наголошується на значенні заперечення як ключового людського поняття, що формує людське самовираження в різних галузях знання. Теоретичні погляди на англійське заперечення були різноманітними, включаючи погляди з лінгвістики, логіки, прагматики та теорії тексту. Були досліджені різні аспекти, такі як типи заперечення, елементи полярності, інтенсифікація та обсяг. Прагматично-дискурсивний підхід виділено як основу для аналізу мовних явищ у контексті, забезпечуючи теоретичну базу для розуміння різних типів заперечення. Дослідження приймає прагматичний підхід, використовуючи методи лінгвістичної прагматики, стилістики, лінгвістики тексту, когнітивної лінгвістики, корпусної лінгвістики та вивчення дискурсу. Прагматично-дискурсивний підхід є центральним, враховуючи комунікативний контекст для класифікації та систематизації мовного матеріалу. Методи включають розгортання, елімінацію, перефразування та відновлення ядерної структури разом із аналізом компонентів і семантичним відбором. Дослідження виявляє функціональну рівність між експліцитними та імпліцитними засобами заперечення в межах дискурсних шарів, встановлюючи спільність на мовних рівнях у передачі заперечної інформації. Аналіз враховує динамічну природу текстів і контекстуальне функціонування, виокремлюючи різні форми та мовленнєві способи заперечення. Досліджуються функціональні типи заперечення, демонструється їх реалізація за допомогою експліцитних та імпліцитних мовних засобів. Стаття завершується роздумами про історичне значення досліджень заперечення, наголошуючи на їх перспективах розвитку. Прагматична універсальна природа заперечення повторюється, зображуючи його як широку концепцію, що відображає фундаментальні властивості об'єктивного світу. Дослідження відкриває шляхи для подальших досліджень, припускаючи, що розуміння заперечення, особливо множинного заперечення, може розвиватися непередбаченими шляхами, що керується внутрішньою логікою мови.

Ключові слова: заперечення, правда, хибність, лінгвістичний аналіз, прагматична універсалія.

Introduction

In this article, negation is considered as one of the functional-semantic categories, a pragmatic universal, the elements of which are represented in the corpus (language system) and in the discourse (speech units) – negative statements. We use the concept of negation in the same way for statements that differ in structure and semantics, and therefore it seems that there are no significant semantic differences between them. However, the variety of linguistic means and ways of conveying ne-gation prompts us to clarify the relationship between them and how units of negative semantics interact with structural components within the utterance. Therefore, it is logical to establish restrictions that affect the choice of

the method of linguistic expression of negation in various discourses. Negation is one of the central key concepts used in various fields of knowledge: philosophy, formal and mathematical logic, linguistics. The essence of logical negation, which is considered as a member of the opposition of negation – affirmation, cannot be understood without referring to the facts of true reality. Negation and affirmation are understood as two mutually exclusive and interpenetrating opposites, the dialectic unity of which is also manifested in language, while grammatical negation can also interact with other linguistic phenomena. Negation is a complex phenomenon, far from being a peripheral phenomenon, but an important factor that limits and modifies, and the influence of which to a certain extent takes place at all levels of the language structure. Attempts by scientists to reveal the intrasystemic parameters of the category of negation are probably due to the results of research into the phenomenon of negation, which proved that the scope of the meaning of negation as a category of sign is wider than negation as a category considered in logic at the conceptual level. Therefore, the aspirations of modern linguists to approach the analysis of the phenomenon of negation from logical-semantic positions and outline the ways of analyzing negation, taking into account its pragma-communicative properties in the pragma-discourse mode of being, became clear. It is clear that the study of logical negation is extremely important for linguists, because ultimately it is the basis for the communicative-grammatical character of negation. Logical formulas help to reveal the core of the linguistic phenomenon and find content invariants necessary for the transformation of statements. On the other hand, we cannot forget that the concept of negation, like many other concepts, came to logic from linguistics. The concept of negation in the logic of predicates and the operation of negation in the logic of statements reveals a dependence on the linguistic phenomenon of negation. Negation as a linguistic phenomenon cannot be completely reduced to logical negation. The differences between logical and grammatical negation are well consistent with the doctrine of linguistic meanings inherent in each language and constitute its identity. That is why each language is characterized by its own notions, which have a certain meaning. However, this content does not coincide with the content of logical categories in all main features. The phenomenon of negation received a detailed study in domestic and foreign linguistics at various stages of the development of linguistic science, but some of its aspects remained outside the attention of modern linguistics. Therefore, in the subsequent sections of the investigation, we aim to

investigate the plurality and multifacetedness of multiple negation and the means of its expression in the corpus and discourse of the modern English language.

Studies of negation have been the focus of logicians, philosophers, linguists, and psychologists for centuries. This is a pragmatic universal, which is reflected in languages, albeit by different means, a syntactic and morphosyntactic phenomenon that is studied interdisciplinary. Due to its multifacetedness and multifunctionality, negation belongs to such language categories that are always in the field of view of scientific circles in the humanitarian sphere of knowledge. Despite the fact that a thorough analysis of negation began within the framework of formal logic, later this pragmatic universal became one of the fundamental items in various areas of scientific knowledge. It (negation) is also one of the most basic human concepts (meanings) and its presence is one of the criteria that reveals human nature and its expression in the humanitarian sphere of knowledge. That is, the ability to negate is a natural, and hence a natural phenomenon. The traditional view of negation as a logical operator that changes the truth of a judgment determined its status as a semantic concept in the majority of critical literature in this field. Research in the field of pragmatics and related disciplines, however, positions negation as an element that determines the creation of its exceptionally discourse-pragmatic functions. A negative statement can be part of any functional or pragmatic classification just like affirmative statements, as long as their different properties are taken into account. However, most of the work on negation in this context has a semantic focus, and the examples are typically isolated sentences. So far, we have recorded little information about the discourse and pragmatic properties of negation in context. This is where we see the relevance of this knowledge. Fundamental studies in this area are the works of T. Givon (1993), who develops the foundations of negation, based on the idea of negation as a propositional modality and on the cognitive properties of negative states and events, and H. Totti (1991), who conducts a detailed computer study of negation variants in English speech and writing. In this field of knowledge, there are sections of grammar, or broader studies, to the functions of negation, as well as the analysis of aspects of its use. Interest in the problems of syntactic semantics, pragmatics and text theory has recently also become an incentive for further development of the basics of the pragma-discourse approach to the analysis of linguistic phenomena, which is the newest theoretical base, a complete theory of various types of negation can be built. Therefore, the latest linguistic theory of negation in corpus and discourse needs its interpretation through syntax, semantics, pragmatics and context.

Theoretical Background

Negation in English has been analyzed in recent decades from a wide variety of perspectives and approaches (Horn 1989, 2010; Tottie 1991; Haegeman 1995; Tieken-Boon van Ostade, Tottie 1982, 1985, 1991; Anderwald 2002, 2005; Mazzon 2004 and Iyeiri 2005). Specific areas of focus included, among others, negative types, elements of negative polarity, negative enhancement, negative intensification, negation with modal verbs, scope of negation, and the pragmatics and expression of negation in various genres and varieties. Therefore, against the background of the above, this article is an attempt to outline the basics of the systematic study of negation as a pragmatic universal, its theory, propose theoretical postulates, trace its discourse organization and functional potential. Such remarks are debatable and conditioned by the complexity of the selected issues. One of the linguistic phenomena that is universal in the usual sense is negation. Its essence lies in the ability to refuse, to deny, to tell a lie, to disagree, to say something ironically, to distinguish truth from falsehood. All these qualities are inherent in a person. English linguist Gabriella Mazon comments on the existence of the topic of negation and its thorough studies in the linguistics of the English language. In a word, negation is a complex phenomenon in language, however, it would be insufficient to refer only to grammatical theory. Linguistic and paralinguistic methods of describing this phenomenon are covered in the proposed work on the study of negation. As a part of culture, language has many functions, one of which is communication, which requires the ability to properly express views, ideas, and objections. The Swedish statesman, Count Axel Gustafsson Oxenstierna (1583 – 1654) said for a reason: "It is not so much the denial or refusal that can offend us as the manner of their expression". The phenomenon of negation is essential to the study of any language. This field of study is characterized by complexity and at the same time universality, connected with all grammatical phenomena, the entire grammatical system. Many descriptive, theoretical studies have focused on the complex nature of the "negative" statement. Many scientists, taking into account the linguistic and non-linguistic factors that underlie negation, claim that it is connected not only with linguistics, but also with other disciplines: philosophy, logic, psychology and mathematics. Otto Jespersen was the first to publish a work entitled "Negation in English and Other Languages" in 1917. The English linguist L. R. Horn believes that "the process of studying negation contributed to the formation of important linguistic studies of such thinkers as: Aristotle, A. Bergson, L. Wittgenstein, B. Russell. A negation is the

opposite of something actual, positive, or affirmative (Horn, 1989, p. 23).. According to the basic structures of the language, negation laid its foundations in the early period of modern English and has remained largely unchanged for the past three centuries. In Old English, negation was conveyed using the particle "ne", which was added to any word. In the Middle English period, this mode of negation was auxiliary. Later, words or phrases *nought/nat* were added to the particle "ne". Initially, they were equivalent to the pronoun (*nothing*), but over time they acquired the function of a negative participle (*not*). Otto Jespersen notes that the disappearance of the particle "ne" and the use of (*not*) appeared in the 15th century. The category of negation occupies a special place among numerous language categories, as it most vividly and most accurately expresses the category of logic by its means, indicates its relationship between language, thinking and objective reality. Utterances that contain information with negative semantics are quite common in all functional styles of speech. The speaker (the one who writes) uses them not only when he denies something or tries to give an emotionally and expressively colored negative answer to a question posed to him, but also when he asserts or proves something, simply expresses his opinion or characterizes, gives assessment of objective reality, formulates certain scientific rules. The high frequency of negation in its various linguistic expressions explains the extraordinary interest of linguists in studying this phenomenon.

Methods

The theoretical and methodological basis of the work is the basic provisions of modern linguistic pragmatics, linguistic, literary and discourse stylistics, text linguistics, cognitive linguistics, corpus linguistics, and discourse studies. The pragma-discourse approach, which covers the palette of methods and linguistic techniques for working out the facts of the functional effectiveness of negation in the corpus and discourse, is the leading one in research. The basis of this approach is the communicative context through which language material is classified and systematized. The method of deployment, elimination, paraphrasing and restoration of the nuclear structure served to establish grounds for intensification and determination of preferences for the use of one or another type of negation with reinforcement and multiple negation. To solve some individual issues, the method of component analysis, reduced to dictionary definitions, and, if necessary, the method of semantic selection (in order to identify the textual specificity of the mentioned types of negation) were also used. In a word, negation as a conceptual and linguistic category has two projections: into the language system, where its

manifestation determines the formation of appropriate word forms, words, free and stable word combinations and syntactic constructions, and into the text/discourse. In the English language, means belonging to different levels of the language system are used to objectify the conceptual category of negation. Such a palette of correlations between conceptual categories and the means of their verbalization reflects, on the one hand, the creative nature of the perception and awareness of human-signified phenomena and objects of reality and the relations and connections between them, and on the other hand, the universal nature of the category itself.

Results and Discussion

From the point of view of philosophical teachings, negation is the transformation of one thing into another, an essential and necessary moment of development, which is accompanied not only by the rejection of the first thing, but also by the retention of all its positive qualities. The similarity between philosophical and logical negation is that in both cases we observe the transition of a certain concept into its opposite. In logic, a positive statement turns into a negative one or vice versa. However, there are certain contradictions between philosophical and logical negation. For philosophical negation, in contrast to formal-logical negation, development, movement from lower forms to higher ones while preserving the positive is characteristic. In formal logic, a negation is a logical operation, as a result of which, instead of the statement (proposition) *A*, we get the statement (proposition) *not A*, or instead of the statement *not A*, we get the statement *A*. The new statement obtained in this way is negation of the original statement. Despite various understandings of the term "negation" in philosophy and formal logic, defining the essence of logical negation is a philosophical problem. One of the fundamental issues of formal logic is the question about the nature of negative statements, about the interaction between the content of a negative statement and the surrounding reality. Logical negation is directly related to the philosophical categories of singular, personal, and universal. Thus, for Hegel, in a negative statement, the subject does not come under the influence of negation. In other words, it maintains interconnectedness and gravitates toward the common. Thus, in a negative judgment, not a general action, object, sign is denied, but a specific action, a specific sign.

Philosophy and negation. Philosophy also considers the role of negative judgments in the process of cognition. In a true negative judgment, as well as in a true affirmative one, the concrete historical experience of mankind is fixed, and the

successes of scientific knowledge are registered. Everything that has been said is also related to a type of formal logic – mathematical (symbolic) logic. Negation in mathematical (symbolic) logic has nothing to do with negation in language. Such an idea would be wrong. Mathematical logic also works with negative statements. The analysis of such concepts is based on the study of certain language forms, since through the structure of language forms one can penetrate into the structure of thought forms.

Affirmation and Negation. The question of negation is extremely important for the science of language. At the current stage of the development of human thought, it is hardly possible to deny the connection between logical and linguistic categories. However, the fact is that negation is precisely such a category, where the unity of thinking and language is clearly revealed. The category of negation exists in all languages, its origins go back to ancient times. In the oldest written records of languages of different families, the categories of subject and object, subject and predicate, negation and affirmation appear equal, have their own form and meaning. Affirmation is the most universal conceptual category in all languages. Negation, along with affirmation, belongs to the categories available at all stages of language development in the form of a system of appropriate exponents of negative meaning. Negation in the broadest sense is precisely a linguistic category. It is expressed by the most diverse linguistic and non-linguistic means. Attempts to define linguistic negation as a universal semantic category, the basis of which is formed by the meaning of the opposite, are understandable and legitimate. The logico-semantic approach makes it possible to justify the universality of the category of negation, the core of which is a formal-logical negation, the meaning of which can be undeniably reduced to the formulation of what is false. We mainly pay attention to the correlation of negation in logic and grammar. The specificity of the linguistic category of negation lies in the fact that it has an extensive system of means of expression. We involve formal logic in the analysis. The relative perfection of logical structures makes it possible to study them thanks to the analysis of the corresponding linguistic forms. The similarity of formal logic and grammar lies in the fact that the form is of primary importance, relatively independently of the content. At the same time, the language system, having relative independence, is characterized, like any other system, by the ability for self-development. This circumstance leads to the fact that the logical category of negation and its linguistic expression of negation together with its linguistic means of expression are not always in absolute agreement with each other,

although linguistic and logical negation must somehow be expressed by specific linguistic means. Before turning to the relationship between logical and grammatical negation, it is necessary to determine the relationship of such key concepts as assertion and negation, negation and modality, true meaning and judgment, judgment and assumption.

Falsity and negation. Since the time of Aristotle, proposition has been defined as the basic form of thought in which something is affirmed or denied. However, such a definition does not contribute to the distinction between proposition and concept (the concept is also one of the main forms of thought), since propositions are also positive and negative. In our time, other essential signs of proposition are also indicated: the relationship between two concepts, the direct connection between the object and certainty, the meaning of truth and falsity. Aristotle also pointed out that "not every thing contains a judgment, but only that which contains truth or falsity..." (Radice & Davies, 1997, p. 110). Most logicians today consider the true value of a judgment to be its main feature. We understand truth as a valid reflection in the content of a judgment of true reality, and falsity as a contradiction between the content and objective reality. Let us turn to the very authoritative opinion of Otto Jespersen: "I doubt that the concept of "opposition" is more primitive than the usual understanding of negation in such simple sentences as *He does not sleep*" (Jespersen, 1917, p. 64). The scientist explains the emergence of negation in English and French through the paralingual factor: "The starting point here, as everywhere, is *ne*, which, in my opinion (along with its variant *me*), was originally an exclamation of disgust; it was formed, mainly, by the muscles of the face, by the contraction of the muscles of the nose" (Jespersen, 1917, p. 72). So, according to Otto Jespersen, the origin and, accordingly, the essence of negation is determined not by objective, but by subjective factors (the feeling of "resistance", "disgust", etc.). In the negation, there is an undoubted volitional moment of elimination of connections, the negation mood of the speaker. Therefore, the logical category of negation reflects the absence of a sign (in the broadest sense of the word), the absence of an object and phenomenon, the presence of which would be possible under certain conditions at one time or another. In a word, negation is one of the central, key concepts used in various fields of knowledge: philosophy, formal and mathematical logic, linguistics. The essence of a logical negation, which is considered as a member of the opposition of *affirmation* ↔ *negation*, cannot be understood without relying on the factors of reality. Affirmation and

negation are two mutually exclusive and interpenetrating opposites, the dialectical unity of which is also manifested in language.

Conclusions and perspectives

The history of the study of the negation category dates back more than one millennium. Studies of this category aroused the interest of ancient Indian and ancient Greek philosophers in the first millennium BC, they are still relevant today. The number of scientific investigations dedicated to the category of negation is growing, only the angle of view of the problem and the component of the analysis of the consideration are changing in various modes. In particular, we define the linguistic category of negation as a pragmatic universal, which, re-producing moments of the objective world, introduces different (general, partial, verbal) negative information with the help of different levels of explicit and implicit language means and context. The amount of information of negation semantics, and accordingly the functional type of negation, which can be general, partial, verbal, is established on the basis of extralingual factors and paralinguistic data, verbally manifested or implicitly expressed in one context or another. The relationship between the functional types of negation and the means of their implementation cover all layers in the language system, as well as the level of the text, and, therefore, provide opportunities for distinguishing parallel system forms and speech methods of negation that function identically in a continuous discourse stream, and specifically in the narrative of the text. As a result of the study of the process of implementation of systemic means of negation in the text, functional equality between explicit and implicit means of negation within the constituents of each discourse layer is established. The approach to the text from dynamic positions, as well as consideration of the context of functioning as an object of research, allowed not only to find the actual textual ways of formation negations, but also to establish the possibility of realizing the information of negative semantics of a general, private and verbal nature. Exceptions are only the constituents of the morphological and syntactic levels. Due to the high degree of grammaticalization and specific negative semantics, they do not show the ability to penetrate into the content structure of individual referents, negatively characterize only the relationship between them within the utterance, thus ensuring the transmission of negative information of only general and private nature. Implicit negation usually shows the ability to convey information of a different (latent) nature. They carry additional lexical data, expressive-emotional, modal shades, which continuously deepen and multiply with the increasing complexity of each

language level, reaching its climax in the texture of the text. Undoubtedly, multiple negation, as well as negation in general, cannot be explained by ordinary logic. The phenomenon of multiple negation is extremely diverse in its richness of expression of forms and complexity of interpretation. A multiple negation is not only an ordinary combination of several multi-negative items within one statement. This is a complex paradigm that includes the concepts of the scope of negation, negative polarity, negative agreement, etc., and therefore there is no unambiguous interpretation of it. According to a famous American researcher D. Burchfield, it is absolutely impossible to predict the ways of language development, because language is an ambiguous phenomenon that exists outside the boundaries of logic and rationality. Language has its own logic, which dictates the development of language processes and categories due to certain deviations that later become the norm. The phenomenon of the "Jespersen cycle", namely the development, spread and gradual decline of multiple negation constructions, may occupy a prominent place in the English language in the future. In summary, we interpret the linguistic category of negation as a pragmatic universal as a broad-based concept in which the most general and fundamental properties, peculiarities, connections and relations of objects and phenomena of the objective world always find their evolutionary reflection and require the latest linguistic and interpretive mechanisms of his cognition.

REFERENCES

1. Anderwald, L. (2002). *Negation in non-standard British English. Gaps, regularizations and asymmetries*. London and New York: Routledge.
2. Anderwald, L. (2005). Negative concord in British English dialects. *Aspects of English negation*. John Benjamins: Amsterdam; Philadelphia; Tokyo. 116 – 137.
3. Aristotle. (1963). *Categories and De Interpretatione*. (J. Ackrill, Ed. and Trans.). Oxford. Oxford University Press.
4. Bergson, H. (1954). *An Introduction to Metaphysics*. (T. E. Hulme, Ed. and Trans.). New York: Subsidiary of Howard W. Sams & Co.
5. Burchfield, R. (1994). Introduction. *The Cambridge history of the English language. In English in Britain and overseas: Origin and development (Vol.V)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1 – 19.
6. Givón, T. (1993). *English grammar*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
7. Haegeman, L. (1995). *The syntax of English negation*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Horn, L. (1989). *A natural history of negation*. London; Chicago: University of Chicago Press.
9. Iyeri, Y. (1999a). *Multiple negation in Middle English verse*. (I. Tieken-Boon van Ostade, G. Tottie and W. van der Wurff, Eds.). Berlin; New York : Mouton de Gruyter.

10. Iyeri, Y. (1999b). *Negative Construction in Middle English*. (I. Tieken-Boon van Ostade, G. Tottie and W. van der Wurff, Eds.). Berlin; New York : Mouton de Gruyter.
11. Jespersen, O. (1917). Negation in English and other languages. *De Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-Filologiske Meddelelser*. I (5). Copenhagen. Reprinted in 1962. *Selected Writings of Otto Jespersen*. London: Allen and Unwin.
12. Jespersen, O. (1940). A modern English grammar on historical principles. Part V: Syntax. Copenhagen: Ejnar Munksgaard.
13. Mazzon, G. (2004). *A history of English negation*. London: Pearson-Longman.
14. Radice R., & Davies, R. (1997). *Aristotle's Metaphysics: Annotated Bibliography of the Twentieth-Century Literature* (G.Realel, pref.). Leiden–N.Y–Köln: E. J. Brill.
15. Tieken-Boon van Ostade, I. (1994). *Multiple Negation in Malory's Morte Darthur*. Berlin; New York: Mouton.
16. Tieken-Boon van Ostade, I. (1995). *The Two Versions of Malory's Morte Darthur: Multiple Negation and the Ending of the Taxy*. Berlin; New York: Mouton.
17. Tottie, G. (1983). Much about not and nothing: a study of the variation between analytic and synthetic negation in contemporary American English. *Publications of the Royal society of letters at Lund*, 1983-1984. Lund: Gleerup.
18. Tottie, G. (1991). *Negation in English speech and writing*. San Diego; London: Academic Press.
19. Tottie, G. (1985). The negation of epistemic necessity in present-day British and American English. *English world-wide*. 6 (1), 87 – 116.
20. Tottie, G. (1982). Where do negative sentences come from? *Studia linguistica*. 36, 88 – 105.

Дата надходження статті до редакції: 25.08.2023.
Прийнято до друку: 23.09.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.212>

UDC 82.0:81'42

‘CREATIVE TRANSLATION’ AS POLITICAL DEFAMATION: HANUŠ KUFFNER’S GREAT CZECH STATE UTOPIA AND ITS PROPAGANDISTIC INSTRUMENTALIZATION AGAINST CZECHOSLOVAKIA¹

Blahak, Boris

University of West Bohemia (Pilsen)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1939-2190>

bblahak@kgs.zcu.cz

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

*In seinem politischen Memorandum *Náš stát a světový mír*, das 1918 in Prag erschien, forderte der tschechische Militärgeschichtler und Nationalextrémist Hanuš Kuffner eine grundlegende politische Neuordnung der Welt, die die territoriale Beschneidung und dauernde militärische Kontrolle Deutschlands sowie die Schaffung eines wehrhaften großtschechischen Staates, dem große Teile Deutschlands, Österreichs und Ungarns angegliedert werden sollten, beinhaltete. Obwohl in nur kleiner Auflage erschienen, geriet das Pamphlet schnell zum meistzitierten tschechischen Werk im völkisch-deutschnationalen Schrifttum der 1920er und 1930er Jahre, auf das laufend verwiesen wurde, um die ‚eigentlichen Ziele‘ der tschechoslowakischen Regierung gegenüber Deutschland zu ‚entlarven‘. Der Beitrag rekonstruiert die Facetten der politischen Instrumentalisierung der Streitschrift in sudeten- und reichsdeutschen Kreisen gegen die Tschechoslowakei. Im Fokus steht dabei zum einen ihre deutschsprachige Rezeptionsgrundlage: die 1922 in Warnsdorf/Böhmen herausgegebene Übersetzung *Unser Staat und der Weltfrieden*. Dabei soll gezeigt werden, dass es sich hierbei um keine wörtliche Textübertragung handelte, sondern um eine für eine deutsche Leserschaft ohne Tschechischkenntnisse bestimmte ‚didaktisierte‘ Fassung, die an entscheidenden Stellen zur Verschärfung des ohnehin gewaltaufgeladenen Pamphlets neigte, die bis zur Textverfälschung reichte. Zum anderen soll der ‚kreative‘ Umgang deutsch-nationalistischer Autoren mit dem Kartenmaterial, das Kuffner seiner Schrift beigelegt hatte, untersucht werden. Hier zeichnete sich eine im Laufe der Zeit in zahlreichen Reproduktionen eine immer deutlichere Identifizierung der Staatsutopie des Jahres 1918 mit der geopolitischen Realität der 1930er Jahre ab.*

Schlüsselwörter: Hanuš Kuffner, tschechischer Nationalextrémismus, Territorialkonzept, völkisch-deutschnationales Schrifttum, Übersetzungskritik, Kartographie

---

¹ This paper is an expanded English version of Blahak (2023).

*In his political memorandum *Náš stát a světový mír*, published in Prague in 1918, the Czech military historian and national extremist Hanuš Kuffner called for a fundamental political reordering of the world that included the territorial curtailment and permanent military control of Germany and the creation of a defensible Great Czech state to which large parts of Germany, Austria and Hungary would be annexed. Although published in only a small number of copies, the pamphlet quickly became the most cited Czech work in the folkish German nationalist literature of the 1920s and 1930s, and was constantly referred to in order to 'expose' the 'real aims' of the Czechoslovak government towards Germany. The article reconstructs the facets of the political instrumentalization of the pamphlet in Sudeten and Reich German circles against Czechoslovakia. The focus is on its German-language basis: the translation *Unser Staat und der Weltfrieden* (Our State and World Peace), published in Warnsdorf/Bohemia in 1922. It will be shown that this was not a literal translation of the text, but a 'didacticised' version intended for a German readership with no knowledge of Czech, which tended to intensify the already violence-laden pamphlet at crucial points, even going so far to falsify the text. On the other hand, the 'creative' handling of the map material that Kuffner included in his pamphlet by German nationalist authors is to be examined. Here, in the course of time, an increasingly clear identification of the state utopia of 1918 with the geopolitical reality of the 1930s became apparent in numerous reproductions.*

Key words: Hanuš Kuffner, Czech national extremism, Czechoslovakia, territorial concept, folkish German nationalist literature, translation review, cartography

Благак Б. «Творчий переклад» як політична дефамация: велика чеська державницька утопія Гануша Куффнера та її пропагандистична інструменталізація проти Чехословаччини

У своєму політичному меморандумі *Náš stát a světový mír*, опублікованому в Празі в 1918 році, чеський військовий історик і національний екстреміст Гануш Куффнер закликав до фундаментального політичного перевпорядкування світу, яке включало територіальне обмеження, постійний військовий контроль Німеччини та створення обороноздатної Великої Чеської держава, до якої мали бути приєднані значні частини Німеччини, Австрії та Угорщини. Незважаючи на те, що брошура була опублікована лише невеликим накладом, вона швидко стала найбільш цитованою чеською працею в народній німецькій націоналістичній літературі 1920-х і 1930-х років, і на неї постійно посилалися, щоб «викрити» «справжні цілі» чехословацького уряду щодо Німеччини. У статті реконструйовано грані політичної інструменталізації памфлету в колах судетської та рейхської Німеччини проти Чехословаччини. Основна увага зосереджена на його німецькомовній основі: переклад *Unser Staat und der Weltfrieden* (Наша держава і мир у всьому світі), опублікований у Варнсдорфі (Богемія) у 1922 році. Стаття доводить, що це був не дослівний переклад тексту, а «дидактизована» версія, призначена для німецької аудиторії, котра не знає чеської мови, що призводило до акцентуації і без того насильницького забарвлення ключових моментів памфлету. З іншого боку, стаття розглядає «творче» поводження німецьких націоналістичних авторів з мапами, які Куффнер включив до своєї брошури. Тут з плином часу в численних репродукціях простежується дедалі чіткіше ототожнення державної утопії 1918 року з геополітичною реальністю 30-х років.

Ключові слова: Гануш Куффнер, чеський національний екстремізм, Чехословаччина, територіальний концепт, народна німецька націоналістична література, критика перекладу, картографування

1. “Nedochůdče” – guidance for the improvement of a ‘misconstruction’

“Miscarriage [or: premature birth]. There is no more appropriate name for the proposed [...] map of the ‘Czechoslovak Republic’” (“Nedochůdče. Není trefnějšího názvu pro navrhovaný [...] obraz ‘Československé republiky’”) (Kuffner, 1918, p. 6). With this derogatory statement, the Czech military historian Hanuš Kuffner introduced his pamphlet *Our State and World Peace* (*Náš stát a světový mír*) published in Prague in 1918, 150 copies of which, according to the imprint, had been distributed to the Czechoslovak delegates at the Versailles Peace Conference.

From an ultra-nationalist point of view, Kuffner outlined the territorial reorganisation of Europe that he regarded as necessary for a lasting peace. He envisaged the main role for a new state, which he called “Bohemia” (“Čechy”), but which clearly exceeded not only the historical borders of the former Bohemian kingdom, but also those of the Czechoslovak state founded in 1918. The indispensable prerequisite for a peace order was a division of Europe into three large zones of interest under Russian, French and British leadership. Germany, the disturber of the peace situated at their intersection, was to be massively reduced territorially to a “German reservation” (“Německá rezervace”) and rendered permanently incapable of disturbance by a system of buffer states. The large part of German Austria was to be divided between Switzerland, Italy and a South Slavic state; its remainder – together with a diminished Hungary – was to guarantee a land bridge between Czechs and Yugoslavs.

According to Kuffner, the Czech people had the task of keeping the rest of Germany in check. Accordingly, he considerably enlarged the territory of the Czech state: In addition to Lusatia, he claimed Upper and Lower Silesia south of the Oder in the north, the Ore Mountains in Saxony and all territory east of the Elbe. In the west, Bohemia was extended to the rivers Naab and Danube. The border then followed the middle Danube eastwards to Vienna and extended the likewise claimed Slovakian settlement area to include northern Hungarian counties. The territory thus gained, according to Kuffner (1918, p. 16), subsequently had to be thoroughly “de-Germanised” (“odněmčít”). All this was demanded in an aggressive, sometimes racist tone, which did not miss any opportunity to vilify ‘Germanness’ as “robber” (“loupežník”), “perpetrator of violence” (“násilník”), “pest” (“škůdec”), “lawbreaker” (“rušitel práv”) and even “vampire” (“upír”) (Kuffner 1918, pp. 7, 9, 13–14, 29).

With this exaggerated memorandum, Kuffner was to provide permanent ammunition for anti-Czech propaganda for 20 years: Within a short time, it became the most cited Czech work in the folkish German nationalist literature of the 1920s and 1930s. It was believed that Kuffner's writing revealed "the secret basic concept of Czech imperialism" ("das heimliche Grundkonzept des tschechischen Imperialismus") (Jaworski, 1978, p. 259). Kuffner's claims were not only equated with the actual intentions of the 'Czech leaders' at the Versailles Peace Conference (Heuwieser, 1928, p. 7; Schauwecker, 1929, p. 323; Walch, 1932, pp. 41–42; Wächtler, 1938, p. 28), but even with the "all-Slavic Western policy towards Germanness" ("gesamtslawischen Westpolitik gegenüber dem Deutschtum") (Trampler, 1932, p. 33).

In the following, the facets of the instrumentalization of the pamphlet in (Sudeten) German circles against Czechoslovakia will be elaborated; special attention will be paid to its German-language reception basis. On the methodological basis of text-contrastive translation criticism, the aim is to illustrate that it was a 'didacticised' version intended for German readers, which tended to exacerbate the pamphlet at crucial points up to and including text falsification and – especially regarding the map material added by Kuffner – found numerous imitators until the end of the 1930s, who took themselves every liberty in dealing with the original.

2. Steps on the way to translation

Outside Czech circles, Kuffner's memorandum first attracted attention in Austria: As early as 1919, it became the subject of a treatise on Czech imperialism published in Vienna (*Imperialismus*, 1919). The first impulse for a broader Sudeten German reception came from Alois Baeran, a representative of the *German National Party (Deutsche Nationalpartei)* in the Chamber of Deputies of Czechoslovakia, to whom a Hungarian intelligence service had leaked a copy of Kuffner's pamphlet (Hofmann, 1978, p. 49). In 1921 Baeran informed his readers of the contents of the pamphlet in his *Brno Monday Paper (Brünner Montagszeitung)*. At election rallies and in his newspaper, he spread the claim that the position paper actually came from Edvard Beneš, Foreign Minister of Czechoslovakia since 1918, who had presented it to the Paris Peace Conference in 1919 (*Gesandtschaftsberichte*, 2004, p. 58).

At about the same time, another copy came into the hands of Eduard Bauer, the chairman of the *Aid Association for South Bohemia (Hilfsvereinigung für*

Südböhmen), which was founded in Vienna in 1918 (Sudetenpost, 1958, p. 5). Bauer passed the document on to the Austrian state chancellor Karl Renner (Hofmann, 1978, p. 49). It is unclear whether and, if so, to what extent the Austrian state government is to be associated with the translation into German initiated by the *Aid Association*. A benevolent acquiescence can at least not be ruled out due to the proximity of the translator Anton Klement to Renner.

Thus, in 1922 *Unser Staat und der Weltfrieden* (Kuffner, 1922) was published in Warnsdorf in northern Bohemia, with a reference to the *Aid Association* as the sponsor. This created the basis for a broad reception in German-speaking reader circles who did not know Czech. In the preface, Klement (1922, p. 4) decidedly recommended reading the book “to our brothers in the German Reich and in German Austria as well as to our closer compatriots” (“unseren Brüdern im Deutschen Reiche und in Deutschösterreich ebenso wie unseren engeren Landsleuten”).

3. ‘Tightened translation’: the Warnsdorf version in textual criticism

A critical look at the basis of Kuffner’s further German reception shows that Klement presented more than a mere ‘literal translation’ (Klement, 1922, p. 3). For he took the liberty, without labelling, of intervening in the text and thus ‘didactising’ it for the target group he wanted to open the eyes of. Klement thus acted both as an interpreter and as a ‘co-author’.

While his preface already epigrammatically summarized Kuffner’s theses in an indictment against the entire Czech people, in addition to some changes in the text structure (paragraph division, structure signals), interventions in the punctuation of the original were intended to strengthen the character of Kuffner’s pamphlet as an ‘anti-German diatribe’ and to emphasise the particularly outrageous demands and invectives: Thus, Klement replaced full stops at the end of sentences with exclamation marks, where the writing was to be given appealing emphasis, e. g.: “Das Deutschtum zahlenmäßig schwächen[!]” (weakening the Germans in numbers) or “dieses verderbliche Vermächtnis des überlebten Deutschtums[!]” (this pernicious legacy of retarded Germanness) (Kuffner, 1918, pp. 7, 27; 1922, pp. 9, 27). A similar function was fulfilled by highlighting (bold, blocking), which originated from Klement: These were on the one hand intended to mark the areas claimed by Kuffner in a keyword-like manner, e. g.: “Serben von **Meißen** und **Sajda**” (Sorbs of Meissen and Seidau), “Der K a m p f um die E l b e l i n i e und die D o n a u r i n n e!” (the struggle for the Elbe line and the Danube channel)

(Kuffner, 1922, pp. 11, 13). On the other hand, threats against Germany could also be emphasized graphically in this way, e. g.: “**Auch nach dem Kriege werden wir Deutschland an der Gurgel bleiben**” (Even after the war we will remain at Germany’s throat). “Deutschland wird [...] **von allen Welt-Zonen-Verbänden ausgeschlossen bleiben und unter der gemeinsamen Bewachung aller Nachbarn stehen**” (Germany will remain excluded from all world zone associations and under the common guard of all neighbours) (Kuffner, 1918, pp. 21, 24; 1922, pp. 22, 24).

Conversely, elsewhere the translator did not take over the emphasis of the original, namely in order to weaken arguments that Kuffner had put forward to legitimise his claims. For example, the translation “nur durch die dauernde Befreiung der Friesen” (only through the permanent liberation of the Frisians) appeared typographically much more inconspicuous than its original “pouze trvalou o s v o b o d o u Fryzů”. The same applies to the unbolded reproduction of text passages in bold, e. g.: “**Chce-li se Praha udržet, musí ovládat Labe až k ústí**” (If Prague wants to assert itself, it must dominate the Elbe to its mouth) as “Wenn sich Prag behaupten will, muß es die Elbe bis zur Mündung beherrschen” (Kuffner, 1918, pp. 11, 22; 1922, pp. 9, 21). By arbitrarily placing certain terms in inverted commas, the German version also suggested a (non-existent) distancing of the author, such as: “durch falsche ‘Schlagwörter’ eine gründliche militärische Organisation nicht zu erschweren” (“not to make thorough military organisation more difficult by using false ‘keywords’”) (Kuffner, 1922, p. 21). Conversely, Klement was able to disguise Kuffner’s distancing from certain terms, which he had expressed primarily with regard to the Czechoslovakian borders he had rejected in 1918, by deleting inverted commas: Thus, “tvar dnes malovaného obrazu ‘československé’ republiky” (“the unfortunate entity of the ‘Czechoslovak Republic’”) became “das unglückliche Gebilde der tschechoslowakischen Republik”; and “zmínka o nazvu našeho ‘státu’ po stránce politiky” (“a remark – in political terms – about the naming of our ‘state’”) became “eine Bemerkung – in politischer Hinsicht – über die Benennung unseres Staates” (Kuffner, 1918, pp. 9, 31; 1922, pp. 11, 32).

Finally, Klement’s version documents the translator’s tendency to resort to aggravating or falsifying word variants. This was partly to make Germany’s insult even more obvious, and partly to make Kuffner’s proposals seem even more unscrupulous and outrageous. There are examples of the arbitrary doubling of vituperative attributes, for example in the rhetorical question “proč nepotřit

současně hned i bezprávnou *ješitnost* německou [...]?” (“why not at the same time wipe out the unrighteous German vanity [...]?”); in German this reads: “[W]arum jetzt nicht gleichzeitig auch der rechtswidrigen *Eitelkeit und Prahlerei* [vanity and ostentation] ein Ende bereiten [...]?”

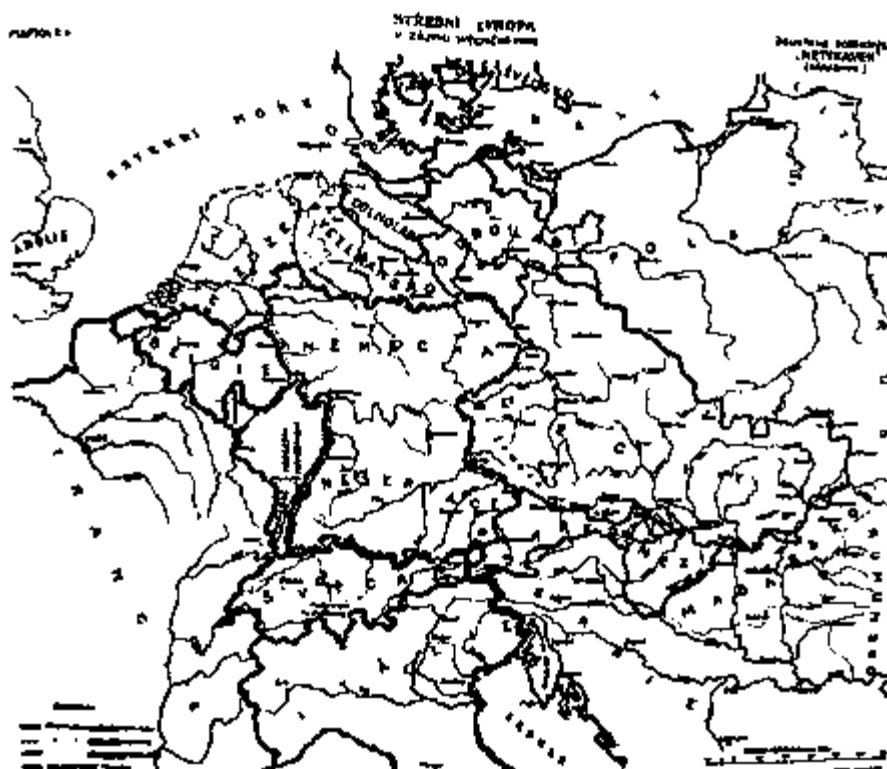
Kuffner followed up the postulate of making Germany harmless forever with the wish: “Kéž děje se tak *pravými* prostředky!” (“May it be done in the *right* way!”); the translation, however, speaks of “*geeigneten* Mitteln” (“*appropriate* measures”). Kuffner’s confidence, that “naši zástupcové na konferencích mírových mohou *směle* vystupovat” (“our advocates at the peace conferences can speak *boldly*”), seems much more chauvinistic when it says in German: “[U]nsere Vertreter auf den Friedenskonferenzen können *dreist* [*brazenly*] auftreten” (Kuffner, 1918, pp. 9, 13, 21; 1922, pp. 11, 14, 22).

Strictly speaking, the translation of the introductory “nedochůdče” as “Mißgeburt” (“miscarriage”) (Kuffner, 1918, p. 6; 1922, p. 8), as which Czechoslovakia henceforth haunted folkish German nationalist literature, already represented an aggravation. For the translation alternative – ‘Frühgeburt’ (premature birth) – would theoretically have left open a future improvement of what had been judged unsuitable; the variant chosen by Klement, on the other hand, seemed more conducive to a fundamentally no longer modifiable negative attitude of many Sudeten Germans towards the Czechoslovakian state.

The fact that Klement’s transmission was primarily intended for a readership in the immediately neighbouring German-speaking countries is shown by a change in content at a striking point: Where the borders of the imagined “Bohemia” (“Čechy”) are drawn, the Warnsdorf version speaks of the “possession of the middle Danube and the associated bridgeheads on it in the area from Regensburg to Passau” (“Besitz der mittleren Donau und der zugehörigen Brückenköpfe an ihr in dem Raume von Regensburg bis Passau”). In contrast, the original spoke of the area “from Regensburg to *Buda*” (“od Řezna až po *Budín*”) (Kuffner, 1918, p. 30; 1922, p. 30). The territorial claims to German territory were thus brought to the fore. Thus, what was declared to be a ‘literal translation’ became a document of proof, intensified by an ‘accuser’, of the threat to Sudeten and Reich German existence by a Czechoslovak state stylised as a hostile national antagonist ‘lurking’ in the immediate vicinity.

4. ‘Creative reproductions’: versions of Kuffner’s map material

But not only the text, also the map material that Kuffner had attached to his pamphlet was to become the object of ‘creative’ reproductions and adaptations aimed at aggravation: Kuffner’s original map No. 3 was entitled “Central Europe for the sake of world peace – the system of political ‘nettles’ (buffers)” (“Střední Evropa v zájmu světového míru – Soustava politických ‘netýkavek’ (nárazníky)”); it represented a simple black-and-white sketch without colour or other highlighting (see Figure 1).

Figure 1. Central Europe for the sake of world peace – the system of political ‘nettles’ (buffers) (Kuffner, 1918, map No. 3)

In his Warnsdorf version, Anton Klement had translated the map heading coherently in itself: “Mitteleuropa im Interesse des Weltfriedens. Das System politischer ‘Rührmichnichtan’ (Pufferstaaten)”. When reproducing the map, however, he added tendentious visual highlights (see Figure 2): With one exception, the propagated Czech state territory was the only territory to be given a surface colour: the signal colour red, which visually emphasised its threatening dimension. Only the “Obchodní stát Slovanský” (Slavic trading state) to be

established in Istria according to Kuffner had the same colour. This was obviously intended to create the impression of a ‘Czech exclave’ and thus of a further increase in the power of Kuffner's ‘Čechy’ all the way to the Mediterranean.

Figure 2. Central Europe for the sake of world peace – the system of political ‘nettles’ (buffers) (Kuffner, 1922, map No. 3)

This instrumentalization of Kuffner’s maps, increasingly aimed at defaming Czechoslovakia, was to continue in the 1920s and 1930s in folkish German nationalist writing: In 1927, the geopolitician Karl Haushofer (1927, p. 210) published a new version of map No. 3. from *Náš stát a světový mír* (see figure 3) in an essay.

Figure 3. The division of Central Europe according to Hanuš Kuffner (Haushofer, 1927, p. 210).

Whereas Klement had literally rendered the Czech name of the German rump state “Nemecká rezervace” (“German reservation”) as “deutsche Reservation”, Haushofer now spoke of a “Reservation für Deutsche” (“reservation for Germans”) – an area, it was implied, into which all Germans were to be pushed back. While retaining the visual prominence of the Czech state and its exclave on the Adriatic, he now also assigned the northern German buffer states “Lower Elbe” (“Untere lbe”) and “Upper Elbe” (“Oberelbe”) as well as “Middle Mark” (“Mittelmark”), the remains of Austria, to the “Czech aprons in the north and south” (“tschechischen Vorfeldern im Norden u. Süden”) in the map legend, thus declaring them to be zones of influence (also by adding arrows). Thus, Kuffner’s state structure and its sphere of power had visually expanded from the Adriatic to the North and Baltic Seas. Haushofer’s map was reproduced as late as 1937 in a monograph by the former Sudeten German DNSAP deputy Rudolf Jung (1937, p. 103), who was to become Gauleiter (district leader) of the Sudetenland in 1938.

Subsequently, the Munich lawyer, economist and later spiritual healer Kurt Trampler left his mark on the further reception of Kuffner: He had already

attracted attention before Hitler's seizure of power with writings on the Czech threat to Eastern Bavaria; within a short time, he distinguished himself as the unofficial 'chief ideologist' of the Nazi rulers regarding the public interpretation of Kuffner's writing in connection with the foreign policy of Czechoslovakia.

In his essay *The apron of the Bavarian border region (Das Vorfeld der Bayerischen Grenzmark)*, Trampler published Kuffner's map No. 5 *Municipality of the Czech Nation (Obec českého národa)* and the allegedly "accurately reproduced division of Central Europe" ("genau wiedergegebene Aufteilung Mitteleuropas") (Trampler, 1932, p. 60) here. By renaming various territories, he was the first to take the step from the utopia of 1918 to the reality of 1932 (see figure 4): The territorial prunings outlined by Kuffner, which leave behind territories named "Germanness" ("Němectvo") and "Central Borderlands" ("Středomezí"), concern state units of the present in Trampler's map: namely the "German Reich" ("Deutsches Reich") as well as "Upper and Lower Austria" ("Ober- und Niederösterreich"). The name "Čechy", which the new Czech state bore on Kuffner's map and which Klement translated more or less coherently as "Tschechien", was unceremoniously rendered by Trampler as "Tschechei", a short form of "Tschech(oslowak)ei", which from the 1920s was used in German nationalist circles as a pejorative term for the Czechoslovakian state. With this choice of words, he established clear links between Kuffner's projection and Czechoslovakia of the present. This 'aggravated' map would subsequently also find reproducers, for example in the former Sudeten German DNSAP deputy, later Nazi politician and district president of Aussig (Ústí nad Labem) Hans Krebs (Krebs/Lehmann, 1937, p. 16).

Figure 4. The “State of the Czech People” (Trampler, 1932, p. 60).

Trampler (1933a, p. 33) also presented his ‘own version’ of Kuffner’s map No. 3 to the public in his monograph *Bavaria in the German border struggle* (*Bayern im deutschen Grenzkampf*, see figure 5). In stark contradiction to his assurance that his map was “an exact replica of the sketch that Kuffner attached to his writing” (“eine genaue Nachbildung der Skizze, die Kuffner seiner Schrift beifügte”), in Trampler’s work the buffer states explicitly constructed by Kuffner as ‘defensible’ to contain German expansionism appear undifferentiated and nameless as “defenceless buffer states” (“Wehrlose Pufferstaaten”) occupying the north of the Reich’s territory. Trampler also went one step further in naming the Great Czech state and now spoke directly of “Czechoslovakia” (“Tschechoslowakei”). Trampler incorporated this map into countless other publications in the following years (Trampler, 1933b, p. 8; 1934a, p. 45; 1934b, p. 42; 1934c, p. 8). Among their imitators was the NSDAP Gauleiter of the Bavarian Ostmark, Fritz Wächtler (1938, p. 30).

Figure 5. The partition of Germany according to the plan of the Czech Hanus Kuffner (Trampler, 1933a, p. 33)

5. Conclusion

A synopsis makes clear how ‘creatively’ folkish German nationalist circles in the 1920s and 1930s dealt with the – admittedly: extremely chauvinistic – state utopia of a Czech private citizen in order to defame Czechoslovakia, a state that in their eyes had no right to exist. The strategy of the ‘translators’ was based on the one hand on the production of a ‘didacticised’, intensified German version, which was intended to demonstrate the monstrosity of Kuffner’s projection to a German readership through added or suppressed emphasis, but also lexical and content-related deviations from the original. The freely developed map material, in which Kuffner’s territorial concept was brought more and more blatantly into line with the political goals of Czechoslovakia, probably had a particularly broad impact.

That this approach served its purpose is indicated by the after-effects of this propaganda, which can still be felt today – partly fused with relics of anti-Czech resentment from the interwar period and the Sudeten German expulsion trauma of

1945/46. On the internet, for example, the search term ‘Kuffner’ leads to numerous tendentious websites that denounce his writing (always in the Warnsdorf version) – as “the Czech delegation’s idea of a future for Europe [in Versailles]” (“Vorstellung der tschechischen Delegation [in Versailles] von einer Zukunft Europas”) (Lügen, 2023), as proof “of how things really stood for the ‘peace-loving Czech Republic, bullied by Germany’!” (“wie es wirklich um die ‘friedliebende, von Deutschland drangsalierte’ Tschechei stand!”) (Scriptorium, 2023), as a precursor of “similar demands by Czech politicians at the end of the Second World War” (“ähnlichen Forderungen [...] tschechische[r] Politike[r] zum Ende des zweiten Weltkriegs”) (Landskron, 2023) or as an indication “of a latent striving for power on the part of Czech national circles (even in the current Czech republic)” (“auf ein latentes Machtstreben der tschechischen, nationalen Kreise (auch in der jetzigen CR[!])”) (Rensieg, 2023). For a slim booklet printed in a small edition a good 100 years ago by a military historian who is nowadays almost forgotten in the Czech Republic, these are considerable, although not flattering, after-effects.

REFERENCES

- Blahak, B. (2023). Politische Diffamierung durch ‚kreative Übersetzung‘. Hanuš Kuffners großtschechische Staatsutopie (1918) und ihre deutschen Verarbeitungen. In Mizin, K. I. (Ed.), *Crosscultural Communication and Translation Studies: Common Issues and Development Prospects. The Sixth International Scientific and Practical Conference: Collection of Scientific Works (Pereiaslav, May 12–13, 2023)* (pp. 58–69). Hryhorii Skovoroda University Pereiaslav. Retrieved July 1, 2023, from http://ehsupir.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/7066/Mizhkulturna%20ko%20...%20perspektyvy%20rozvytku2023_%d0%97%d0%91%d0%86%d0%a0%d0%9d%d0%98%d0%9a.pdf?sequence=3&isAllowed=y.
- Gesandtschaftsberichte (2004). *Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag. Innenpolitik und Minderheitenprobleme in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Teil II. Vom Kabinett Beneš bis zur ersten übernationalen Regierung unter Švehla 1921–1926*. Oldenbourg.
- Lügen (2023). *Gegen die Lügen in der Welt*. Retrieved July 1, 2023, from <http://hurra-wir-verbloeden.blogspot.de/2012/04/die-so-genannte-kuffnerkarte.html>.
- Haushofer, K. (1927). Politische Aufgaben Bayerns aus seiner Gefahrlage zwischen Rheinglaxis, Böhmerwald und Alpenfront. In Heiß, F. (Ed.): *Volk und Reich*. Vol. 8. (pp. 195–210). Volk und Reich.
- Heuwieser, M. (1928). Der Bayerische Wald. Eine geschichtliche Skizze. In *Der Bayerische Wald. Denkschrift über die Aufgaben zu seiner kulturellen, sozialen und wirtschaftlichen Hebung* (pp. 1–8). Ständiger Ausschuss des Kreistages Niederbayern.
- Hofmann, R. A. (1978). Wer war Hanuš Kuffner? Versuch einer Klärung seines politischen Werdeganges. *Informationsbrief für sudetendeutsche Heimatarchive und Heimatmuseen*. Vol. 16, 38–54.
- Imperialismus (1919). *Der tschechische Imperialismus und Deutschösterreichs Schicksal*. Hölder.

- Jaworski, R. (1978). Grenzlage, Rückständigkeit und nationale Agitation: Die 'Bayerische Ostmark' in der Weimarer Republik. *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte*. Vol. 41, 241–270.
- Jung, R. (1937). *Die Tschechen. Tausend Jahre deutsch-tschechischer Kampf*. Volk und Reich.
- Klement, A. (1922). Vorwort. In Kuffner, H. (Ed.), *Unser Staat und der Weltfrieden*. (pp. 3–4). Strache.
- Landskron (2023). *Kreis Landskron*. Retrieved July 1, 2023, from <http://www.kreis-landskron.de/plaene/sudetenlaender/7/>.
- Krebs, H., Lehmann, E. (1937). *Wir Sudetendeutsche!* Runge.
- Kuffner, H. (1918). *Náš stát a světový mír*. Springer.
- Kuffner, H. (1922). *Unser Staat und der Weltfrieden*. Strache.
- Rensieg, F. (2023). Innig bleibt mit Habsburgs Krone – bis zu „Kde domov můj“ (Wo ist mein Heim...). In *Ringelberg 12*. Retrieved September 30, 2016, from <https://www.ringelberg12.de/zur-geschichte-unserer-heimat/>.
- Scriptorium (2023). *Scriptorium – Ihre alternative Geschichtsbücher-Quelle*. Retrieved July 1, 2023, from <http://www.wintersonnenwende.com/scriptorium/deutsch/archivindex.html>.
- Schauwecker, H. (1929). Grenzmark. In Winkler, K. (Ed.), *Oberpfälzisches Heimatbuch* (pp. 323–324). Lassleben.
- Sudetenpost (1958). Die Landsmannschaften berichten. *Sudetenpost*. Vol. 4(12), 5.
- Trampler, K. (1932). Das Vorfeld der Bayerischen Grenzmark. In Heiß, F. (Ed.), *Volk und Reich*. Vol. 8(2). *Süddeutsche Ostnot* (pp. 57–76). Volk und Reich.
- Trampler, K. (1933a). *Bayern im deutschen Grenzkampf*. Oldenbourg.
- Trampler, K. (1933b). *Die bayerische Ostmark bedroht!* Bayerland.
- Trampler, K. (1934a). *Not und Aufbau der bayerischen Ostmark. Schicksal eines deutschen Grenzlandes*. Bayerland.
- Trampler, K. (1934b). *Bayerische Ostmark. Aufbau eines deutschen Grenzlandes*. Bayerland.
- Trampler, K. (1934c). *Die Bayerische Ostmark. Ein Lese- und Arbeitsbogen für die deutsche Jugend*. Heinrich Handel.
- Wächtler, F. (Ed.) (1938). *Bayerische Ostmark. Nationalsozialistische Aufbauarbeit in einem deutschen Grenzgau*. Gauverlag Bayerische Ostmark.
- Walch, E. (1932). Die Notlage der Bayerischen Grenzmark. In Heiß, F. (Ed.), *Volk und Reich*. Vol. 8(2). *Süddeutsche Ostnot* (pp. 41–57). Volk und Reich.

Дата надходження статті до редакції: 7.06.2023.

Прийнято до друку: 3.07.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.213>
UDC 81`42

ECONOMIC DISCOURSE: MAIN PECULIARITIES IN ENGLISH AND SPANISH

Butko O.A.

Borys Grinchenko Kyiv University

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6812-7811>

o.butko.asp@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

The paper highlights modern economic discourse peculiarities in English and Spanish. Everyday life is determined by the economic situation on the national, regional and international levels. Thus, the economy plays a leading role in any society. The presented research aims to outline language changes on the lexical and morphosyntactic levels that exist in the modern English and Spanish economic discourse. The article introduces the discussion about English overwhelming influence over all other languages in the economic and business area. Nowadays, as a result of globalization, economic discourse has become uniform everywhere. Nevertheless, the uniformity level can differ even in one language group. For instance, Italian is much more receptive to borrowings from English than Spanish or French. At the same time Spanish is evaluated in this research as a purist language example as it has changed to a lesser extent than other languages on the lexical level. This feature is clearly represented by Spanish economic discourse metaphors. For example, famous English metaphors “bear” and “bull” correspond to Spanish “bajista” and “alcista”. At the same time some Spanish metaphors coincide with English ones (the Debt Service (Eng.) – el Servicio de la Deuda (Sp.), country risk (Eng.) – riesgo país (Sp.)). Syntactic structures analysis enabled to investigate several English and Spanish economic discourse phenomena. One of the most important phenomena involves changes of grammatical category, especially the nominalisation of verbs in order to indicate processes as well as of adjectives in order to indicate conditions and qualities. As a nominalisation process consequence, ellipsis, Passive Voice and intransitive verbs employment is observed. In general, it is proved that Passive Voice is used more in English than in Spanish. Nevertheless, Passive Voice is used in Spanish economic discourse to emphasise its impersonality, i.e. subject in the sentence is not expressed by an author but by the action itself. The use of personalisation and metaphors helps to explain abstract notions, i.e., accountability, value, validity, welfare (Eng.) as well as la responsabilidad, valor, la validez, el bienestar (Sp.)

Key words: *economic discourse, globalization, metaphor, loanwords, Anglicisms, morphosyntactic features.*

Бутко О.А. Основні особливості економічного дискурсу в англійській та іспанській мовах

У пропонованій статті розглянуто особливості сучасного економічного дискурсу в англійській та іспанській мовах. Повсякденне життя визначається економічною ситуацією на державному, регіональному та світовому рівнях. Відповідно, економіка відіграє провідну роль у будь-якому суспільстві. Представлена розвідка має на меті прослідкувати мовні зміни на лексичному та морфологічно-синтаксичному рівнях, реалізовані в економічному дискурсі сучасних англійської та іспанської мов. Стаття розгортає дискусію про всеохоплюючий вплив англійської мови на інші мови у сфері економіки та бізнесу. У сучасному світі внаслідок процесів глобалізації економічний дискурс набув уніфікованого характеру. Однак, рівень уніфікованості може відрізнятися навіть в межах однієї мовної групи. Наприклад, італійська більше відкрита до запозичень з англійської, ніж іспанська або французька. У той же час іспанська оцінюється у цьому дослідженні як приклад пуристської мови, оскільки зазнала змін меншою мірою, ніж інші мови на лексичному рівні. Ця риса чітко представлена метафорами іспанського економічного дискурсу. Наприклад, відомі англійські метафори “bear” та “bull” відповідають іспанським “bajista” і “alcista”. У той же час деякі іспанські метафори співпадають з англійськими (пор., англ. *the Debt Service* та ісп. *el Servicio de la Deuda*, англ. *country risk* та ісп. *riesgo país*). Аналіз синтаксичних структур надав змогу прослідкувати низку явищ в економічному дискурсі англійської та іспанської мов. Найважливіші з них реалізовано у зміні граматичних категорій, особливо номіналізації дієслів з метою називання процесів, та прикметників для означення умови та якості. У результаті процесу номіналізації прослідковується використання еліпсису, пасивного стану та неперехідних дієслів. Загалом засвідчено, що пасивний стан більше використовується в англійській, ніж в іспанській. Однак, використання пасивного стану в іспанському економічному дискурсі підкреслює неперсоніфікованість, що передбачає вираження підмета у реченні не актором, а самою дією. Виявлено використання метафор та персоніфікації, що допомагає пояснити абстрактні поняття такі, як *accountability, value, validity, welfare* (англ.) так само, як і *la responsabilidad, valor, la validez, el bienestar* (ісп.).

Ключові слова: *економічний дискурс, глобалізація, метафора, запозичені слова, англіцизми, морфологічно-синтаксичні риси.*

Introduction. The world economy globalization, communication among people has become increasingly important. The use of a language that is understood by a sufficiently large number of people is necessary for such communication to be possible. Issues concerning language and its relationships with economics have drawn some academic attention (Zhang & Grenier, 2012).

The language of economics serves many purposes. It provides the members of an economic community, such as customers, investors or bankers, with the tools needed to discuss various business issues. What is more, this sublanguage is not only used by specialists who belong to a restricted and linguistically homogeneous

group, since we all take part in economic relations in direct and indirect ways. In short, the language of economics is closely related to general language use. This feature is also emphasized by Katamba who states that “sometimes the jargon of a specialist group seeps into the common language of the wider community. This is particularly likely to happen where the activities of that sub-group are fashionable or impinge directly on the life of the wider community” (Katamba, 2004, p. 168).

The above mentioned is certainly a case with the language of economics as economics as such determines much of our everyday life since we all take part in economic life by being employers, employees, customers, etc.

Several important characteristics shape the current state of economic discourse. The most important feature is globalization, especially in the economic sphere. However, this process is not a new phenomenon since trade contacts were popular even in the communities which existed many centuries ago (Dogan & Michailidou, 2008). These commercial relations influenced the linguistic behaviour of those community members. We should remember that goods, techniques, or fashion, although very important in intercultural exchange, do not govern these cultures structure. It is the language itself which influences not only other languages but also the way the given population thinks and speaks. (Lucy, 1997) The most remarkable sources of this influence are loanwords or borrowings.

According to J. Milroy, “linguistic innovation is accomplished by persons who have many ties within the community but who simultaneously have a large number of outside contacts” (Milroy, 1992, p. 81). That is why so many loanwords appear in the language of economics, which is, and always was, determined by intercultural contacts as well as by inner communication within a given community (Bielenia-Grajewska, 2009).

Theoretical background. The discourse is an object of linguistic research works that, as a rule, have an interdisciplinary nature. For instance, Peter Goodrich detected main legal discourse features (Goodrich, 1984). Zhang and Grenier’s work is dedicated to the linguistics and economics interconnection (Zhang & Grenier, 2012) whereas Kravchenko explored international legal discourse cognitive and communication aspects (Kravchenko, 2007). Economic discourse is characterised by such features as emotiveness, expression, clarity, compression, stereotyping and practical usage (Savelyuk, 2020). English and Spanish are international communication languages, i.e. play an important role in the global economy transactions. Thus, there is a number of research works concerning the main economic discourse peculiarities in these languages. In particular, Bielenia-

Grajewska's research describes English economic discourse borrowings (Bielenia-Grajewska, 2009). Alvarez studied international commercial language in Spanish as a part of economic discourse (Álvarez García, 2011). The aim of the article is to indicate all basic economic discourse similarities and differences in English and Spanish.

Methods. Descriptive, contrastive and discourse analysis methods were applied in order to fulfil this research. The descriptive method helps to show linguistic peculiarities related to economic discourse such as grammatical category changes, the use of ellipsis, Passive Voice and intransitive verbs, the wide metaphor and personalisation application. The contrastive method serves to detect and indicate basic/main economic discourse similarities and differences between English and Spanish whereas discursive analysis is necessary in order to find essential economic discourse features in any language (Makhachashvili & Bilyk, 2021; Kolesnyk & Holtseva, 2022)

Results and Discussion. It is maintained that economic discourse has hybrid nature, i.e., it has features of both sciences and humanities (Bachiller & Fraile, 2015, p. 443). This idea is supported by the following considerations:

1. The metaphor is widely used in order to emphasize this discourse significance and to help any economist express everything he/she knows about a particular subject.

2. The economy has two facets: on the one hand, it is a scientific doctrine and on the other hand, it is a public persuasion practice. In a perfect society the economic discourse must tell the absolute truth when in fact, any economist tries to convince the audience of the relative truth, a so called interpretation form. This pragmatic aspect differs economic discourse from other scientific ones.

3. The economic discourse receptionists can be divided into three main groups: professionals, experts from related areas (lawyers, politicians etc.) and public. Therefore, according to J. Bachiller and E. Fraile's research (Bachiller & Fraile, 2015, p. 444), economic discourse consists of three vocabulary types:

- Technical vocabulary which includes economic terminology (*stock exchange, bond, security*)

- Semitechnical vocabulary that can be used in general language as well as in the economic discourse (*cryptocurrency, mortgage*)

• General vocabulary that is often expressed by metaphors (*invisible hand of the market, equilibrium price*)

Thus, economists often use ambiguous language when they explain such social phenomena as production, consumption and other everyday life activities.

4. Economic discourse is represented by several varieties: general economic, commercial and financial ones (Alcaraz, 2000, pp. 7-16). According to V. E. Alcaraz, general economic discourse is created by “the pure economists who have acquired theoretical formation in the universities” (Alcaraz, 2000, p. 73). As a result, it has many Latin and English borrowings in all European languages. Commercial discourse also comprises such loanwords. For example, we can find in Spanish Latinisms (*el mercado, el comercio, valor*) as well as English borrowings (*exclusivo, el marketing, el dumping*). Nevertheless, financial discourse or “the trade financiers’ vocabulary” uses more colloquial terminology. This economic discourse variety is characterized by the linguistic flexibility and the constant creation of new terms that reflect the world negotiations complexity.

5. The economic discourse in English and Spanish is expressed by such morphosyntactic (linguistic, lexical) units as binominals (e.g., Eng. *goods and services, supply and demand*; Sp. *los bienes y los servicios, la oferta y demanda*), adjective and noun combinations (e.g., Eng. *global market*; Sp. *el mercado mundial*), Latinisms (e.g., Eng. *deficit, inflation*; Sp. *el déficit, la inflación*), noun and prepositional combinations (e.g., Eng. *application for employment, claim against the company*; Sp. *una solicitud de empleo, una demanda contra la empresa*), verbal collocations (e.g., Eng. *to close a deal, to establish a prima facie case*; Sp. *cerrar un trato, establecer un caso prima facie*), adverbial collocations (e.g., Eng. *according to the company’s values, beyond reasonable doubt*; Sp. *según los valores de la empresa. más allá de toda duda razonable*). (Redondo Redondo, 2017).

6. The scholar Loma-Osorio (2004) describes the economic text structure as an argument-counterargument scheme that usually formulates any hypothesis as a rhetoric recourse.

Like many languages used for specific purposes, the economy and business language is highly uniform all over the world. There are many terms that are so-called internationalisms. This uniformity is the result of several centuries linguistic intercourse among the major European languages. As a consequence, the study of borrowing must be given a central place in the economic terminology historical study. Until the end of the Renaissance, the main source language was Italian,

especially with respect to the terminology of double-entry bookkeeping and the bill of exchange, two Italian innovations. After the Thirty Years' War (1618–1648), French took the lead, though the English merchants of the 17th century also contributed their share. During the 19th century and the first half of the 20th century, term formation in economy and business was a relatively polyphonic affair, with English, French, and German being the main source languages. The exact give-and-take among these languages is sometimes difficult to distinguish, since scholars at that time still commonly read publications written in all these languages, and some even those published in Italian. The most exclusive influence of English did not manifest itself until after World War II. Even after this date, however, French continued to exercise limited influence; when some scholars wondered why English *brain drain* had been adapted to Spanish as *fuga de cerebros* and not **drenaje de cerebros*, the answer, of course, is that the model was French *fuite des cerveaux*. Even in quite recent times, French has retained some importance as a source language in domains such as EU-related terminology or the terminology of supermarkets, an economic sector where French firms had a pioneering role. For instance, the supermarket shelves are called *lineales* in peninsular Spanish, after French *linéaires*, a term not used in Latin America.

Among scholars concentrating on the recent past or on economic neologisms, the study of Anglicisms has become a favourite topic, one of the few of this research area, by the way, that arouses interest even among the general public at certain intervals. Romance languages differ in their receptivity to Anglicisms. Italian has the reputation of being particularly receptive. In Spain, linguistic purism is held in higher esteem, but Anglicisms nevertheless do occur in actual use, though more rarely in dictionaries. The question has to be looked at separately for each country where Spanish is spoken, since Spanish-speaking states differ quite substantially with respect to the language of the economy and business (e.g., peninsular Spanish uses *marketing*, pronounced ['marketin], while Mexican Spanish prefers *mercadotecnia* and Columbian and Venezuelan Spanish *mercadeo*). As shown in Rainer and Schnitzer (2010), the adaptation of Anglo-American economic and business terms takes place in different countries without coordination which leads to a great deal of terminological variation. In France, Anglicisms have become an issue of national interest. Official terminological committees were created in the 1970s with the mission of proposing French equivalents for English terms, not only in the realm of the economy and business, but generally. This kind of linguistic policy effectiveness has repeatedly

been assessed. Invariably, a gap has been found between official publications, whose authors are obliged by law to use the terms recommended by the committees, and the media or everyday language, which often prefer the Anglicisms. The debate around Anglicisms is generally concerned with unadapted words, while the thousands of calques go unnoticed (Rainer, 2018).

The figurative language creeps into the business discourse, making its way through economic journalism, news reporting, interviews and analytical discussions of leading economic experts, through TV programmes and economics textbooks. The open use of figurative language was always peculiar to the journalistic discourse. In the economic discourse, however, expressive language was not used until economic journalism stood on the path of modern rule-breaking performance.

Economic discourse, especially in the macroeconomic and public policy areas, uses a dynamic language what is permanently necessary in order to adopt new terms for the new concepts that were created. For this reason, economists, bankers, journalists use metaphors as figurative devices (Busquet, 2021).

Phraseological terminology in the economic discourse denotes currency units, participants of market and stock exchange relations, objects and subjects of economic relations, evaluative economic characteristics (for example, the rate of success), etc. The meaning of phraseological units in economic texts originates from different sources, including mythology, the Bible and religious texts, history, national-cultural peculiarities of the nation, its habits and traditions. The main purpose of phraseological units in economic texts is to affect the readers' consciousness. This is possible because phraseological units are emotionally and expressively coloured. The economic phraseological units embrace the following lexical-semantic microfields: banking and financial field, industrial and production field, economic policy. The division of these semantic micro-groups is arbitrary since one phraseological unit with a terminological meaning could belong to different fields. Within the economic discourse, the dominant concept *money* denotes an expressive conceptual meaning with negative and positive markers. The lexical-semantic field with negative connotation includes phraseological collocations, such as *black money*, *dodgy money*, *blood money*, etc. The positive connotation is usually denoted by such constructions as *white money*, *honest money*, etc. The concept of *electronic money* is especially common nowadays. Toponyms, anthroponyms, and zoonyms were encountered most frequently among the English economic phraseological unit. Phraseological units mean abstract

things that take shape within a specific context. The main origins of the economic phraseological units are mythology, historical events, characters and persons, literary works, and religion, including Biblical Scenes. The phraseological units description determines the psychological, socio-political, and cultural features of the English economic sphere (Aimenova et al., 2019)

The metaphor that associates certain animals with particular stock traders' types (*bears* and *bulls*) is one of the most famous examples. *A bear* is a speculator who sells securities because he foresees the price decrease and profits from buying the securities cheaper later on. There are different theories about this word usage many of which consider the metaphor as a paraphrase of a well-known English proverb: "Don't sell the bearskin before you have killed the bear". Moreover, this metaphor is also applied while characterising low price period markets (*bear markets*) as well as situations when there is a *bear market* tendency and then the *bull market* is formed (*bear trap*). *A bull* is a speculator who considers that security prices will rise. The application frequency of *bear* and *bull* as well as their derivative terms *bearish* and *bullish* is extremely high in English economic discourse. These sustained metaphors traditionally correspond to *bajista* and *alcista* in Spanish economic discourse. However, the terms *pesimista* and *optimista* are sometimes used instead of traditional ones.

Some metaphors in Spanish economic discourse are only calques from English. The calque is a literal translation of a word pertaining to another language and is considered to be "an invisible borrowing" (Yebra, 1984, p. 345). It is an imitative construction that reproduces the foreign word form or expression. The typical examples include: *the Debt Service* (Eng.) – *el Servicio de la Deuda* (Sp.), *country risk* (Eng.) – *riesgo país* (Sp.) (Busquet, 2021).

Syntactic structures are characterised by three main phenomena in the economic discourse in Spanish as well as in English:

1. Grammatical category changes, especially the nominalisation of verbs in order to indicate processes as well as of adjectives in order to indicate conditions and qualities (*implementation, administration* (Eng.); *reestructuración, integración* (Sp.)).

2. The use of ellipsis, Passive Voice and intransitive verbs as a nominalisation process consequence. In general, Passive Voice is used more in English than in Spanish. Nevertheless, Passive Voice is popular in Spanish economic discourse to emphasise its impersonality, i.e. subject in the sentence is

not expressed by an author but by an action itself (*La situación fue criticada.* (Sp.) – *The situation was criticised.* (Eng.))

3. Personalisation and metaphors application that helps to explain abstract

concepts (*accountability, value, validity, welfare* (Eng.) and *la responsabilidad, valor, la validez, el bienestar* (Sp.)) (Redondo Redondo, 2017)

Conclusions and perspectives. Nowadays economic discourse is getting more and more uniform all over the world. As a globalization result, English became a leading and prevalent language in economic area in all countries and regions. However, Spanish is one of the purist languages in this aspect. It means that the Spanish economic lexicon is influenced by English to a lesser extent than, for instance, the Italian one. On the one hand, many Spanish economic metaphors are unique (Sp. *bajista* and *alcista* vs Eng. *bear* and *bull*), though some Spanish metaphors are only calques from English (e.g., Eng. *country risk* – Sp. *riesgo país*). Most similarities exist on the morphologic and syntactic levels. The economic discourse in both English and Spanish would encompass (i) wide usage of adjective and noun combinations, verbal and adverbial collocations; (ii) the nominalisation of verbs in order to indicate processes as well as of adjectives in order to describe conditions and qualities; (iii) the use of ellipsis, Passive Voice and intransitive verbs as a nominalisation process consequence; (iv) personalisation and metaphors application that helps to explain abstract concepts.

The aforementioned allows us to conclude, that English and Spanish economic discourse undergoes continuous changes, reflected in the living language, that reveals perspectives for the future research.

REFERENCES

1. Aimenova, M., Ospanova, A., Rakhimova, A., Sarsembayeva, A., & Mazhit, Z. (2019). Phraseological terminology in the English economic discourse. *XLinguae*. Vol. 12(1), 228-238. http://xlinguae.eu/files/XLinguae1_2019_18.pdf
2. Alcaraz Varó, E. y Hughes, B. (2002). *Diccionario de términos económicos, financieros y comerciales. Inglés-Español, Español-Inglés*. Ariel.
3. Alcaraz Varó, E. (2000). *El inglés profesional y académico*. Alianza.
4. Álvarez García, M. C. (2011). Estudio del lenguaje de especialidad económico: el lenguaje del comercio internacional. *Entreculturas*. (3), 279-290. <https://doi.org/10.24310/Entreculturasertci.vi3.11681>
5. Bachiller, J., Fraile, E. (2015). Caricatura y metáfora sobre la crisis del euro en la prensa económica europea. *Estudios de Economía aplicada*. 34(2), 441-468. <https://www.redalyc.org/pdf/301/30146038007.pdf>

6. Bielenia-Grajewska, M. (2009). Linguistic Borrowing in the English Language of Economics. *Journal in English Lexicology*. 3. 107-137. <https://doi.org/10.4000/lexis.643>
7. Busquet, S.A. (2021). El uso de metáforas en el discurso económico: Breve análisis sobre el modo en que las crisis sanitarias permean la información sobre cuestiones económicas. *Bridging Cultures*. (6), 8-93. Departamento de Lenguas, Facultad de Filosofía y Letras, Universidad Católica Argentina. <https://erevistas.uca.edu.ar/index.php/BRID/article/download/3787/3735>
8. Dogan, B., & Michailidou, A. (2008). Trading in prehistory and protohistory: perspectives from the Eastern Aegean and beyond. In Ch. Papageorgiadou & A. Giannikuri (Eds.), *Sailing in the Aegean. Readings on the economy and trade routes*, (pp.17-53). MELETHMATA 53. <https://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/8464/1/A01.053.0.01.pdf>
9. Goodrich, P. (1984). *Legal Discourse; Studies in Linguistics, Rhetoric and Legal Analysis*. University of Edinburgh.
10. Katamba, F. (2004). *English Words: Structure, History, Usage*. Routledge.
11. Kolesnyk, O. (2018). Verbal Representations of the Value-Concepts: A Linguo-Cultural Sketch. *Linguaculture*. 9(1), 41–54. <https://doi.org/10.47743/lincu-2018-1-0112>
12. Kolesnyk, O. (2019). Ekzyzystentsiini fenomeny u movi ta mifolohichnomu prostori. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 65(1), 77-87. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/28917> (in Ukrainian).
13. Kolesnyk, O., Holtseva, M. (2022). Lies and deception in modern English diplomatic discourse: pragmatics in interdisciplinary focus, *Cogito*. 14(1), 154-173. https://cogito.ucdc.ro/COGITO_MARTIE_2022.pdf
14. Kopytina, A., Makhachashvili, R. (2021). Associative conceptual constant of subconcepts E-space and Cyberspace. *Periodyk naukowy akademii polonijnej*. (1), 71-84. <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/article/view/660>
15. Kravchenko, N.K. (2007). *Mizhnarodno-pravovyi dyskurs: kognityvno-komunikatyvnyi aspekt* [Dissertation for Sc.D. Degree in Philology (10. 02. 15 - General linguistics), Taras Shevchenko National University of Kyiv] (in Ukrainian).
16. Loma-Osorio Fontecha, M. (2004). *Estructura y función del texto económico fundamentos de una léxico-gramática del discurso económico en español y en inglés* [Thesis for PhD Degree in Philology, Universidad Complutense de Madrid] https://www.europeana.eu/mt/item/9200101/BibliographicResource_1000126629852
17. Lucy, J.A. (1997). Linguistic Relativity. *Annual Review of Anthropology*, 26, 291-312. <https://www.annualreviews.org/toc/anthro/26/1>
18. Makhachashvili, R.K., Bilyk, K. (2021, March). Doslidzhennia funktsionalno-linhvistychnykh aspektiv zaholovkiv tekstiv novyn u suchasnomu frantsuzkomu mediadyskursi. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, Seria Filologia, 1(48), 139-143. <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=185> (in Ukrainian).
19. Makhachashvili, R.K., Semenist, I.V. (2021, December). Modeliuvannia innovatsiinoi movnoi komunikatsii u tsyfrovomu seredovyschi (na materiali yevropeiskykh ta aziiskykh variantiv anhliiskoi movy). *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, Seria Filologia 52(1), 127-131. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40902> (in Ukrainian).
20. Milroy, J. (1992). A social model for the interpretation of language change, In M. Rissanen, O. Ihalainen, T. Nevalainen, I. Taavitsainen (Eds.), *History of Englishes: New Methods and Interpretations in Historical Linguistics* (pp. 72-91). Walter de Gruyter.
21. Rainer, F., & Schnitzer, J. (2010). Neología y variación regional en la terminología económica del español. *Actes del I Congrés Internacional de Neologia de les Llengües Romàniques* (pp. 661-672). Barcelona, Spain: IULA.
22. Rainer, F. (2018, July 30). The Language of the Economy and Business in the Romance Languages. Oxford Research Encyclopedia of Linguistics. Retrieved November 9, 2023, from

<https://oxfordre.com/linguistics/view/10.1093/acrefore/9780199384655.001.0001/acrefore-9780199384655-e-476>.

23. Redondo Redondo, A. (2017). *Análisis del discurso económico en el ámbito político de la crisis del euro (inglés-español)*. Universidad de Valladolid.
<https://uvadoc.uva.es/handle/10324/27730>

24. Savelyuk, N. (2020). Ekonomichnyi dyskurs: teoretychne obgruntuvannia psykholinhvistychnykh aspektiv, *Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference (Pereiaslav-Khmelnytskyi, 22–23 October, 2020)*, 212-216.
<https://doi.org/10.31470/2706-7904-2020-15-212-216> (in Ukrainian).

25. Semenist, I.V., Makhachashvili, R.K. (2021, September 14). Verbal modelling of innovative educational communication in the digital discourse. *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: "Philology. Journalism"*, 32(71), (4), 54-61.
<https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/archive?id=78>

26. Semenist, I.V., Makhachashvili, R.K. (2021, September 30). Innovative educational communication in the digital discourse: models and tools. *Topical Issues in the Humanities: Intercollegiate Collection of Scientific Papers of Young Scientists of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University*. 41 (3), 119-128. <http://www.aphn-journal.in.ua/41-3-2021>

27. Yebra, V.G. (1984). *Teoría y práctica de la traducción*. Gredos.

28. Zhang, W., Grenier, G. (2012). How can Language be linked to Economics? A Survey of Two Strands of Research. *WORKING PAPER #1206E*. Department of Economics Faculty of Social Sciences Université d'Ottawa. University of Ottawa.

<https://socialsciences.uottawa.ca/economics/sites/socialsciences.uottawa.ca/economics/files/1206E.pdf>

Дата надходження статті до редакції: 13.09.2023.
Прийнято до друку: 8.10.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.214>
УДК 811.111:801.73

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЯМОГО
МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖА-ТРИКСТЕРА У ХУДОЖНЬОМУ
ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ НІЛА ГЕЙМАНА
«СКАНДИНАВСЬКА МІФОЛОГІЯ»)**

Вітвіцька Н.М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6255-4194>
n.vitvitska@chnu.edu.ua

Єсипенко Н.Г.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6698-3201>
n.yesypenko@chnu.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Статтю присвячено аналізу лексико-граматичних особливостей прямого мовлення персонажа-трикстера у художньому дискурсі. Матеріалом дослідження слугувала збірка оповідань Ніла Геймана "Скандинавська міфологія". Нами здійснено аналіз наукових напрацювань з проблематики персонажного мовлення з метою формулювання теоретичних засад вивчення прямого мовлення персонажа-трикстера, вивчення лексичної канви та граматичних конструкцій, ужитих у прямому мовленні персонажа, розгляд отриманих результатів та формування висновків. Об'єктом дослідження є персонаж-трикстер Локі, один з головних героїв збірки Ніла Геймана «Скандинавська міфологія», та його пряме мовлення, зокрема, лексико-граматичні особливості. Аналіз лексичних і граматичних особливостей прямого мовлення персонажа-трикстера уможливорює висновки про використання у персонажному мовленні переважно нейтральної лексики з метою спростити комунікацію та збільшити вплив головного героя на інших персонажів. Водночас відзначаємо, що мовну характеристику Локі у досліджуваному творі формує не лише лексика, але й виразні граматичні ознаки на рівні синтаксису та морфології. У персонажному прямому мовленні переважають прості речення та розповідні конструкції, і вживаються дієслова на позначення активної дії. Саме ці лексико-граматичні особливості надають мовленню персонажа динамічності та експресивності. Такий стиль мовлення Локі допомагає підкреслити його характер

та роль у художньому тексті, створити унікальний образ трикстера, який привертає увагу читача і відображає його життєрадісну та енергійну натуру. Здійснений аналіз персонажного мовлення цього героя показує, що лексико-граматичні особливості мовлення персонажа-трикстера грають важливу роль у створенні художнього образу та динаміки дії у тексті збірки. Це дослідження може використовуватись філологами, культурологами та пересічним читачам, які проявлять зацікавленість у вивченні літературних персонажів та їх мовленнєвих особливостей.

Ключові слова: персонаж-трикстер, персонажне пряме мовлення, художній дискурс, художній текст, художній образ, тематична група, лексико-семантична група

Natalia Vitvitska, Nadia Yesyenko. Lexical and Grammatical Features of Direct Speech of the Trickster-Character in Fiction Discourse (Based on the Material of Neil Gaiman's Collection "Scandinavian Mythology")

The article is devoted to the analysis of lexical and grammatical features of direct speech of a trickster character in literary discourse. The material for the study was taken from Neil Gaiman's collection of short stories "Scandinavian Mythology". This article includes an analysis of previous studies with the aim of forming the theoretical basis for studying the direct speech of a trickster character, analysis of lexical and grammatical constructions used in the character's direct speech, consideration of the results obtained and drawing conclusions. The subject of the article is the lexical and grammatical features of the direct speech of the trickster character, Loki, being one of the main characters of Neil Gaiman's collection "Norse Mythology". The object of the article is the trickster character and his direct speech, in particular his lexical and grammatical features. Summarizing the analysis of lexical and grammatical features of the direct speech of the trickster character in Neil Gaiman's collection "Norse Mythology", we can determine that this character uses mainly neutral vocabulary in order to simplify communication and increase his influence on other characters. However, it is important to note that the linguistic characterization of a trickster is formed not only by vocabulary, but also by grammar, syntax, and morphology. In his direct speech, Loki uses simple sentences and narrative structures, and actively uses verbs to indicate dynamic actions. This makes his speech lively and expressive. This style of speech helps to emphasize the character's temper and role in a literary text, to create a unique image of the trickster that attracts the reader's attention and reflects his cheerful and energetic nature. In general, the lexical and grammatical features of the trickster character's speech play an important role in creating an artistic image and the dynamics of action in the text of the collection.

Key words: *trickster, character's direct speech, fiction discourse, literary text, artistic image, thematic group, lexical-semantic group*

Вступ. Образ персонажа зазвичай є комплексним явищем, яке складається з багатьох факторів, таких як його характер, зовнішність, сфера діяльності, коло спілкування, уявлення про себе і ставлення до оточення. Проте найголовнішим фактором творення персонажа є його власне мовлення, яке повністю розкриває внутрішній світ героя та робить його характеристику більш цілісною.

Актуальність дослідження зумовлена спорадичністю вивчення лексико-граматичних особливостей прямого мовлення персонажа-трикстера, який є одним із найцікавіших та найбільш яскравих персонажів у світі мистецтва, літератури, кіно та коміксів, адже для нього характерна «антиповедінка» з критикою суспільства та постійними трансформаціями образу. Вивчення лексики та граматики прямих висловлювань персонажа-трикстера, який представлений як один із головних героїв у збірці міфів Ніла Геймана «Скандинавська міфологія», дозволить детальніше проаналізувати особливості характеру цього персонажа та з'ясувати, як з допомогою лексичних та граматичних засобів змальовуються у канві твору його риси характеру.

Аналіз теоретичних розвідок показав, що дослідженням персонажа-трикстера в різні часи займалися такі провідні дослідники, як Д. Брайнтон (Brinton, 1868), Ф. Боас (Boas, 1898), П. Радін (Radin, 1999), М. Еліаде (Eliade, 1987), К. Кереней (Kerenyi, 1999), К. Юнг (Jung, 1991), К. Леві-Стросс (Levi-Stauss, 2001), Є. Мелетинський (Meletinsky, 1994), М. Ліповецький (Lipovetsky, 2009), В. Тернер (Turner, 1983) та інші. Серед вітчизняних досліджень заслуговує на увагу напрацювання М. Турчини «Архетип трикстера та його втілення в художніх образах Козла і Маланки» (2022), в якому вивчається втілення трикстера в українському фольклорі.

Важливо зазначити, що сучасні лінгвістичні дослідження мають антропоцентричний підхід, де людина постає головним суб'єктом реальності з усіма її діями, відчуттями, емоціями та взаєминами в суспільстві. У творах мистецтва персонаж виступає як репрезентація людської особистості, як важлива ланка, що зв'язує реальний світ із вигаданим світом. «Персонаж (фр. *personnage*; від лат. *persona* – особа, маска, особа) – це художній образ суб'єкта дії з притаманним духовним ядром (або його подобою), рисами зовнішності та поведінки» (Фролова, 2018, с. 53).

«Трикстер» (англ. *trickster* – брехун, спритна людина) вперше було вжито антропологом Денілом Брінтоном у 1868 році для опису комічного персонажа, який часто з'являється в казках і легендах місцевого населення Північної Америки. Проте у сферу наукового обігу персонажа трикстера було введено американським антропологом Полом Радіаном. Його дослідження стосувалось культурологічного дослідження міфології індіанців племені Віннебаго (Турчина, 2022, с. 103).

В стародавніх міфах трикстер проявляє себе як антисоціальний герой, який намагається перебудувати соціальний устрій. Він ігнорує правила, встановлені суспільством, керуючись тільки власними бажаннями та інстинктами, часто стає причиною соціокультурних змін, які виглядають як лихо чи шкода. Для досягнення своїх цілей триксер використовує обман, трюки, провокації, трансформації і безкінечну кількість реінкарнацій і змін у зовнішності. Однак завдяки хитроцям та випадковості цей персонаж почасти рятує світ, не роблячи при цьому нічого героїчного (Danisova, 2022, с. 22).

Один із найвпливовіших дослідників архетипу персонажа-трикстера, Мак Лінскотт Рікеттс, розглядає цей персонаж як триформну фігуру, що включає в себе “хитрого дурня, творчого трансформатора і культурного героя», який відіграє багато ролей: творець світу і творець хаосу; вбивця монстрів і викрадач денного світла, вогню, води; надмірно марнославний, брехливий і хитрий жартівник” (W.J.H. & W.G.D., 1997). Рікеттс намагається дослідити суперечливу природу шулера і припускає, що трикстер як творець культури, є оригінальною, але спірною фігурою (Суздалева, 2012).

Іншими словами, “Жоден інший персонаж у літературі, усній чи письмовій, так не збиває нас з пантелику, як Трикстер. Він без сумніву ідентифікується з творчими силами, часто приносячи такі визначальні поняття культури, як вогонь або основні харчові продукти, але, водночас, постійно веде себе в антисоціальний спосіб, який тільки можна собі уявити. Ми сміємося з його бід і його дурості, нас бентежить його “проміскуїтет”, але його творчий розум захоплює нас і підтримує у нас сподівання на те, що ми можемо подолати соціальні обмеження, на які постійно наштовхуємося” (Babcock-Abrahams, 1975).

Варто зазначити, що зацікавлення персонажем-трикстером лише зростає на сучасному етапі дослідження і набирає обертів. Прикладами персонажа-трикстера у культурі різних народів постають такі герої, як африканський Анансі – герой книги англійського письменника Ніла Геймана “Сини Анансі”, китайський Сунь Укун – персонаж-маг та аніме Dragon Ball, скандинавський бог Локі – один із найяскравіших персонажів всесвіту, створеного кінокомпанією Marvel (*Britannica*, n.d.).

Персонаж Локі походить з скандинавської міфології, де він згадується як компаньйон великих богів Одіна та Тора, який допомагає їм у своїх хитрих планах. Проте він часто створює неприємності для цих богів і навіть став причиною смерті одного з богів, Юальдра. Для покарання він був

прив'язаний до скелі, в такий спосіб спостерігаємо посилення до грецьких постатей Прометея і Тантала. У всесвіті Marvel Локі згадується в 1949 році в коміксі “Venus #6”, а потім періодично з'являється у випусках коміксів “*Journey into Mystery*”, “*Top*”, “*Месники*” та інших серіях. В 2014 році виходить окрема серія “*Loki: Agent of Asgard*”, де йому відведено головну роль (*Britannica*, n.d.).

Як зазначалося, матеріалом дослідження обрана збірка Ніла Геймана “Скандинавська міфологія” (*Norse Mythology*), тому пропонуємо декілька визначальних фактів про неї. Ця збірка вийшла друком у 2017 році і є “авторською сміливою інтерпретацією величних північних казок”. Основними героями збірки постають такі персонажі, як Одін, найсильніший із богів; Тор, син Одіна, надзвичайно сильний, проте не найрозумніший з богів; Локі, син Одіна, син гігантів, трикстер і нездоланий маніпулятор. Сам автор у передмові до книги характеризує Локі наступним чином: “Локі – надзвичайно привабливий, переконливий, правдоподібний, найхитріший і найпроникливіший з усіх мешканців Асгарда. Тож шкода, що в ньому стільки темряви, заздрості та хтивості. Локі робить світ цікавішим, але менш безпечним...” (Gaiman, 2017).

У нашому дослідженні ми фокусуємо увагу на вивченні лексико-граматичних особливостей прямого мовлення останнього персонажа, спираючись на відсутність лінгвістичної розвідки щодо літературної постаті Локі.

Художній образ персонажа відображається через його мовну характеристику, яка слугує одним з основних джерел інформації про нього, яку читач або глядач може безпосередньо отримати з книжок, коміксів, фільмів, серіалів тощо. Образ і характер героя формується через мову персонажа, яка включає в себе інформацію про зовнішній вигляд, психологічну характеристику персонажа, рівень освіти та розумового розвитку, взаємини з навколишнім світом, світогляд та світосприйняття. Через використання певної лексики і фразеологізмів, граматичних конструкцій у прямому та непрямому мовленні персонажа формується загальний образ та характеристика героя (Фінько, 2018, с. 164).

Слід також зауважити, що мовленню персонажа притаманні певні індивідуальні риси, характерні лише цьому герою. За допомогою цих характеристик створюється мовна характеристика персонажа: читач або глядач формує уявлення про персонажа не з портретного опису героя чи слів

інших персонажів, а сам створює для себе його образ крізь призму діалогів з іншими персонажами, особливостей вживання лексики, різноманітності художніх засобів, вкладених в пряме мовлення літературного героя.

Ведучи мову про лінгвальні особливості мовлення персонажів, зазначаємо, що вони відтворюються на різних мовних рівнях: фонографічному, морфологічному, лексичному і синтаксичному. При злитті всіх цих рівнів утворюється цілісний мовний образ. Особливості мовлення персонажа може відображатись на морфологічному рівні, коли персонаж схильний до надмірного використання певної морфеми; на синтаксичному рівні, коли мовлення героя багате на певні типи синтаксичних структур, зокрема, занадто короткі або занадто довгі речення (Харитонов, 2007, с. 80).

Відомо, що слово є одним із найважливіших елементів мовної комунікації, виступаючи одночасно засобом викладу думки та її естетичного оформлення. Різноманітні семантико-стилістично причини, які виникають відповідно до характеру відносин між окремими одиницями лексичної системи, зумовлюють вибір слова, яке визначає специфіку стилю. Зі стилістичної точки зору лексику англійської мови поділяють на нейтральну, яка складає найбільшу групу, і на противагу їй виокремлюють дві інші головні підгрупи – стандартна розмовна лексика та літературна/книжна лексика (Алексєєнко Н.М., Бутко Л.В., Шабуніна В.В., 2019, с. 26).

Застосувавши методи суцільної вибірки і кількісно-порівняльного аналізу лексем у прямому мовленні персонажа-трикстера, ми побачили, що переважає нейтральна лексика і майже відсутні розмовна й літературна. Із 2534 слів, відібраних для аналізу, 2525 відносимо до нейтральної лексики. Цей факт можна пояснити широким віднесенням до нейтральної лексики назв навколишніх речей, продуктів людської діяльності, різноманітні явища та якості, тварини, рослини, тобто усе, що пов'язане із рутинним життям. Наприклад, серед проаналізованих дієслів у мовленні Локі домінують дві лексико-семантичні підгрупи: 1) розумові операції: *judge, know, decide, imagine, thought, overlook, advise*; 2) активні дії: *make, want, tell, show, grow, behave, fold up, ransom, cut off, violate, build, point out, propose, describe, finish, do, begin, beat, ask, leave, haul, crawl, fly, bring, count, marry, speak, ruin, sit, burn, eat, break, chew, move, tear, destroy, kill, catch*. Як ми зазначали вище, незважаючи на негативні якості, персонаж-трикстер може виступати рушієм прогресу і спонукати інших персонажів до активних дій. Хоча ці дії не

завжди можна назвати корисними та правильними, як, до прикладу, заклик до вбивства: “*I ought to kill her. She shows disrespect*” (Gaiman, 2017).

Щодо літературної лексики, то тут Локі вживає прикметник «mighty», у звертанні до свого брата, бога Одіна: “*But—and I appeal to **mighty** Odin here—if you cut off any of my neck, you are violating the terms of our agreement, which promised you my head, and my head only*” (Gaiman, 2017). З уст Локі це можна розцінити як лестощі та маніпуляції з надією зберегти своє життя, що є характерною рисою персонажа-трикстера: врятуватись будь-якими шляхами.

Щодо розмовної лексики, то спостерігаємо використання ідіоми “make no bones about something”: “...*what this stranger is proposing to do is, to **make no bones about it, quite impossible...***” (Gaiman, 2017). За визначенням онлайн словника Collins ця ідіома означає “не зволікати з висловленням свої думок та почуттів, навіть якщо іншим людям це не сподобається” (“*to not hesitate to express your thoughts or feelings about something, even though other people will not like what you say*”). На наш погляд, вживання цієї ідіоми у прямому мовленні персонажа-трикстера вказує на таку рису його характеру, як прямолінійність.

При аналізі прямого мовлення персонажу звертаємо особливу увагу на співвідношення частин мови, оскільки використання тої чи іншої частини мови в тексті художнього твору може слугувати засобом виразності. До прикладу, велика кількість прикметників почасти означає експресивність та високу емоційність персонажа; дієслова акцентують увагу читача на дії, що надає мовленню динамічності та експресивності (Мельник, 2015). Використавши раніше відібрані нами 2534 слова та кількісно-порівняльний аналіз, встановлюємо таке частиномовне співвідношення: дієслова – 25%; іменники – 19%; займенники – 17%; прийменники – 10%; прикметники – 6%; прислівники – 9%, детермінативи – 11%; сполучники – 3%. Як бачимо, у прямому мовленні трикстера Локі переважають дієслова, що вказує на динамічність мовлення персонажа, та іменники, що зумовлено, власне, їх номінативною функцією.

Лексика як система передбачає виокремлення в ній підсистем, які підпорядковуються принципу ієрархії. До таких підсистем, зокрема, належать лексико-семантична група і тематична група. Український дослідник, Л.А. Лисиченко звертає увагу на те, що тематичні групи – “слова різних частин мови, об’єднані спільним відрізком дійсності” (Кобець, 2012, с. 129). В свою чергу Я.В. Синегуб відзначає, що лексико-семантичні групи це

“об’єднання двох, кількох або багатьох слів за їх лексичним значенням” (Кобець, 2012, с. 129).

Тобто, слова, які утворюють одну лексико-семантичну групу зазвичай належать до однієї частини мови, тоді як тематичну групу можуть формувати слова, що належать до різних частин мови і об’єднані лише спільною ідеєю або концептом. Оскільки у центрі нашої уваги є мовлення персонажа-трикстера, то доцільно спробувати виділити тематичну групу під назвою “Trickery” (“Брехливість”), до якої ми відносимо такі лексичні одиниці: *funny, finest, biggest, wisest, cleverest, trickiest, most intelligent, best-looking, ploy, fool’s errand, curious, unfortunate mistake, enormous pile* (Gaiman, 2017). Прикладом лексико-семантичної групи можуть виступати дієслова на позначення активних дій, виділені нами раніше.

Окрім зв’язків на лексичному рівні, у будь-якій мовній системі встановлюються певні граматичні зв’язки, які будуються між словами, словосполученнями та реченнями, а галузь науки, яка вивчає їх, є синтаксис. Дослідження синтаксичних особливостей персонажного мовлення ми розпочнемо з аналізу структурних типів речення. За визначення терміну “речення” приймаємо таке: речення – це “граматична одиниця, яка складається з одного або більше слів, починається з великої літери та виражає завершену думку” (Харитонов, 2007, с.80). Будь-яке речення містить одну або декілька частин, які можуть бути незалежними та залежними, або, як їх ще називають, підрядними. За структурним критерієм виділяють чотири типи речень: 1) прості – складаються лише з однієї незалежної частини (e.g. “*Today’s Loki is here to save you and to take you home*”) (Gaiman, 2017); 2) складнопідрядні – складаються з однієї незалежної та, як мінімум, однієї залежної частини (e.g. “*If you want to grow up to be as strong as Thor, you should eat the goat bone-marrow*”) (Gaiman, 2017); складносурядні – включають в себе дві і більше незалежні частини, об’єднані комою чи сурядним сполучником (e.g. “*I’m old but I’m lucky*”) (Gaiman, 2017); змішані – включають в себе складнопідрядні та складносурядні (e.g. “*If on the first day of summer any of the wall is unfinished—and it will be—then we pay him nothing at all*”) (Gaiman, 2017).

Аналізуючи синтаксичних рівень прямого мовлення персонажа-трикстера, формуємо вибірку з 243 речень неоднорідних за своїм складом. Кількісно-порівняльний аналіз показав наступне співвідношення: прості речення – 168 (69%); складнопідрядні – 48 (20%); складносурядні – 17 (7%);

змішані – 10 (4%). Спостерігаємо, що прості речення переважають у мовленні Локі. Такий лінгвістичний факт пояснюємо тим, що Локі як трикстер, який часто вдається до маніпуляцій та обману, зосереджений на тому, щоб його повідомлення було коротким та змістовним, швидко сприймалося іншими персонажами, тому не ускладнює своє мовлення складними синтаксичними конструкціями.

Окрім структурної класифікації речень, звертаємо увагу на комунікативну класифікацію речень, яка ділить речення за їхньою метою висловлювання. Відповідно до цієї класифікації фіксуємо у персонажному мовленні Локі чотири види речень: 1) розповідне – дає інформацію про певні факти, явища, дії (e.g. *“I might have wisely arranged for protection from knifeblades”*) (Gaiman, 2017); 2) питальне – запитує про певні факти, явища та події (e.g. *“How do I look?”*) (Gaiman, 2017); 3) наказове – віддає наказ або команду (e.g. *“Shut up, Thor”*) (Gaiman, 2017); 4) окличне – виражає здивування та інше емоційне ставлення мовця до подій (e.g. *“So good to see you!”*) (Gaiman, 2017). Кількісно-порівняльний аналіз показав, що у прямому мовленні персонажа-трикстера переважають розповідні речення – 191 одиниця, що становить 78,5% усіх речень; питальні речення складають 10% (24), наказові – 6,5% (16), окличні – 5% (12). Переважання розповідних речень у діалогах Локі вказує на те, що персонаж намагається одурити інших героїв, розповідаючи неймовірні історії. Як, до прикладу, в уривку: *“Hello, sons of Ivaldi. I have asked around, and people here tell me that Brokk and Eitri, his brother, are the greatest dwarf craftsmen there are or have ever been”* (Gaiman, 2017).

Підсумовуючи усе вищесказане, ми можемо зазначити, що у прямому мовленні персонажа-трикстера переважає нейтральна лексика як засіб спрощення комунікації та збільшення впливу на інших персонажів. Однак, мовна характеристика персонажу відкривається не тільки через лексику, а й через граматику: вживання простих речень, велика кількість розповідних речень, переважання дієслів у прямому мовленні – все це робить мовлення персонажа-трикстера динамічним.

ДЖЕРЕЛА

1. Алексеєнко Н. М., Бутко Л. В., Шабуніна В. В. (2019) Лінгвістичний аналіз тексту: практикум: навчальний посібник. Кременчук.
2. Кобець Л.К. (2012) Лексико-семантична група як складник лексико-семантичної системи. *Мова і культура. Вип. 15*. 129-135.

3. Мельник Т. (2005). Образність художнього тексту через призму лінгвістичного аналізу: посібник для студентів-філологів. Севастополь.
4. Суздалева Ю. (2012). Архетип трікстера у європейському філософсько-літературному дискурсі. *Вісник психології і педагогіки*. № 8.
5. Турчина М. (2022). Архетип трікстера та його втілення в художніх образах Кози та Маланки (на прикладі ораторії Ганни Гаврилець «Барбівська коляда»). *Культурологічна думка*. Т. 22, № 2. 102–111.
6. Фінько А. (2018). Репрезентація мовної особистості в англomовному художньому дискурсі. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання: зб. тез Міжнародної студентської науково-технічної конф., 26-27 квітня 2018 року*. Тернопіль: ТНТУ. 164–165.
7. Фролова І., Омецинська О. (2018). Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2018. 87. 52-61
8. Харитонов І. К. (2007). *Теоретична грамати́ка сучасної англійської мови: навч. посіб.* Тернопіль: Навч. Книга – Богдан
9. Babcock-Abrahams, B. (1975). "A Tolerated Margin of Mess": The Trickster and His Tales Reconsidered. *Journal of the Folklore Institute*. Vol. 11 (3). P. 147. <https://doi.org/10.2307/3813932>
10. Danišová, N. (2022). Notes on the trickster as a literary character in archnarratives. A brief initial analysis. *Ars Aeterna*. Vol. 14 (1). 21–35. <https://doi.org/10.2478/aa-2022-0003>.
11. Gaiman, N. (2017). *Norse Mythology*. New York: W. W. Norton & Company
12. Grammar and Mechanics. Overview of Sentence Structure. Academia: web page. Retrieved August 10, 2023 from https://www.academia.edu/30874835/GRAMMAR_AND_MECHANICS_Overview_of_Sentence_Structure
13. W. J. H & W. G. D (Eds.). (1997). *Mythical Trickster Figures: Contours, Contexts, and Criticisms*. University of Alabama Press.
14. Ricketts, M. (1966). The North American Indians Trickster. *History of Religions*. Chicago: The University of Chicago Press. Vol. 5. 327-350.
15. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Loki | Mythology, Powers, & Facts. Encyclopaedia Britannica. Retrieved on August 3, 2023, from <https://www.britannica.com/topic/Loki>

REFERENCES

1. Alekseenko, N. M., Butko, L. V., Shabunina V. V. (2019) *Linhvistychnyi analiz tekstu: praktykum: navchalnyi posibnyk*. Kremenchuk. (in Ukrainian)
2. Kobets, L.K. (2012) *Leksyko-semantychna hrupa yak skladnyk leksyko-semantychnoi systemy*. *Mova i kultura*. Vyp. 15. 129-135. (in Ukrainian)
3. Melnyk, T. (2005). *Obraznist khudozhnoho tekstu cherez pryzmu linhvistychnoho analizu: posibnyk dlia studentiv-filolohiv*. Sevastopol. (in Ukrainian)
4. Suzdaliyeva, Yu. (2012). *Arkhetyp trikstera u yevropeiskomu filosofsko-literaturnomu dyskursi*. *Visnyk psykhologhii i pedahohiky*. Vol 8. (in Ukrainian)
5. Turchyna, M. (2022). *Arkhetyp trykstera ta yoho vtilennia v khudozhnikh obrazakh Kozy ta Malanky (na prykladі oratorii Hanny Havrylets «Barbivska koliada»)*. *Kulturolohichna dumka*. Vol. 22 (2), 102–111. (in Ukrainian)
6. Finko, A. (2018). *Reprezentatsiia movnoi osobystosti v anhlomovnomu khudozhnomu dyskursi*. *Pryrodnychi ta humanitarni nauky. Aktualni pytannia: zb. tez Mizhnarodnoi studentskoi naukovo-tekhnichnoi konf., 26-27 kvitnia 2018 roku*. Ternopil: TNTU. 164–165. (in Ukrainian)

7. Frolova, I., Ometsynska, O. (2018). Spetsyfika khudozhnoho dyskursu ta yoho aspektiv. *Visnyk KhNU im. V.N. Karazina. Inozemna filolohiia*. 87, 52-61. (in Ukrainian)
8. Kharytonov, I. K. (2007). Teoretychna hramatyka suchasnoi anhliiskoi movy: navch. posib. Ternopil: Navch. knyha. (in Ukrainian)
9. Babcock-Abrahams, B. (1975). "A Tolerated Margin of Mess": The Trickster and His Tales Reconsidered. *Journal of the Folklore Institute*. Vol. 11 (3). P. 147. <https://doi.org/10.2307/3813932>. (in Ukrainian)
10. Danišová, N. (2022). Notes on the trickster as a literary character in archnarratives. A brief initial analysis. *Ars Aeterna*. Vol. 14 (1). 21–35. <https://doi.org/10.2478/aa-2022-0003>
11. Gaiman, N. (2017). Norse Mythology. New York: W. W. Norton & Company.
12. Grammar and Mechanics. Overview of Sentence Structure. Academia: web page. Retrieved August 10, 2023 from https://www.academia.edu/30874835/GRAMMAR_AND_MECHANICS_Overview_of_Sentence_Structure
13. W. J. H & W. G. D (Eds.). (1997). Mythical Trickster Figures: Contours, Contexts, and Criticisms. University of Alabama Press.
14. Ricketts, M. (1966). The North American Indians Trickster. *History of Religions*. Vol. 5. 327-350. Chicago: The University of Chicago Press.
15. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Loki | Mythology, Powers, & Facts. Encyclopedia Britannica. Retrieved on August 3, 2023, from <https://www.britannica.com/topic/Loki>.

Дата надходження статті до редакції: 20.09.2023.

Прийнято до друку: 12.10.2022

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.215>
UDC 81'1 : 811.113+ 81'37

JÖTNAR AS “SUPERNATURAL BEINGS”: A COGNITIVE MATRIX OF THE OLD NORSE VERBAL REPRESENTATIONS

Kolesnyk O.S.

Borys Grinchenko Kyiv University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1618-3804>

o.kolesnyk@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

This article addresses verbal representations of the mythic concept JÖTUNN (Engl. JOTUN) in Old Norse eddic texts. JÖTNAR as supernatural beings inherent to the Nordic mythic space are regarded as a class of open systems marked by a set of hypertrophied features. Etymological analysis of the concept's names followed by broader analogue speculations allows identifying the basic “nano-myths” or “code-ons” that iconically outline the JOTUN-system's “preset” trajectories of behavior and interaction with other systems. The paper focuses on linguo-cognitive premises of language units verbalizing the said concept. Primary attention is paid to identifying sets of JOTUN's conceptualized features. The article suggests cognitive models and respective frame-like structures. The paper discusses different types of logical and semantic connections between the said conceptual features and models. Our research employs a broad universalia-oriented interdisciplinary approach (M-logic) that focuses on the idea of irrational rationalization of reality (world-building) and encompasses the theory of myth-oriented semiosis. The identified semantic features and cognitive models are thus integrated into a model of a hierarchic plane of an open system therefore creating a “cognitive matrix” of the JOTUN concept. The correlations between the sets of conceptualized features are discussed in terms of their complementary, determinative and causative correlations. The paper argues that the JÖTNAR appeared as an imbalanced (chaotic) system capable of fractal expansion. The paper highlights the systemic premises of a paradox-type symbiosis between JÖTNAR and the AESIR.

Key words: myth, Jotun, system, semantic feature, categorization, worldview, mythic space

Колесник О.С. JÖTNAR як «надзвичайні істоти»: когнітивна матриця давньопівнічних мовних репрезентацій

У статті розглядаються вербальні репрезентації концепту-міфологеми JÖTUNN (ЙІОТУН) у давньоскандинавських едичних текстах. JÖTNAR як надприродні істоти, невідемні компоненти скандинавського міфологічного простору, розглядаються як клас відкритих систем, відзначених набором гіпертрофованих

ознак. Етимологічний аналіз імен концепту з наступними широкими аналоговими інтерпретаціями дозволяє ідентифікувати основні «нано-міфи» або «код-они», які іконічним чином окреслюють «попередньо встановлені» траєкторії поведінки й взаємодії ЙОТУН-системи з іншими системами. У статті розглядається лінгвокогнітивне підґрунтя мовних одиниць, котрі вербалізують зазначений концепт. Основна увага приділяється ідентифікації наборів концептуалізованих функцій ЙОТУНА. У статті запропоновано когнітивні моделі та відповідні фреймові структури. У статті розглядаються різні типи логічних і семантичних зв'язків між зазначеними концептуальними ознаками та моделями. У нашому дослідженні використовується широкий міждисциплінарний підхід, орієнтований на універсалії (М-логіка), який зосереджується на ідеї ірраціональної раціоналізації реальності (світотворення) і охоплює теорію міфоорієнтованого семіозису. Ідентифіковані семантичні особливості та когнітивні моделі, таким чином, інтегруються в модель ієрархічної площини відкритої системи і утворюють «когнітивну матрицю» концепту ЙОТУН. Кореляції між наборами концептуалізованих ознак обговорюються з точки зору їх компліментарних, детермінативних і каузативних кореляцій. У статті стверджується, що ЙОТУН як надзвичайна істота є незбалансованою (хаотичною) системою, здатною до фрактального розширення. Стаття висвітлює системні передумови парадоксального симбіозу типу між ЙОТУНАМИ та АСАМИ.

***Ключові слова:** міф, йотун, система, семантична ознака, категоризація, картина світу, міфологічний простір.*

Introduction

Recent linguistic research has been gradually shifting towards digital phenomena generated and functioning in virtual environment. Applied value of the allegedly multidisciplinary studies and their distinct discourse-communicative vector correlate to the “hard pragmatics” of the modern civilization’s model. The factor of irrationality in human categorization has mostly been acknowledged yet has not been incorporated in interpretations of professional and communicative activities. Therefore a number of phenomena that do not agree with the restrictions of the “common sense” are regarded as “mythic” i.e. irrational, unreal or “supernatural” at best. The methodology of cognitive linguistics has been employed to investigate phenomena of cultural memory (Nygaard 2021), the background of tropeic figures (Birgisson 2010, 2012) and designations of mythic creatures in the Old Norse explaining the “gods’ semantics” (Mikolić 2013). I believe that this methodology may be implemented in a broader universalia-oriented approach that could target a class of SUPERNATURAL BEINGS (SB) in the Nordic mythic tradition or a specific SUPERNATURAL BEING.

The vast variety of systemic and inter-systemic relations realized at different planes of existence within numerous sets of coordinates rather often escapes empirical observations. However, the systems of diverse etiology and hierarchic

affiliation impact transformations within the so called “real world” (i.e. empirically accessible and verifiable states of affairs). Human categorization based on primary and indirect experience allows including respective conceptualized entities into “alternative worlds” and “worldviews” via metaphoric personification and iconic-allusive designations. Hence most mythic systems encompass “supernatural” entities that are identified as unreal from the standpoint of the present-day axiomatic meta-rational conceptual matrix (either national or globalized one). Within the prior versions of the world / worldview, primarily those that we refer to as “linguo-demiurgic” and “reverberating” in regard to the involvement of the mythic space’s content into categorization and verbal representation (Колесник 2011), the “supernatural” entities appeared to be real.

We have addressed lingual representations of mythic creatures like DWARF (Kolesnyk 2015b), ELF (Kolesnyk 2015a) and DRAGON (Kolesnyk 2016a) that definitely fit the description of “supernatural” and represent ontologically different classes of objects. We extend the analysis toward the Old Norse designations of JÖTUNN (further denoted as JOTUN).

2. Short notes on methodology. *JOTUN*-system through M-logic and numbers

We approach “supernatural” entities as systems sporting one or several enhanced parameters that provide their extra functionality. These features are perceived and identified as “hypertrophied” or “beyond common sense” from the vantage point of an anthrop observer / categorizer. A more generalized model based on the principles of fluid “neo-anthrop” salience, eco-centric categorization and fundamental principles of open systems’ organization (as part of the suggested M-logic) (Kolesnyk 2019) targets the primary “hypertrophic” features that make the verbalized entities distinct.

We have priorly identified universal sets of features pertaining to verbalized concept GIANT in European languages (Kolesnyk 2016b, 124-129). It appears that the Scandinavian JOTUN manifests a number of specific features while the parameter of “size” is mentioned directly only once in the custom corpus of the Old Norse texts: *En er æsirnir sá þat til viss, at þar var bergrisi kominn, þá varð eigi þyrmt eiðunum ok kölluðu þeir á þór* “Now that the Æsir learnt for sure that the mountain-giant had come, they disregarded their oaths and called on Thor” (Gylf, 42). The same concerns the designations *íviðja* (pl. *íviðjur*) and *gýgr* (pl. *gýgjar*) that are scarcely represented within the corpus and thus statistically ignored. However, this very micro-textual designation refers to a typical

interaction pattern between two primary groups of SBs within the multiverse space. Therefore, in this paper we focus on the cognitive premises of the verbal representations of JOTUN as a class of supernatural living objects antagonistic to other systems and responsible for conflict-type scenarios in Scandinavian (Germanic) mythology and respective mythic space.

Generally, taxonomies of supernatural entities based on classic semantic dichotomies normally single out people and other non-human beings (animals, plants, gods etc.) (Lindow, 2002). Reconsidering these dichotomies in a universalia-oriented hierarchical sense, it is possible to fit the concept of JOTUN into the following taxonomy:

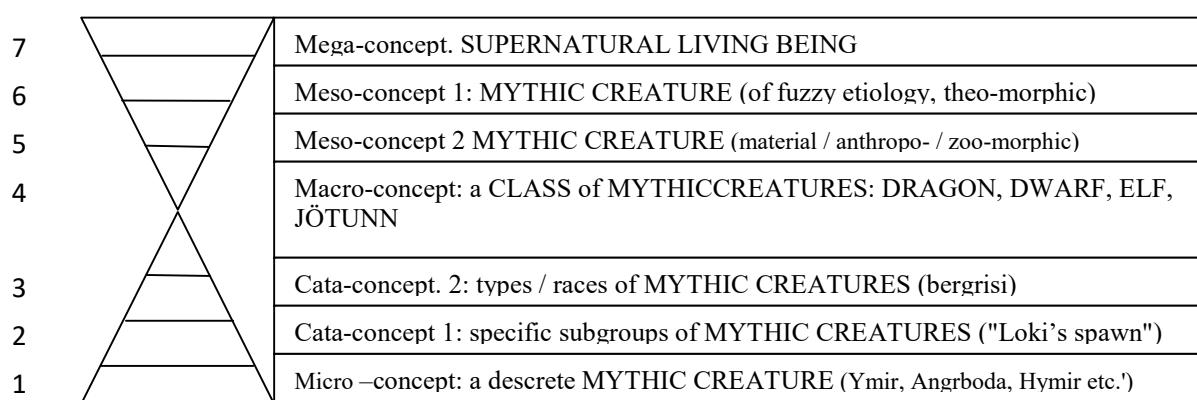

Figure 1. JOTUN in a hierarchical typology of SUPERNATURAL BEINGS

Thus, JOTUN is distinct at the macro-level of categorization i.e. appears as a fully functional system with specific features capable of both resonance-based clustering and intersystemic interactions with larger or contrarily organized systems.

Consequently, all supernatural beings (and respective concepts of a mythic space) fit the hierarchy structured around the dominant enhanced feature:

Micro level (1) – the physical parameter (“strong” / “big” / “fast” / “ugly” etc. where “strong” or “large” applies to a typical JOTUN)

Cata-1 level (2) – the emotive parameter (impactful / disturbing / scary, basically, any supernatural being triggering strong emotional reactions, as JÖTUNN is mostly fearsome)

Cata-2 level (3) – the mental parameter (“stupid” or “wise”, including Jotuns Vafthrudnir and Mimir)

Macro level (4) – the social parameter (where a supernatural being appears as “the best / prototype representative” of a group, or a “leader”, for instance Odin for the Aesir or Surtur as the leader of the fire-giants; in case of the enhanced features’

being recognized as equi-ranking or significant enough, their carriers may be accepted and incorporated into a group which is exactly the case with Jötnar joining the Aesir);

Meso - 2 level (5) – the parameter of “inter-group interaction” (where a supernatural being functions as “trickster” / “instigator” that sets large-scale scenarios in motion, e.g. Loki);

Meso - 1 level (6) – the parameter of “axiological orientation” (“shaper” / “creator” as Aesir or Volundar or “destroyer” / “eliminator” – Surtur, Jormungandr or “patron of a locus” like Hel)

Mega level (7) – the parameter of “time-space-energy configuration” (where a supernatural being defines algorithms and trajectories of large inter-systemic clusters’ motion and development, e.g. “programmer”, the Norns)

Thus, Jötnar are represented at various levels of inter-systemic relations and enter scenarios unfolding along trajectories determined by non-linear causative logic. They are not present at level 7 of the model and (like the Aesir) function within the coordinates set by larger systems (an oversystem encompassing the fundamental laws of nature that apply to realities beyond the nine world of the Old Norse mythic space or the “semantic space” of a present-day interpreter).

General configuration of the Nordic worldview and its dynamic transformations largely depend on the properties of SBs from the respective mythic spaces. The prominent role of JOTUN in the Old Norse mythic space manifests through numbers. We have chosen the five major types of the SBs designated in Old Norse texts for quantitative comparison. Other supernatural beings are significant semantically yet appear to be few and essentially irrelevant statistically within the the custom corpus which comprises 49 documents (prose Snorra Edda and songs of the Elder Edda) in Old Norse with 102,388 total words and 17,042 unique word forms (data processed via AntConc 3.5.8).

The following numeric representations testify that the Old Norse model of the world (and respective worldview) is Æsir-centric, as the designations of two races of gods (Æsir and Vanir) dominate those of the other beings (Table 1).

Table 1. Quantitative distribution of Supernatural Beings' designations in the custom corpus

	<i>Word-forms</i>						TOTAL
SB	<i>dvergr</i>	<i>dverga</i>	<i>dvergar</i>	<i>dvergrinn</i>	<i>dvergarnir</i>	<i>dverganna</i>	
	18	17	19	10	6	4	74
SB	<i>æs</i>	<i>æsi</i>	<i>æsir</i>	<i>æsirnir</i>			
	101	2	73	17			193
SB	<i>jötunn</i>	<i>jötna</i>	<i>jötuns</i>	<i>jötnar</i>			
	40	38	29	27			134
SB	<i>þurs</i>	<i>þursa</i>	<i>þursi</i>				
	4	12	1				17
SB	<i>alfr</i>	<i>alfi</i>	<i>alfa</i>	<i>alfar</i>	<i>alfum</i>		
	5	2	12	13	7		39
SB	<i>vanr</i>	<i>vani</i>	<i>vanir</i>				
	16	16	2				34

On the other hand, the number of verbal representations of the GODS' antagonists (*jötunn* and *þurs*) is significant enough yet insufficient for the two contrary systems' parity thus providing ground for their continuous imbalanced and competitive coexistence.

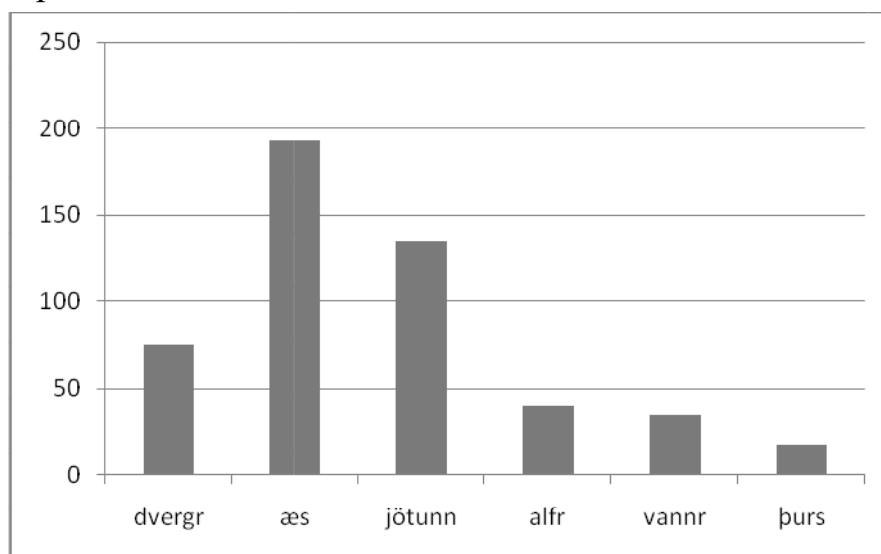

Figure 1. Comparative distribution of Supernatural Beings' designations in the custom corpus

Therefore, we treat AESIR and JÖTNAR as the primary AGONIST – ANTAGONIST pair that determines the dominating vector of the dynamics within the Old Norse mythic space (and respective worldview).

Quantitative distribution of the JÖTUNN's designations within the corpus is represented in Table 2.

Table 2. JÖTUNN's designations in Eddic texts

Text	word-forms				total
	<i>jötunn</i>	<i>jötna</i>	<i>jötuns</i>	<i>jötnar</i>	
Alvíssmál				13	13
Atlamál in grænlensku				1	1
Grímnismál	1				1
Gylfaginning	9	3	7	2	21
Hávamál		3			3
Hárbarðsljóð	1	2			3
Helgakviða Hjörvarðssonar	1				1
Hymiskviða	6	1	3		10
Hyndluljóð			2		2
Skáldskaparmál	7	11	8	5	31
Skírnismál	2	2		1	5
Brymskviða		5	3	2	10
Vafþrúðnismál	10	5	4		19
Viðauki I	1	3		2	6
Völuspá in skamma	1	2		1	4
Völuspá	1	1	2		4
In the corpus	40	38	29	27	134

This distribution attests to the primary AESIR VS JÖTNAR type of interactions in regard to the textually represented scenarios.

3. Discussion. Supernatural features of the JÖTUNN-system through etymology

Sets of focal features of JOTUN as a SB responsible for the basic algorithm driving the JÖTUNN-system are considered as “nano-myths” encoded in the inner form of its verbal representations. These are reconstructed through the etymology of the respective concept's name.

For instance, O.N. *jötunn*, O.E. *eoten* < Proto-Germ. *etunaz.~ Proto-Germ *etanan 'to eat' < Proto-Germ. *etan* “to eat” < Proto-Germ. **et-* < Proto I.E. **ed-* “eat, bite” (Sansk. *admi* “I eat”, Avest. *ad-* “to eat”, Gr. *Edo* “I eat”, Lat. *edere* “to eat”, Lith. *ėdu* “I eat”, *ėdžioti* “to devour, bite”, Hittite *edmi* “I eat”, *adanna* “food”, Armen. *utem* “I eat” O. Ch. Slav. *jasti* “to eat”, Czech. *jídlo* “food”, O. Ir. *ithim* “I eat”, Goth. *itan*, O. Sw., O. E. *etan*, O. H. G. *essan* “to eat”) (Pokorny 1959, 287, Levytskyi 2010, 157-159).

In this regard O.N. *jötunn* appears as a fractal iconic (personified) representation of the environment (outer space, CHAOS) ready to consume (“eat”)

and transform (“digest”) the material information carrier (a system of lesser physical mass, size or energy potential) thus ending its existence and therefore unstoppable, hostile and dangerous by default (cf. O.N. *etall* “consuming”, O.E. *etol* “voracious, gluttonous”, O.H.G. *filu-ezzal* “greedy”, L. G. *eteninne* “witch”) (Levytskyi 2010, 159).

The designations O.N. *purs*, Icel. *purs*, Far. *tussur*, Norw. Nynorsk *tuss*, *tusse*, Norw. Bokmål: *tuss*, *tusse*, Sw. *tuss*, *tusse* (dialectal), O. Dan. *tusse*, *tosse*, Dan. *tosse*, Scot. Gael. *tursa*, O. E. *þyrs*, O. Sax. *thuris*, O. H. G. *durs*, *duris*. < Proto-Germ. **pursaz*, **purisaz* (“giant, name of the Þ-rune”) < ? **þurjan* with no clear etymology yet associating its semantics with “anger, quarrel” (Kroonen 2013, 552) < Proto-I.-E. **tur-*, **twer-* (“to rotate, twirl, swirl, move”) (Pokorny 1959, 1100) refer to the mythic creature’s nature of “unstructured, uncontrolled, unchecked power resulting from movement” i.e. a quantum of energy associated with an element of Chaos. The version of etymological reconstruction that connects Germ. **pur(i)saz* < Proto-Germ. **purēnan*, ~ Sanscr. *turá-* “strong, powerful, rich” explicates the dominant feature “strong, of power” though disregards the feature of “dynamic” which is essential for open unbalanced systems. The conceptualized ontological feature “powerful / energy bound” (=A01) is therefore considered a part of the inchoative proposition X00 (where $A01 \in X00$) that functions as the irrational (mythic) interpretative basic operator.

Eventually, the O.N. *purs* (O.E. *þyrs*) designation of a destructive system capable of absorbing (“eating”) an opponent may hypothetically be motivated by the metaphorical sense of “absorbing liquid matter” as “thirst” (cf. *þurstu-* “thirst” (Kroonen 2013, 553)) turns the semantic feature “blood-thirsty” into a marker of a chaotic system’s strife for obtaining resources from a target-system.

The idea of “unstoppable [consuming] force” correlates with the semantic feature of “growing” as the “[large] size” of a consumer-system is determined by the volume of absorbed resources. Hence the cognate of O.N. *risi* (O.H. G. *riso*, Icel., Far. *risi*, Norw., O. Sw., Sw., Dan. *rise*, G. *Riese*) < Proto-Germ. **wrisjon*. ??? < Proto-Germ. **wrisja-*, possibly, “top [of a mountain]” (Vries 1962, 447). An assumption of a “folk etymology” type might relate G. *Riese* and Germ. **reisan-* “over, above” (cf. E. *to rise*, O.E. *rīsan*, G. *reisen* “to travel”, O. Sax. *rīsan* “move”, Dut. *rijzen*, O. Fris. *rīsa*, O.N. *rīsa*, Goth. *ur-reisan* “to elevate, appear” < Germ. **reisan-* (<**reis-*) “to move up, erect” (Levytskyi 2010, 431). Thus we identify the semantic feature “upward movement” which is seen as “the way of profiling by [excessive] upward expansion” which does not contradict the classic versions: O.N. *risi*, G. *Riese* < Germ. **wris-an-* / **wrisēn* , **r[īw]s-an-* / **r[īw]sēn*

< Proto-I.E. **wris-* "mountain", as well as < I.E. *uer-s "elongated" (Pokorny 1959, 1151-1152) but rather implies the complementary connections between the features in *jötunn*, *þurs* and *risi* as different aspects of the same natural phenomenon. Therefore, the features of "absorbing" (= BX01), "expanding" (= BX02) and "energy-wielding" (= BX03) are the dominant profiles that make the respective entity distinct to a degree of "outstanding" / "supernatural." These features constitute the content of the basic operator (quantor) X00, that functions as the categorizational filter for the derivative conceptual models and derivative senses.

4. Discussion. Linguo-cognitive premises of the JOTUN-system's designations

The derivative semantics of the analyzed units reflects the results of other systems' categorizational activities targeting the JOTUN-system in a number of stereotype scenarios.

Basic cognitive models reconstructed through the interpretations of the JOTUN's verbalizers are the following. The nature of the models themselves as discussed in (Lakoff 1990; Steen 2005) is considered secondary and is disregarded. We focus on the content of the "source domain" comprising ontological (a), functional (b), locative (d) and axiological (c) conceptualized features. The suggested inventorization of the cognitive models follows the above-mentioned universal model of an open system's hierarchical structure.

Level 1 models.

JOTUN – POWER / DEXTERITY, a basic ontological feature (=a01) attributed to level 1 of categorization with the frame representation of

{[J-SYS] exists SO [quality]}

For instance: *inn þrúðmóðga jötun* "powerful (< "great juggler"*) jotun" (Harb, 19), *Mikill þykkir mér Þjazi fyrir sér hafa verit* "Thjazi was immensely powerful" (Skáld, 4), *því at engi jötun // ek hugða jafnramman sem Vafþrúðni vera* "Among the jotuns I know of no one equal in might to Vafthrunir" (Vaf, 2), *unz þrjár kvámu // þursa meyjar // ámáttkar mjök // ór Jötunheimum* "until there came three thurs-maids, mighty, out of Jotunheim" (Vol, 8), *en jötunn losnar* "jotun breaks free" (Vol, 47) (a "despite" force-dynamic pattern (Talmy 1988), where JOTUN overcomes the resistance of an opposing system and sets in motion), *Sundr stökk súla // fyr sjón jötuns* "the beam broke at the glance of the giant" (Hym, 12), *bað senn jötunn // sjóða ganga* "the jotun ordered to boil them" (Hym, 14), *Dró meir Hymir // móðugr hvali* "Mighty Hymir drew [two] whales" (Hym,

21), while POWER could extend onto the SOCIAL STATUS: *Þrymr sat á haugi, // þursa dróttinn* “Thrym sat on a hill, the lord of thurses” (Thry, 5).

The propositional representation of a level 5 structure which reflects a destructive outcome for the JOTUN-system and involves a designation of POWER (a qualifying descriptor) riding the level 1 cognitive structure: *Ek drap Þjaza inn þrúðmóðga jötun* “[I killed Thjazi] that mighty jotun” (Harb, 19) refers to the fundamental capacity of open systems’ (AGONIST vs ANTAGONIST) competitive imbalanced interaction as well as the positive axiology of “overcoming a worthy opponent”.

JOTUN – ELEMENT (=a13): *Ór Elivagum // stukku eitrdropar, // svá óx, unz varð ór jötunn; // þar eru órar ættir // kómnar allar saman; // því er þat æ allt til atalt* “out of Elivagar sprinkled poisonous drops that waxed till they were a jotun; there our crazy [fierce] kin came to be all the same” (Vaf, 31) where *eitrdropar* may relate to a liquid substance, the “energy of WATER” i.e. an all-encompassing field of energy-information quanta that may be configured / charged oppositely thus creating the effect of chaos, i.e. “poison”.

The set of energies and elements associated with the nature of the Jotunn-system hypothetically mirrors a specific “over-systemic program” (i.e. general natural laws of astro-physical scale). Although the respective properties appear “different” / “strange” > “hostile” > “dangerous” for an observer they still trigger scenarios where this system is categorized and treated as

JOTUN – RESOURCE (=a11): *Ór Ymis holdi // var jörð of sköpuð, // en ór beinum björg, // himinn ór hausu // ins hrímkalda jötuns, // en ór sveita sær* “Out of Ymir's flesh the earth shaped, of his bones the mountains; the sky from the skull of the frost-cold jotun, and of his blood the sea” (Vaf, 21) where the JOTUN-system embodies the primordial container of elements that are engaged in the act of creation through the act of violence (that, possibly, fractally repeats in an endless cycle of war and murder due to a complex of allusive associations “enemy” / “hostile” < “disgusting” < “different” yet “life giving” / “basis of the world”) thus providing the initial point for the JOTUNN – TARGET level 5 structure.

Level 2 models.

JOTUN – EMOTION (=a09) with the frame representation of

{[J-SYS] manifests SUCH [emotion]}:

Óteitr jötunn, // er aftr reru “gloomy was the jotun as they rowed back” (Hym 25) and the subordinate model JOTUN – FEAR {[J-SYS] causes SUCH [emotional response]}: *Þjazi ... sá inn ámátteki jötunn* “Þjazi ... the terrible jotun”

(Grimnismal, 11). A hypertrophied “emotive feature” may result from a superb ontological quality (level 1 sub-structure) [haughty] < [invincible] < [stone]: *sá inn stóruðgi jötunn*, // *er ór steini var höfuðit á* “a haughty thurs, he had a head of stone” (Harb, 15).

Level 3 models.

JOTUN – WISDOM / KNOWLEDGE (=a07) with the frame representation {[J-SYS] possesse SUCH [mental quality]}:

þess ins alsvinna jötuns “jotun’s wisdom” (Vaf, 5), *inn fróði jötunn* “you, wise jotun” (Vaf, 20), Wisdom manifests through a specific JOTUN-centered categorization and respective designation: *ígræn jötnar* “[as] Evergreen [known among] the Jotuns”(Alv, 10), *uppheim jötnar* “[as] the Upper World [known among] the Jotuns”(Alv, 12), *skyndi jötnar* “[as] the Goer [known among] the Jotuns”(Alv, 14), *eygló jötnar* “[as] the Ever Glowing [known among] the Jotuns” (Alv, 16), *úrván jötnar* “[as] the Watery Hope [known among] the Jotuns” (Alv, 18), *æpi jötnar* “[as] the Wailer [known among] the Jotuns” (Alv, 20), *ofhlý jötnar* “[as] the Sultry [known among] the Jotuns” (Alv, 22), *álheim jötnar* “[as] the Home of Elves [known among] the Jotuns” (Alv, 24), *frekan jötnar* “[as] the Biter [known among] the Jotuns” (Alv, 26), *eldi jötnar* “[as] the Flame’s [“food”] [known among] the Jotuns” (Alv, 28), *óljós jötnar* “[as] the Lightless [known among] the Jotuns” (Alv, 30), *æti jötnar* “[as] the Eaten [known among] the Jotuns” (Alv, 32), *hreinalög jötnar, æti jötnar* “[as] the Light Beer / Bright Drink [known among] the Jotuns” (Alv, 34), *Ásviðr jötnum fyrir* “Aswith for the jotuns [did so = cut the runes]” (Hav, 143) implying that the JOTUN-system is basically engaged in the same patterns of energy-information exchange and is thus fundamentally equi-ranking to the systems of other etiology. Cf. also: *Nú eru Háva mál... óþörf jötna sonum* “Here are the words of Hof... useless for the sons of jotuns” (Hav, 164) implying a fundamental orientational difference between systems operating the same knowledge; *við þann inn alsvinna jötun* “with [against] that all-knowing jotunn” (Vaf, 1), *æði þér dugi, // hvars þú skalt, Aldaföðr, // orðum mæla jötun* “sharp in mind you should be, Allfather, as you the the jotunn speak” (Vaf, 4), implying the equiranking facilities of two contrarily configured systems in competitive interaction or one system’s intention to absorb the informational content of the other, where the JOTUN appears as the “target / donor” of potentially larger capacity rather than an “absorber” as his name and stereotype designations suggest: *hitt vil ek fyrst vita, // ef þú fróðr sér // eða alsviðr jötunn* “and first I want to know, as you are wise, if you know everything [if you

are all-knowing], jotunn” (Vaf, 6). Apart from the RESOURCE domain, the sphere of KNOWLEDGE / WISDOM also becomes an inchoative point of other systems’ aggressive impact upon the JOTUN-system at level-5;

JOTUN – MAGIC / ILLUSION (the correlated hypertrophied features are “magic” / “supernatural” (=a08) and “magic user” (=b08)) that morph within the frame {[J-SYS] possesses SUCH [quality] performs SUCH [action]}:

Einn maðr er nefndr Ægir eða Hlér... Hann var mjök fjölkunnigr. Hann gerði ferð sína til Ásgarðs, en æsir vissu fyrir ferð hans, ok var honum fagnat vel ok þó margir hlutir gervir með sjónhverfingum. “A man was named Ægir or Hlér; He was skilled in magic. He made his way to Ásgard, but the æsir knew of his journey in advance. He was well received, but many things were done with illusions.” (Skald, 1), *Þá kemr þar Þjazi jötunn í arnarharn* “Then came Thjazi the jotun in the shape of an eagle” (Scald, 2)

Level 4 as the “assembly point” of a dynamic conceptual construal hosts the models or the “social projections” of the models otherwise belonging to other levels of the system’s organization:

JOTUN – LOCATION. It is primarily the space “inhabited by the generic species” (=d01, associated with a physical (level 1) space of a creature’s habitat or HOME fractally projected onto social (level 4) space).

The frame model of the JOTUN-system is thus

{[J-SYS] exists / owns / [SPACE]}

This location could be associated with geographic coordinates: *flýgr hann norðr í Jötunheima* “[he] flies north to Jotunheim” (Scald, 3), or associated with a specific dweller: *Þrymheimr heitir inn sétti, // er Þjazi bjó ... en nú Skaði byggvir fornar tóftir föður* “Thrymheim the sixth is called where Þjazi lived... but now Skadi ... lives in her father's ancient courts” (Grimn, 11), *öllum ásum // þat skal inn koma // Ægis bekkj á, // Ægis drekku at* “to the all the Æsir it will become known, on Ægir's benches, at Ægir's feast” (Grimn, 45) implying the role of an “event holder / moderator” which deserves specific attitude fitting the social status; *en annarr stóð á Ókólni // bjórsalr jötuns, en sá Brimir heitir* “another [hall] stood in Okolni, the beer-hall of the jotun called Brimir” (Vol, 37), *Gnýr allr Jötunheimr* “all Jotunheim groans” (Vol, 48), *mæltu ek í minn frama // í Suttungs sölum* “I spoke and was successful in Suttung’s hall” (Hav, 104). The said space is thus structured according to the focal system’s settings: *yfir ok undir stóðumk jötna vegir* “up and under were the jotun’s ways (paths)” (Hav, 106), *Sat bergbúi // barnteitr fyr // mjök glíkr megi // miskorblinda* “sat the rock-dweller, happy as a

child mich like the son of Miskorblindi” (Hym, 2) and is dangerous to other systems: *fi er mér á // at ek væra enn kominn // jötna görðum ór* “methinks, I would hardly have come from the jotun’s world” (Hav, 108);

The JOTUN-space is discrete and delimited: *hvé sú á heitir, // er deilir með jötna sonum // grund ok með goðum* “how is the river called that divides the land of jotuns’ sons from the [realm of] gods’?” (Vaf, 15)

It is noteworthy that the JOTUN-space is not enclosed or restricted, thus allowing the representatives of other spaces enter / invade / navigate / leave: *ok fyr innan kom // jötna heima* “he came to the land of Jotuns” (Thry, 4), *Hví ertu einn kominn // í Jötunheima?* “Why have you come alone to Jötunheim” (Thry, 5), *unz fyr útan kom // jötna heima* “he rushed out of the land of Jotuns” (Thry, 9), *vit skulum aka tvau í Jötunheima* “the two of us will go to Jötunheim” (Thry, 12), *Björg brotnuðu, // brann jörð loga, // ók Óðins sonr // í Jötunheima* “mountains shook and the earth was burning as Odin’s son went to Jötunheim” (Thry, 21),

JOTUN – FAMILY / KIN / BIRTH (=a03): as the primal “systemic prototype” demonstrates hermaphrodite features: *Undir hendi vaxa // kváðu hrímþursi //mey ok mög saman* “under the arms of the ice-thurs a boy and a girl were born” (Vaf, 33), *Örófi vetra // áðr væri jörð sköpuð, // þá var Bergelmir borinn, // Þrúðgelmir var þess faðir, // en Aurgelmir aft* “Countless winters before the Earth was shaped Bergelmir was born, Thrudgelmir was his father and Aurgelmir his grandfather” (Vaf, 29), *Alvalda sonar* “[eyes] of Alvaldi’s son” (Grimn, 11), *Ol vlf Loki // vid Angrbodu, // enn Sleipni gat // vid Svadilfara; // eitt þotti skars // allra feiknazst, // þat var brodur fra // Byleistz komit* “Loki sired the wolf on Angrboda, and got Sleipnir on Svadilfari; the monster seemed most terrible the one that from Byleipt’s brother came” (Hyndl, 40), *Angrboða heitir gýgr í Jötunheimum. Við henni gat Loki þrjú börn. Eitt var Fenrisúlfr, annat Jörmungandr, þat er Miðgarðsormr, þriðja er Hel* “Angrboda was the name of a giantess in Jötunheimr. With her Loki had three children. One was Fenrir, the second Iormungand the Midgard serpent, the third is Hel.” (Gylf, 34), *Freyr atti Gerdi, //hon var Gymis dottir, // iotna ættar, // ok Aurbodu; // þo var Þiassi // þeirra frændi // skautgiarn iotun, // hans var Skadi dottir* “Freyr had Gerd the daughter of Gymir of the race of jotuns, and of Aurboda. Thjazi was their kin, greedy jotun, Skadi was his daughter” (Hyndl, 30), *Áttniðr jötna* “kinsman of jotuns” (Hym, 9).

JOTUN – SOCIAL STATUS (=a11): *Inn kom in arma // jötna systir* “then entered the jotun’s poor [unlucky?] sister” (Thry, 29), *Þrymr, // þursa dróttinn* “þrym, the lord of jotuns”(Thry, 30).

The JOTUN-system is capable of fractal auto-copying (BX02) thus making a transition from level 1 to level 4 as the ever-expanding system requires (social) structuring. The JOTUN-system thus appears a structured, adaptable and self-sustainable one, capable of expansion, the latter property being the reason of other systems’ hostile attitude.

JOTUN – CREATOR / MAKER (=b02): *Ægir, er öðru nafni hét Gyimir, hann hafði búið ásum öl* “Ægir, who was also called Gyimir, had prepared ale for the gods” (Lok, 1) where a created object is significant within the group to which JOTUN-system belongs, the latter example demonstrating a JOTUN-system’s merging with the AESIR-system and providing a variant of level-5 interactions.

Level 5 models address the primary scenarios of the JOTUN-system’s “intergroup relations”.

JOTUNN – ADVERSARY (=b01^{X00}) with the frame representation of {[J-SYS] impacts / opposes [N-SYS]}. The model could unfold as “balanced interaction”: *laðar þurfi -// hef ek lengi farit - // ok þinna andfanga, jötunn* “I seek welcome, as I have traveled far, and a greeting, jotun” (Vaf, 8) with a possible outcome of JOTUN – GODS’ COMPLEMENT (=a12): *Skaði ...skír brúðr goða* “Skadi, shining bride of the gods” (Grimn, 11), *ok fyr jötna // öl fram borit* “for the jotuns beer was brought” (Thry, 24).

The conflicting model may be specified as:

JOTUN – DESTROYER (=b05): *áðr Surtar þann sefi of gleypir* “Surtr’s relative will kill him soon” (Vol, 47);

JOTUN – TAKER (=b06): *eða ætt jötuns Óðs mey gefna* “[who] to the jotun’s kin Od’s bride had given” (Vol, 25);

JOTUN – DOMINATOR (=b10): *en jötunn losnar* “the jotun breaks free” (Vol 47) as a system capable of determining its own trajectory of development or transition, dominating over the will of an antagonist system within a classic “despite”-pattern of force-dynamic scenarios. DOMINATION may also unfold as extending one’s control over the other system’s space: *Þegar munu jötnar // Ásgarð búa* “or else may the jotuns in Asgard live” (Thry, 18);

JOTUN – AGGRESSOR (=b03): *En Skaði dóttir Þjaza jötuns, tók hjálm ok brynju ok öll hervápn ok ferr til Ásgarðs at hefna föður síns.* “Skadi the daughter of Thjazzi the jotun took her helmet and armor and went to Asgard to avenge her

father” (Scald, 3) where the aggression appears as an act of retaliation to a prior act of violence;

JOTUN – HARM / TRICK (=b04): *Orðheill þín // skal engu ráða, // þóttú, brúðr jötuns //bölvi heitir* “your spell shall do no harm, though [you] the kin of jotuns, threaten with evil” (Hyndl, 34).

Apart from the balanced or JOTUN-dominated interactions, the contrarily configured systems enter CONFLICT-type scenarios where the participants’ roles are reversed:

JOTUN – TARGET (VICTIM / OBJECT OF VIOLENCE / MISTREATING) (= -b07) with the frame representation of {[N-SYS] impacts / hurts [J-SYS]}: *Ek drap Þjaza* “I felled Þjazi” (Harb, 19), *görnum fyrstr ok efstr // var ek at fjörlagi, // þars vér á Þjaza þrifum* “first and last I was at the killing that was Þjazi’s demise (quartering* ?)” (Lok, 50), *ok dulðak ek þann inn aldna jötun* “and I deceived that old jotun” (Grimn, 50), *Ek slæ eldi // of íviðju, // svá at þú eigi kemsk // á braut heðan* “I will surround with fire the giantess so that you shall not get out” (Hyndl, 32), *ill iðgjöld // lét ek hana eptir hafa* “an ill reward I let her have” (Hav, 105), *er vit Hrungnir deildum, ... þó lét ek hann falla // ok fyrir hníga* “with Hrungnir I fought... though I felled him and brought him down” (Harb, 15), *en ek véлта hann ór viti* “and I took his [Hlebard’s] wits away” (Harb, 20), *Ek var austr // ok jötna barðak // brúðir bölvísar, // er til bjargs gengu* “I was in the eastland destroyed jotuns’ ill-working women who had fled to the mountains” (Harb, 23), *Önn fekk jötni //orðbægin halr* “a toil for the jotun the word-wielder designed” (Hym, 3), *er hann sá gýgjar græti // á golf kominn* “the giant-women’s grief [=enemy] to the apartment came” (Hym, 14), *brjótr bergdana* “destroyer of rock-dwellers” (Hym, 17), *þurs ráðbani* “destroyer of thurses” (Hym, 19), *drep við haus Hymis, // hann er harðari, // kostmóðs jötuns, //kálki hverjum* “Strike Hymir’s head, it is hard, heavy with food, [harder than the] chalice” (Hym, 30), *Þrym drap hann fyrstan, // þursa dróttin, //ok ætt jötuns // alla lamði* “Thrym was the first to fall, lord of jotuns, then all the kin of jotuns was felled” (Thry, 31), *Drap hann ina öldnu // jötna systir* “then he killed the jotun’s old sister” (Thry, 32), *Þá váru æsirnir nær ok drápu Þjaza jötun fyrir innan ásgrindr* “The Aesir were [close] there and felled Thjazzi the jotun inside Asgard” (Scald, 3).

Level 6 models.

JOTUN – RICH (a02^{ct}): *Ölvaldi hét faðir hans... Hann var mjök gullauðigr. En er hann dó... En þat höfum vér orðtak nú með oss at kalla gullit munntal þessa jötna, en vér felum í rínum eða í skáldskap svá, at vér köllum þat mál eða orð eða*

tal þessa jötna “His father’s name was Ölvaldi... He was very rich in gold. When he died... And now we have an expression among the aesir to call gold the “mouth-count of the jotuns” and we hide it in the secret language of poetry by calling it the speech of the jotuns” (Skáld, 56–57), *brimsvín jötuns* “jotun’s board-of-waves [ship]” (Hym, 27), *Ganga hér at garði // gullhrynðar kýr, // öxn alsvartir // jötuni at gamni; // fjöld á ek meiðma, // fjöld á ek menja, // einnar mér Freyju // ávant þykir* “go here to the stables gold-horned cows, all-black oxen, the joy of the jotuns, many are the treasures, many are the gems, the only thing I lack was Freja” (Thry, 23) i.e. the JOTUN-system functions as both the container and accumulator of resources and consciously ascribes value properties to them.

The vis-à-vis system’s categorization manifests through the model JOTUN – GREED (=a04°): *skautgiarn iotun* (Hyndl, 30);

JOTUN – STUBBORN / DURABLE: (=a06°): *Ok enn jötunn //um afrendi, // þrágirni vanr* “And the jotun in power [competed], being stubborn” (Hym, 28), *harðan jötun // ek hugða Hlébard vera* “a hard jotun that was called Hlebard” (Harb, 20);

JOTUN – AGE (=a05°): *ok dulðak ek þann inn aldna jötun* “and I deceived that old jotun” (Grimn, 50), *Ek man jötna ár of borna* “I know the jotuns born of yore” (Vol, 2), *Inn aldna jötun ek sóttá* “The old jotun I sought out” (Hav, 104), *en forn jötunn // sjónum leiddi // sinn andskota* “the old jotun his gaze help upon his enemies” (Hym 13), *Örófi vetra // áðr væri jörð sköpuð, // þá var Bergelmir borinn* “Countless winters before the Earth was shaped Bergelmir was born” (Vaf, 29). The axiological “coloring” of this model is terminated by the association of [extraordinary] / [wise] / [powerful] < [continuous accumulation] < [old].

JOTUN – SUSTAINING (=b09^{X00}), that unfolds as (1) the system’s ability for self support, primarily in the form of expansion thus creating the pretext for other systems’ hostile actions: *mikil myndi ætt jötna, // ef allir lifði // vætr myndi manna // und Miðgarði* “huge would be the race of jotuns if all were alive, no man would there be in Midgard” (Harb, 23)

or (2) the system’s ability to share (=b10) resources with other systems (sustain them) thus becoming a symbiotic element in the multiverse:

jötna...,þá er forðum mik “jotuns... that fed me” (Vol, 2) (i.e. a resourceful system capable of sharing), which could manifest as hospitality or affection: *Gunnlöð mér of gaf // gullnum stóli á // drykk ins dýra mjaðar* “Gunnljoth gave me on a golden stool a drink of the marvelous mead” (Hav, 105), *gaf hann mér gambantein* “[Hlebard] gave me his magic staff” (Harb, 20);

The JOTUN-system is not manifested at level 7 of the model: although it provides the material resources for a created world it is denied either free-will or sufficient mental organization capable of “conscious world-designing”.

The models above constitute a synthetic “cognitive matrix” (Figure 3).

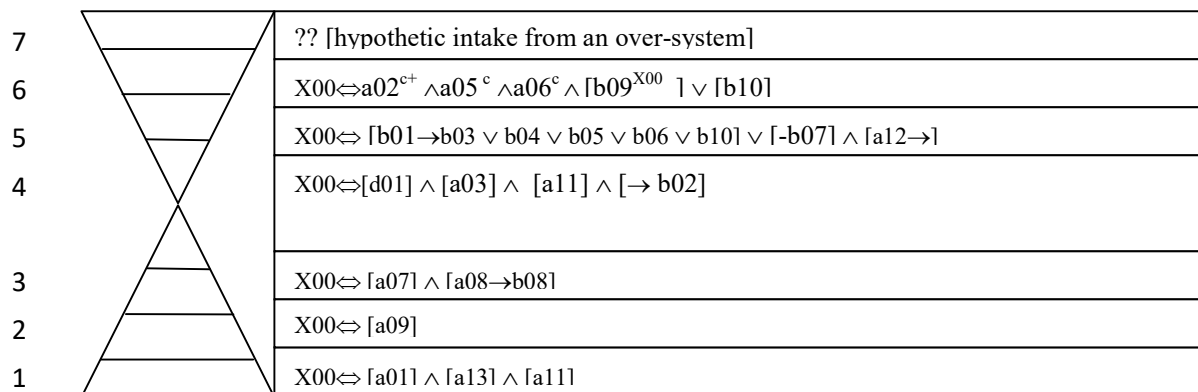

Figure 3. Old Norse Jotun-system as a cognitive matrix

The basic irrational operator-quantor $X00 \Leftrightarrow$ provides an “interpretational prism” at each level of categorization where $\Leftrightarrow$ denotes “predication”, an imperative set of system’s features. The sign “ $\wedge$ ” indicates “adjunction” i.e. an additive connection between conceptualized features within a cluster or at a level of the model. The sign “ $\vee$ ” indicates “disjunction” i.e. an alternative between conceptualized features within a cluster or at a level of the model. The sign “ $\rightarrow$ ” stands for “implication” that reflects the relations of determinism between between conceptualized features within a cluster e.g. $[a08 \rightarrow b08]$, between clusters at a level of the model or those belonging to different levels, e.g. $[a12 \rightarrow b02]$.

The logic of “upward vertical determinism” (the content of lower levels provides premises for the content and structure of the upper ones) defines the **complementary** correlation between the conceptualized features: “powerful” / “elementary” / “expanding” $\rightarrow$ “grim” / “angry” / “hard” $\rightarrow$ “knowledgeable” $\rightarrow$ “organized” $\rightarrow$ “adversary” $\rightarrow$ “container of valuable features” $\rightarrow$ “*?” (unspecified, as respective designations are not found, probably, “reality shaper”). The logic of “downward vertical determinism” (the content of upper levels provides stimuli for the development of the lower ones) defines the **regulatory** correlation between the conceptualized features: “*?” (a hypothetical “reality shaper”) $\rightarrow$ “container of valuable features” (in auto-conceptualization and from

the standpoint of other systems) → “adversary” (attempting to implement the development program incepted at level 7 as well as protect itself in conflict-type intersystemic interactions) → “organized” (acquiring a sustainable structure and functional mode) → “knowledgeable” (cognition agent, auto-improving system) → “grim” / “angry” / “hard” (a defensive signal to potential adversaries) → “powerful” / “elementary” / “expanding” (a set of basic features providing the system’s functionality). Finally, the “symmetric causative determinism” (the content of opposite upper levels provides stimuli for the development of the respective lower ones (7→1, 6→2, 5→3) with the spiral-like focusing on a system’s eventual optimal configuration (1→6→2→5→3→4 ... → 7n+1, where 7n+1 stands for a dialectic transition towards a new quality /dimension) defines the system’s adaptive dynamics and the purpose of its each mode: “*?” (a hypothetical “reality shaper”) → “powerful” / “elementary” / “expanding” (a set of basic features necessary to fulfill the program of the over-system) → “container of valuable features” (auto-diagnostics and evaluation by other systems) → “grim” / “angry” / “hard” (a system’s mode resulting from “orientation” at level 6) → “adversary” (determinism of level 6 is complemented and enhanced by the mode acquired at level 2 thus defining the primary trajectory of intersystemic interactions) → “knowledgeable” (synthesis of experience from interactions at level 5) → “organized” (a focal “assembly point” that provides optimal structuring and functionality) ... → hypothetical dialectic transformation or expected mega-conflict (Ragnarok) resulting in fundamental systemic inversion.

Results.

The analysis of JOTUNN’s designations in Old Norse texts allows reconstructing of a fragment of the Old Norse worldview that encompasses the knowledge of a specific type of SUPERNATURAL BEING manifesting a number of hypertrophied features of “expanding”, “absorbing” and “power-wielding”. The said features represent collective and mostly irrational knowledge and experience of Old Scandinavian (Nordic) peoples regarding large-scale natural phenomena (virtually equi-ranking to the deities). The said features generate a number of JOTUN’s derivative capabilities that determine its peculiar position in the Aesir-centered mythic world (worldview).

Within this worldview the JOTUN-system is adaptable (sustaining) and, despite being associated with CHAOS, demonstrates the tendency towards structuring and the ability of auto-sustaining. It is noteworthy that the verbal

representations of this structuring are somewhat isomorphic to those of their adversaries: a genetically-bound social structure occupying a respectively named segment in the physical space i.e. the deep logic of adversaries' systemic organization is virtually identical.

JOTUN's axiological features are not explicit. They tend to be negative and rather overlay ontological and functional ones thus demonstrating the specific vantage point of the human / Aesir-centered subject of categorization.

Although the JOTUN-system is capable of rapid and obviously unlimited fractal expansion (and therefore targeting other systems' space as potentially hostile subjects) it is relatively passive, appears as a patient to violent destructive impacts and manifests aggression as retaliation or as the result of excessive entropy when other scenarios are eliminated (final battle of Ragnarok).

Its structure is rather isomorphic to that of the adversaries' systems. The adversaries function in dialectic collaboration and everything pertaining to the negatively assessed JOTUN-system (resources, artifacts, genetic features granting the offsprings of the gods and the Jotnar supernatural powers etc.) is utilized by the Aesir-system. However, this unbalanced and paradox-like symbiosis requiring a high level of tolerance may be identified as a deep systemic error that eventually leads to a CATASTROPHE-type transformation of the world.

References

1. (Alv) *Alvíssmál*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/alvissmal.htm>.
2. Birgisson, B. (2010). The Old Norse Kenning as a Mnemonic Figure. *The Making of Memory in the Middle Ages*. Ed. Lucie Doležalová. Leiden and Boston: Brill, 199–213.
3. Birgisson, B. (2012). Skaldic Blends Out of Joint. *Blending Theory and Aesthetic Conventions. Metaphor and Symbol*, 27 (4), 283–298.
4. Casteel A. B. (2020). Cognizing as the Wind and Metaphors of Mind: A Reconsideration of Old Norse hugr and Huginn. Oslo: University of Oslo.
5. *Etymological Dictionary of Modern English*. Ed. D. Harper. Retrieved September 1, 2023, from <http://www.etymonline.com>.
6. (Grimn) *Grímnismál*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/grimnismal.htm>.
7. (Gylf) *Snorra Edda Gylfaginning*. Retrieved September 1, 2023, from <https://norroen.info/src/snorra/gj/2.html>.
8. Haley-Halinski K. A. (2017). *kennings in Mind and Memory: Cognitive Poetics and Skaldic Verse*. Oslo: University of Oslo.
9. (Harb) *Hárbarðsljóð*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/harbardsljod.htm>
10. (Hav) *Hávamál*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/havamal.htm>

11. (Hym) *Hymiskviða*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/hymiskvida.htm>
12. (Hyndl) *Hyndluljóð*. Retrieved September 1, 2023, from <https://norroen.info/src/edda/hyndlu/on.html>
13. Kolesnyk, O., (2011), *Mifolohichni prostir kriz pryzmu movy ta kultury* [Mythic space in the scope of language and culture], Chernihiv: ChNPU
14. Kolesnyk O.S. (2015a). Kontsept-mifolohema ELF u dzerkali movy [Mythic Concept Elf in the Mirror of Language]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiya*, 20, 207-221.
15. Kolesnyk O.S. (2015b). Kontsept-mifolohema HNOM u dzerkali movy [Mythic Concept DWARF in the Mirror of Language]. *Studia Philologica*, 3, 23-30.
16. Kolesnyk O.S. (2016a). Linhvokulturni j linhvoseiotychni osoblyvosti verbalizatsiyi konceptu-mifolohemy DRAKON [Linguo-cultural and linguo-semiotic peculiarities of designating the mythic concept DRAGON]. *Odeskyi Linhvistychnyi Visnyk*, 7, 225 - 230.
17. Kolesnyk O. S. (2016 b). *Mova ta mif u vymiri mizhdystsyplinarnykh studiy* [Language and Myth: an Interdisciplinary Study]. Chernihiv: Desna Polygraph.
18. Kolesnyk, O., (2019), Cognitive premises of the myth-oriented semiosis. *Cognitive Studies | Études cognitive*, #19, Article 196, <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/cs.1916>
19. Kroonen G., (2013), *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*, Ed. by A. Lubotsky, Leiden-Boston: Brill
20. Lakoff G., Johnson M. (1990). *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
21. Levitskiy, V. (2010). *Etimologicheskij slovar germanskih yazykov* [Etymological dictionary of Germanic languages]. Vinnytsia: Nova Knyha.
22. Lindow, J. (2002). *Norse Mythology: A Guide to Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*. Oxford University Press
23. (Lok) *Lokasenna*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/lokasenna.htm>
24. Mikolić, P. (2013). *The God-semantic Field in Old Norse Prose and Poetry A Cognitive Philological Analysis*. Oslo: Universitetet i Oslo
25. Nygaard, S., Tirosh, Y. (2021). Old Norse Studies and Collective Memory: An Introduction. *Scandinavian-Canadian Studies / Études scandinaves au Canada*, 28
26. Steen, G. Metonymy Goes Cognitive-Linguistic. *Style*, 39 (1), 1-11.
27. Pokorny, J. (1959). *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bern : Francke.
28. (Skald) *Snorra Edda: Skáldskaparmál*. Retrieved September 1, 2023, from <https://norroen.info/src/snorra/gj/3.html>
29. Talmy, L. (1988). Force Dynamics in Language and Cognition. *Cognitive Science*. 12 (1), 1-138.
30. (Thry) *Þrymskviða*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/thrymskvida.htm>
31. (Vaf) *Vafþrúðnismál*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/vafthrudnismal.htm>
32. (Vol) *Völuspá*. Retrieved September 1, 2023, from <https://www.voluspa.org/voluspa.htm>
33. Vries de, J. (1962). *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. Leiden: Brill.

Дата надходження статті до редакції: 28.09.2023.

Прийнято до друку: 22.10.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.216>
УДК 81'367.7

АНТРОПОЦЕНТРИЧНА ПРИРОДА ОБРАЗНОГО ПОРІВНЯННЯ ТА ЙОГО КОРЕЛЯЦІЯ З МЕТАФОРОЮ

Мізін К. І.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі (Переяслав, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5216-6032>
kostiantyn.mizin@gmail.com

Шемуда М. Г.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі (Переяслав, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3692-2982>
shemuda_marina@ukr.net

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

У статті здійснено виклад антропоцентричного бачення природи образного порівняння на тлі його кореляції з метафорою. З'ясовано, що антропоцентричний підхід при аналізі порівняння є виправданим з огляду на антропологічне розуміння цього явища як універсуму людського мислення та пізнання. Виявлено, що буття людини тісно пов'язане з порівнянням як розумовою операцією та гносеологічною і семантичною категорією, яка є одним із потужних чинників, що створюють у свідомості внутрішній світ людини – картину світу. Тлумачення мови як складної «живої» системи, креативного «духу народу» дозволяє припустити існування когнітивного принципу «*contra ergo sum*». Останній є джерелом антропоцентричного заряду порівняння, бо, пізнаючи світ, людина порівнює все з собою та уподібнює все собі, що є підставою вважати цей принцип окремим виявом антропоцентризму. Це слугує також підґрунтям для визначення порівняння як основної операції аксіологічного пізнання, яка є базою для утворення ціннісних концептів і ціннісних суджень.

Ключові слова: образне порівняння, метафора, антропоцентризм, лінгвокультура, картина світу, *contra ergo sum*.

Mizin K., Shemuda M. Anthropocentric Nature of Figurative Simile and Its Correlation with Metaphor

The article presents an anthropocentric vision of the nature of figurative simile against the background of its correlation with metaphor. It has been found that the anthropocentric approach to the analysis of simile is justified in view of the

anthropological understanding of this phenomenon as a universe of human thinking and cognition. It was found that human existence is closely connected with simile as a mental operation and an epistemological and semantic category, which is one of the powerful factors that create the inner world of a person – a picture of the world – in the mind. The interpretation of language as a complex "living" system, a creative "spirit of the folk" suggests the existence of the cognitive principle of "comparo ergo sum". The latter is the source of the anthropocentric charge of simile, because, when cognising the world, a person compares everything to himself and likens everything to himself, which is the reason to consider this principle a separate manifestation of anthropocentrism. This also serves as a basis for defining simile as the main operation of axiological cognition, which is the basis for the formation of value concepts and value judgements.

Key words: *figurative simile, metaphor, anthropocentrism, linguo-culture, world picture, comparo ergo sum.*

Вступ. Поштовхом до продовження дискусії щодо критеріїв розмежування образного порівняння та метафори стала стаття Ф. Руїса де Мендоси (Ruiz de Mendoza, 2023), у якій автор висвітлив різні підходи для визначення подібностей і відмінностей цих тропів, приділивши значну увагу питанню їхньої еквівалентності. Свіжості в осмисленні автором цієї проблеми надає те, що він обрав для свого аналізу не традиційну, а когнітивну метафору.

Переживши не одну «наукову революцію» (термін Т. Куна), ця дискусія має досить давню історію, що можна пояснити зміною поглядів на природу як порівняння, так і метафори – від традиційних (Мізін, 2009а; Мізін, 2009b; Holman, 1972; Leech, 1969) до когнітивних (Мізін, 2010b; Lakoff, 1987; Lakoff & Johnson, 1980). До того ж, навіть на початку третьої декади ХХІ століття доводиться констатувати, що порівняння, яке лежить в основі когнітивних механізмів людини і є водночас базовою структурою, механізмом, операцією практично всіх складників розумового процесу людини, досі залишається не до кінця вивченим феноменом. З огляду на це не повністю дослідженим залишається і мовне порівняння (як семантична категорія). Причина цього вбачається не лише в тому, що сучасна наука ще не може розкрити й пояснити саму сутність людини як діалектичну єдність фізичного й метафізичного, а й у тому, що філософи та мовознавці завжди надавали перевагу метафорі, дещо нехтуючи порівнянням, яке вважали вже всебічно вивченим.

При цьому, беручи за аксіому той факт, що порівняння є квінтесенцією пізнавальної діяльності людини, науковці всіляко прагнули оминати іншу важливу істину: порівняння створює уявний світ людини, оскільки в ньому

реалізується закладена в основах мислення здатність до зіставлення фрагментів картини світу, здатність, що є фундаментальним чинником категоризації та концептуалізації як основних процесів когніції. Порівняння експлікує два світи: реальний, або об'єктивний, та уявний (розумовий), або суб'єктивний. Відповідно пізнання природи порівняння потребує переходу на новий рівень рефлексії. А це можливо за умови зміни епістемології при дослідженні явищ, які існують у двох світах – і мовному, і розумовому, тобто наскрізь пронизують свідомість людини.

Свіжий погляд на сутність порівняння пов'язується передусім з антропоцентричною парадигмою. Це новий виток в еволюції лінгвофілософської думки, тому її виникнення було цілком прогнозованим, оскільки потреба в нових парадигмах або «наукових революціях» настає тоді, коли вчені виявляють аномалії, які неможливо пояснити за допомогою універсально прийнятої парадигми, у руслі якої до цього моменту відбувався науковий прогрес. Матеріалістична позитивістсько-структурна парадигма, що домінувала протягом ХХ ст., не змогла пояснити багато аномалій (найбільшою аномалією для матеріалістичної парадигми залишається свідомість), поміж яких слід назвати і порівняння (Мізін, 2011, с. 144).

Саме на антропоцентризм покладаються нині великі сподівання при вирішенні надскладних завдань у лінгвістиці. Нова парадигма продукує еклектичні підходи до пізнання людиною самої себе. А це, у свою чергу, породжує численні мовознавчі галузі, які утворюються на межі різних наук. Зміна наукової парадигми зробила поворот і в самому світосприйнятті та світорозумінні людини. Серйозним підґрунтям для цього стали відкриття в галузі квантової механіки, які стерли межу між матеріальним та ідеальним світами, що дало змогу дослідникам мови не оминати її метафізичної сутності, а розпочати її активне вивчення.

Метою цієї статті є виклад антропоцентричного бачення природи образного порівняння на тлі його кореляції з метафорою.

Результати дослідження та дискусія. Антропоцентричний підхід є виправданим при аналізі порівняння з огляду на антропологічне розуміння цього явища як універсуму людського мислення та пізнання. Однак перед викладом антропоцентричного тлумачення природи порівняння слід коротко проаналізуємо основні підходи, що сформувалися внаслідок численних спроб дослідити феномен порівняння: 1) гносеологічний (порівняння як прийом або процес пізнання); 2) логічний (порівняння як певна логічна модель побудови

мовних структур); 3) лінгвістичний (порівняння як специфічна мовна структура). Відповідно, порівняння як відображення реальності, шлях до її пізнання – це проблема філософії; порівняння як логічний прийом – проблема логіки; порівняння як ментальна операція – проблема логіки, психології та лінгвістики; порівняння як мовна категорія і троп (або фігура мови) – мовознавства й літературознавства.

Під порівнянням розуміють не лише традиційно виокремлені категорії подібності та відмінності, але й категорію тотожності в її класичному варіанті – те, що за числом одне. Усе це пов'язане з тим, що категорія подібності є власне лінгвістичною категорією, тому в опозиційні відношення з категорією відмінності вступає категорія тотожності, бо тотожність і відмінність як логічні категорії передбачають одна одну. Однак, на відміну від логіки, для мовознавства актуальніша опозиція «подібність – відмінність». Очевидно, це можна пояснити тим, що лінгвістика вивчає живу матерію – мову, де закони логіки часто не спрацьовують.

Будь-яку категорію можна пояснити як результат фіксації подібностей і відмінностей, тому категорія порівняння виходить за межі класичного розуміння категорії, оскільки її можна визначити як категорію категорій, про що не раз стверджувалося в історії філософської думки. Це пов'язано з тим, що на операції порівняння ґрунтується мислення, тому порівняння вважають найдавнішим видом інтелектуальної діяльності. Основоположне значення порівняння для мислення було вперше усвідомлене Арістотелем (утім, історія вивчення порівняння починається ще з праць давньоіндійських учених і давньогрецьких «досократиків»), який дійшов висновку, що пізнання є нічим іншим, як порівнянням, тобто пізнавальна діяльність людини завжди передбачає необхідність виокремлення одних об'єктів на основі їх відмінностей від інших. На цю думку Арістотеля протягом століть спиралися концепції відомих лінгвофілософів, зокрема О. О. Потебні, який свого часу писав, що в кожному слові дія думки полягає в порівнянні двох мислених комплексів, двох мислених мас, однієї, що знову пізнається та пізнаної раніше. Безумовно, основу порівняння становить гносеологічний вимір, бо порівняння є умовою того, що людина може дізнатися про щось нове й зрозуміти його. Фактично акт пізнання починається з порівняння об'єктів та виділення і групування в них певних ознак, тому можна впевнено заявити, що порівняння «подовжує руку інтелекту» (Х. Ортега-і-Гассет). Без порівняння неможливий процес пізнання навколишньої дійсності взагалі,

оскільки в основі категоризації лежать сформовані в нас уявлення про подібність і відмінність об'єктів, а світ, позбавлений категоризації, розпадається на атоми, втрачає сенс.

Порівняння реалізує такі гносеологічні функції:

– за допомогою порівняння пізнаються одиничне, особливе й загальне, пов'язані відношеннями подібності та відмінності, тобто категорії одиничного, особливого й загального формуються порівнянням;

– зміна, розвиток речей і явищ пізнаються за допомогою порівняння, тому будь-який рух не може бути виявленим і пізнаним без нього;

– порівняння слугує пізнанню причин явищ;

– за допомогою порівняння відбувається систематизація предметів і явищ навколишнього світу, тому будь-яка класифікація спирається на нього;

– порівняння лежить в основі безпосереднього пізнання об'єктивної дійсності шляхом умовиводу, оскільки порівняння використовується як один із найбільш необхідних засобів доводу. Однак якщо довід звичайно здійснюється у формі умовиводів, а умовивід завжди включає в себе порівняння, то і довід так чи інакше пов'язаний з порівнянням. Основні закони діалектики – закон єдності й боротьби протилежностей, закон переходу кількісних змін у якісні, закон заперечення заперечення – також спираються на порівняння, тому наукове пізнання об'єктивного світу своїми досягненнями значною мірою зобов'язане порівнянню;

– як первинна форма вираження відношень між предметами, явищами, якостями, діями – тих відношень, які ґрунтуються на подібності й відмінності, – порівняння дає базу для інших, складніших розумових операцій – таких, як синтез, аналіз, абстрагування, узагальнення.

Отже, порівняння є предметом логіко-гносеологічного аналізу як (1) засіб пізнання, (2) логічна дія (прийом), (3) ментальна операція. Цей аналіз категорії порівняння ґрунтується на такому логічному доводі: реально існуючим об'єктам іманентні деякі властивості, на основі яких вони вступають у певні відношення один з одним – відношення подібності й відмінності. Пізнаючи світ, людина усвідомлює як об'єкти з їхніми властивостями, так і відношення між ними. Логіко-гносеологічне розуміння порівняння, глибоко опрацьоване філософами й логіками радянського періоду, підтримується традиційним мовознавством, де можна виокремити два основних напрямки аналізу порівняння: граматичний і стилістичний.

У граматиці межі категорії компаративності розширювалися від морфологічного її простору з формами ступенів порівняння в центрі через синтаксичну домінанту з опозицією «сполучник "як" – інші сполучники» до розуміння цієї категорії як біполярного функціонально-семантичного поля з інваріантами «подібність – відмінність». Категорію компаративності детально проаналізовано в межах функціонально-семантичного підходу, який тривалий час залишається пріоритетним у польових дослідженнях. Для повного охоплення мовних засобів (морфологічних, синтаксичних, лексичних, лексико-граматичних), за допомогою яких виражається категорія порівняння, мовознавці запропонували виокремити порівняння в окреме поле, яке займає серединне положення між полями якості й кількості, тісно перетинаючись і з тим, і з іншим. Однак, незважаючи на значний поступ, методи формальної та функціональної граматики недостатньо виправдовують себе при аналізі порівняльних конструкцій (Post, 1981, р. 34). Основна проблема тут вбачається у подвійній природі порівняння, бо воно є водночас процесом і результатом цього процесу.

У стилістиці вивчення порівняння безпосередньо пов'язане з проблемою виникнення та розвитку поняття «фігура порівняння». У науці про мову художньої літератури в 60–70-х роках ХХ ст. сформувалася особлива теоретична проблема – проблема компаративних структур. Фігура порівняння була визнана самостійним об'єктом лінгвістичного дослідження. Утім, питання належності порівняння до фігур мови або до тропів досі залишається відкритим: на пострадянському просторі переважає думка, що порівняння – це вид тропа, який базується на уподібненні співвідносних понять (див., напр.: Українська мова, 2004, с. 692–693), а в зарубіжній лінгвістиці домінує точка зору, що порівняння є фігурою мови (див., напр.: Dobrovolskij & Piirainen, 2005, р. 265). Це пов'язано з (1) невирішеною проблемою розмежування фігур мови й тропів, де не встановлені точні критерії їх диференціації, та з (2) онтологічною властивістю компаративних конструкцій передавати пряме й переносне значення – художні й логічні, образні й безобразні порівняння. Перші належать, на наш погляд, до тропів, а другі – до фігур мови. Проте порівняння займає проміжну позицію між засобами наочності й образності, оскільки вони можуть базуватися як на основі переносу прямого значення слова з однієї предметно-сислової сфери до іншої, так і на основі метафоричного значення (раціональні й метафоричні

порівняння). Тому стверджувати про належність компаративних конструкцій виключно до тропів або фігур мови є некоректно.

Не до кінця переконливими є також аргументи стосовно розмежування порівняння та образної метафори. Загальноприйнятим вважається положення, що в основі метафори лежить компаративний механізм, тому дослідники метафори (Арістотель, М. Джонсон, Дж. Лаккофф, Д. Серль та ін.) стверджують, що метафора – це згорнуте порівняння. Та якщо метафора є редукованим порівнянням, то це значить, що між ними немає семантичної різниці, тобто при класичному формулюванні порівняння й метафори визнається відмінність між ними на рівні поверхневої, а не глибинної структури. Однак інтуїтивно дослідники глибше розуміють різницю між метафорою та порівнянням, стверджуючи, що метафора належить до мови, а порівняння до мислення. І хоча беззастережно прийняти цю думку не можна, бо вона є дещо епістемологічно невваженою, та певний сенс у ній є. Лише слід додати, що порівняння є категорією як мислення, так і мови, тому воно є найпотужнішим генератором, який забезпечує неперервність і нескінченність розвитку мови. У результаті вербалізації порівняння формуються мовні одиниці, які одночасно поєднують у собі і процес, і результат порівняння. Очевидно, це є причиною вважати порівняння уподібненням рухомим і вимірним, а метафору – статичним, бо метафора відображає світ, що зупинився й не має внутрішньої динаміки, – світ сутностей. Тому в метафори з часом затемнюється внутрішня форма, і вона стає «мертвою». Прикладом тут можуть слугувати усталені порівняння, які можуть функціонувати протягом століть, не втрачаючи повністю своєї образності, тобто залишатися «живими». В англійській мові актуальні й донині усталені порівняння англосаксонського періоду (*as*) *white as snow* (досл.: білий, як сніг) – «білосніжний»; (*as*) *hard as (a) stone* (досл.: твердий, як камінь) – «дуже твердий»; (*as*) *bright as the sun* (досл.: яскравий, як сонце) – «дуже яскравий»; *deep as a well* (досл.: глибокий, як колодязь) – «1) дуже глибокий; 2) глибокий, сильний; 3) когось важко зрозуміти»; *green as a leek* (досл.: зелений, як цибуля-порей) – «1) зеленого кольору; 2) молодий, недосвідчений»; *hard as steel* (досл.: твердий, як сталь) – «фізично / морально дуже сильний»; *cool as a cucumber* (досл.: прохолодний, як огірок) – «абсолютно незворушний, холоднокровний, спокійний»; *busy as a bee* (заклопотаний, як бджілка) – «дуже заклопотаний, працьовитий»; *mute as a fish* (німий, як риба) – «мовчазний» (Мізін, 2010а) та багато інших, які можна

зустріти у творах британських поетів і письменників XVI–XVIII ст., зокрема у В. Шекспіра (Smith, 1882, pp. 8, 12, 13) та в «Новій пісні нових порівнянь» (A New Song of New Similes) поета Дж. Гея (John Gay) (Svartengren, 1918, p. 1). Тут же знаходимо неактивні вже на сьогодні усталені порівняння (більшість сучасних словників їх не фіксують), але при цьому вони не втратили образності, напр.: *as drunk as David's sow* (досл.: п'яний, як свиня Давида) – 'дуже п'яний'. Це ставить під сумнів поширену тезу про те, що з плином часу емотивність і експресивність усталених порівнянь частково або повністю стирається і вони набувають характеристик кліше, оскільки наведені порівняння досі функціонують в англійській мові для вираження емотивності та експресії.

Розкрити сутність порівняння покликані нині такі дисципліни, як когнітивна лінгвістика й когнітивна психологія. Становлення епістемологічного апарату когнітивної лінгвістики наблизило мовознавство до теорії пізнання, психології, культурології. У такий спосіб наука про мову, по-перше, зробила своїм надбанням категоріальний апарат і дослідницькі методи останніх, а по-друге, – освоїла їхню проблематику. При цьому основним об'єктом когнітивних досліджень стала мовна свідомість, а їх кінцевою метою – виявлення та опис глибинних структур цієї свідомості, зокрема порівняння. Утім, проблема природи порівняння не стала набагато ближчою до свого вирішення і завдяки працям когнітивістів. Попри численні концепції, які породжуються в межах теорії концептуальної метафори, теорії фреймів, концептології та інших галузей когнітивної лінгвістики, принципово нічого нового щодо вивчення феномену порівняння поки що запропоновано не було. Це можна пояснити тим, що захоплення лише ментальним світом людини (розумові операції, структури представлення знань тощо) без належного включення культурологічної інформації як верифікаційного поля для когнітивних теорій не створює цілісної бази при вивченні феномену людини, оскільки людина невід'ємна від її культури – як матеріальної (артефакти), так і ідеальної (ментафакти), тому аналіз розумових механізмів, операцій і структур, покликаних відкрити шлях до пізнання глибин людської свідомості, слід ефективно поєднувати з культурологічним аналізом.

З огляду на це наше розуміння природи порівняння лежить у площині зіставної лінгвокультурології. Перспективність дослідження порівняння крізь призму цієї дисципліни вбачаємо насамперед у тому, що, по-перше, зіставна

лінгвокультурологія повністю ґрунтується на антропоцентричних принципах, а по-друге, її методологія спирається на вчення В. фон Гумбольдта про визначальне значення впливу мови на культуру, згідно з яким мова – це дещо більше, ніж інстинкт інтелекту, оскільки в ній зосереджується не здійснення духовного життя, але саме це життя, тому тип і функції мови є організмом духу, як будова м'язових волокон, коло кровообігу, розгалуження нервів – організм тіла (Humboldt, 1963). Тут слід також наголосити на визначальній ролі суб'єктивного чинника в процесах світосприйняття, тому внутрішній (уявний) світ людини не є адекватним відображенню зовнішнього (реального) світу. Процес викривлення дійсності відбувається по всьому ланцюжку, яким надходить інформація до мозку людини (до п'яти каналів сприйняття додають, як правило, і шостий – інтуїцію, яка вже повністю, на наш погляд, формується не реальними відношеннями навколишньої дійсності, а ментальним світом людини).

Отже, якщо когнітивні механізми «пронизує» порівняння, то цілком логічно припустити, що саме останнє можна кваліфікувати як основний чинник формування картини світу як індивіда, так і етносу в цілому: все, що людина уявляє, і все, що вона бачить навколо, – це перманентний креатив порівняння. При цьому людина не стільки відкриває подібність, скільки створює її. Особливості сенсорних механізмів та їхня взаємодія з психікою дозволяють людині зіставити те, що не можна зіставити, і виміряти те, що не можна виміряти. Підкреслюючи онтологічну антропоцентричність порівняння, М. Блек зазначав, що до порівнянь можна було б застосовувати такі ж чіткі правила, як ті, на яких побудована фізика, оскільки, порівнюючи, людина часто постулює існування деякого уявного зв'язку між сутностями (Black, 1993). Так, утворення метафори пов'язують із принципом Л. Вітгенштейна «бачити як», який є інтуїтивним відношенням, що утримує разом смисл і образ. Цей принцип лежить, на наш погляд, і в основі механізму формування метафори – порівняння, оскільки воно не просто прокладає уявний вектор між сутностями, але, уявляючи, людина створює іншу дійсність. Когнітивний заряд порівняння значною мірою скерований не на дзеркальне відображення емпіричної дійсності, а на згаданий принцип «бачити як» та на принцип І. Канта «немов би» (als ob). Тому слова *як*, *немов*, *неначе* мають величезний вплив на думки та поведінку людини. При цьому ідеальний світ порівняння створює саме сполучник *як*, оскільки компаративні модальні кваліфікатори *наче*, *неначе*, *немов* та ін. формують не ідеальну, а

ірреальну дійсність. Натомість сполучник *як* функціонує у площині здатності людини репрезентувати подібність того, що знаходиться в межах її можливостей, а це і є підґрунтям для декларування семантичної різниці між порівнянням і метафорою на основі того, що всі порівняння істинні, а всі метафори фіктивні (Davidson, 1991, p. 501). Очевидно, цим можна пояснити домінування цього сполучника в компаративних конструкціях.

Принципово важливо при антропоцентричному погляді на сутність порівняння визнати те, що воно лежить не в природі світу, а в природі людини, тобто в людській свідомості. Порівняння являє собою не просто спосіб мислення про світ, а й про те, що знаходиться за межами перцепції людини – в метафізиці. Ця теза є протилежною до усталеного в науковому світі розуміння порівняння як відношення подібності та відмінності між реально існуючими об'єктами, властивості яких і є основою для цих відношень. У такий спосіб кардинально змінюється вектор дослідження порівняння, оскільки пошук онтологічних і гносеологічних засад останнього переноситься зі встановлення зв'язків і відношень між об'єктами навколишньої дійсності на принципи встановлення цих зв'язків і відношень у внутрішньому світі людини, який також має засіб реальної реалізації – Слово.

Викладене вище дає змогу стверджувати, що на рівні мислення існує компаративна «сітка», «сплетена» зі зв'язків і відношень об'єктів внутрішнього світу людини, яку можна виявити й дослідити на мовному рівні, бо кожна номінація, кожна предикація, кожен текст, кожне асоціативно-вербальне поле – це фіксація подібності й відмінності об'єктів. При цьому когнітивно-креативний процес порівняння тісно пов'язаний з іншими явищами: фіксуючи нові подібні й відмінні властивості предмета, людина висловлює і своє ставлення до цього факту, вирішує комунікативні та прагматичні задачі, виявляє естетичну індивідуальність. Порівняння значною мірою пов'язане з модальністю, оцінкою, неозначеністю/означеністю, тому людина часто застосовує «як-стратегію» (Wie-Strategie) (Schwarz-Friesel, 2007, S. 190), коли хоче повідомити іншим про свої почуття, переносячи свій внутрішній стан почуттів завдяки прямій аналогії на інший референт або референтну галузь. Тут слід також наголосити на тому, що порівняння є базовим механізмом асоціації, а, як відомо, «закон асоціації» є найважливішим законом психології, оскільки він відкриває шлях до розуміння взаємозв'язку матеріального та ідеального.

Свідомість здатна створювати конструкції, які дозволяють генерувати уяву. Мовне порівняння, експлікуючи ментальне, є однією з таких конструкцій, оскільки, образ, який виникає внаслідок порівнювання двох референтних ситуацій не можна кваліфікувати виключно семантично, бо він є результатом уявлення, що задається авторською інтенцією. З цієї точки зору образ є витвором психіки. Але цей образ, з одного боку, відштовхується від семантики слова, яке лежить у його основі, а з другого, – він «занурюється» в семантику, бо реципієнт, щоб розкодувати авторський задум, повинен «добути» значення з образу. У такий спосіб між автором порівняння та реципієнтом створюється подвійний – ментальний і вербальний – зворотний зв'язок, який переносить обох учасників комунікації до ідеального світу порівняння. І світу цього не існувало б, якби не було його творця – людини. Тому логічна формула порівняння в антропологічному вимірі, крім традиційних трьох основних елементів (об'єкт, еталон і *tertium comparationis*; до цієї конструкції може входити і показник порівняння, який, як правило, є порівняльним сполучником), передбачає наявність ще одного – суб'єкта порівняння, роль якого бере на себе мовець.

Як окремий елемент може бути ідентифікований і бенефактив – особа, на яку розповсюджується семантичне представлення порівняння. Утім, бенефактив і суб'єкт порівняння не включаються, як правило, до логічної формули порівняння, бо їхнє функціонування має ситуативний характер. Проте цей підхід до аналізу порівняння є, на наш погляд, хибним, бо суб'єктивність останнього передбачає момент пристрасності суб'єкта, залежність від його інтенцій, мотивів, настанов, емоцій, від умов комунікативної ситуації. Це значить, що вибір основи для порівнювання предметів/явищ навколишнього світу диктується конкретною метою мовця. Саме тому головним елементом порівняльної конструкції є людина.

Зважаючи на це, дослідження метафізичної природи порівняння потребує комплексного підходу, оскільки об'єднання методів і методик різних наук може сприяти глибшому вивченню ментальних явищ. Основною вимогою до такого підходу має стати зосередження уваги на природі порівняння, а не на його результаті – метафорі, як це часто можна простежити в мовознавчих студіях. Більшість учених вважають, що метафора, на відміну від порівняння, має глибшу й багатшу внутрішню форму та значний лінгвокреативний потенціал. Це означає, що порівняння на тлі метафори є більш примітивним і менш лінгвокреативним, тому

лінгвістика досі не створила термінологічної інтерпретації однієї з розгалужених, захоплюючих і за своєю природою однієї з антропометричних категорій – категорії порівняння. Остання є для людини настільки важливою, що слушно, на наш погляд, перефразувати декартове *cogito ergo sum* на *comparo ergo sum* (досл.: я порівнюю, отже, я живу), оскільки з неабиякою впевненістю можна стверджувати, що фізичне й метафізичне буття людини пов'язане з порівнянням, а принцип «*comparo ergo sum*» створює світ людини, включаючи її до ментально-вербального акту. Це можна пояснити тим, що когніції людини властива складна різнорівнева система – компаративна «сітка». Ланки цієї «сітки» подвійно (поняттєво й семантично) пов'язуються компаративним «ланцюгом», формуючи розгалужену стратово-польову структуру системи порівняння, зокрема й образного. Компаративну «сітку» свідомість кожного разу «накидає» при акті пізнання на навколишній світ, інтеріоризуючи його. Тому ця «сітка» має основоположне значення для лінгвокреативного світосприйняття та світорозуміння людини.

Висновки. Викладене вище розуміння сутності порівняння дає змогу стверджувати, що буття людини тісно пов'язане з порівнянням як розумовою операцією та гносеологічною і семантичною категорією, яка є одним із потужних чинників, що створюють у свідомості внутрішній світ людини – картину світу. Відповідно, розуміння мови як складної «живої» системи, креативного «духу народу» дозволяє припустити існування когнітивного принципу «*comparo ergo sum*». Останній є джерелом антропоцентричного заряду порівняння, бо, пізнаючи світ, людина порівнює все з собою та уподібнює все собі, що є підставою вважати цей принцип окремим виявом антропоцентризму. Це також дає змогу визначити порівняння як основну операцію аксіологічного пізнання, що слугує базою для утворення ціннісних концептів і ціннісних суджень.

ДЖЕРЕЛА

1. Мізін, К. І. (2009а). Перспектива вивчення антропоцентричності усталених порівнянь (на матеріалі компаративних фразеологій англійської, німецької, української та російської мов). *Лінгвістика*. 1(16), 75–81.
2. Мізін, К. І. (2009б). Системні маркери компаративної фразеології крізь призму зіставлення (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов). *Мовознавство*. 5, 60–70.
3. Мізін, К. (2010а). *Англо-український словник компаративної фразеології*. Кременчук: Щербатих О.В.

4. Мізін, К. І. (2010b). *Comparo ergo sum* або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. *Мовознавство*. 1(253), 54–67.
5. Мізін, К. І. (2011). *Людина в дзеркалі компаративної фразеології*. Кременчук: Щербатих О.В.
6. Русанівський, В. М. (Співгол.), Тараненко, О. О. (Співгол.). (2004). *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: «Українська енциклопедія».
7. Black, M. (1993). More About Metaphor. In A. Onony (Ed.), *Metaphor and Thought* (pp. 19–41). Cambridge: Cambridge University Press.
8. Davidson, D. (1991). What Metaphors Mean. In S. Davis (Ed.), *Pragmatics* (pp. 495–506). New York & Oxford: Oxford University Press.
9. Dobrovolskij, D. & Piirainen, E. (2005). *Figurative Language: Cross-cultural Linguistics and Cross-linguistic Perspectives*. Amsterdam: Elsevier.
10. Holman, C. H. (1972). *A Handbook to Literature*. Indianapolis & New York: The Odyssey Press.
11. Humboldt, W. (1963). *Über den Nationalcharakter der Sprachen*. Bd. 3. Darmstadt: Gotta.
12. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago.
13. Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press.
14. Leech, G. N. (1969). *A Linguistic Guide to English Poetry*. London & New York: Longman.
15. Post, M. (1981). *Comparatives of Identity in English: A Semantic Study*. Wrocław: Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego.
16. Ruiz de Mendoza, F. J. (2023). How like-simile relates to metaphor: An exploration of analytical parameters. *Lege artis*. VIII(1), Special issue, 110–128. DOI: <https://doi.org/10.34135/lartis.23.8.1.08>
17. Schwarz-Friesel, M. (2007). *Sprache und Emotion*. Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.
18. Smith, E. H. (1882). *Similes and Comparisons of Shakespeare (from the Text of the Chiswick Edition of 1826)*. Philadelphia.
19. Svartengren, T. H. (1918). *Intensifying Similes in English* [Inaugural Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy]. Lund: ASC.

REFERENCES

1. Black, M. (1993). More About Metaphor. In A. Onony (Ed.), *Metaphor and Thought* (pp. 19–41). Cambridge: Cambridge University Press.
2. Davidson, D. (1991). What Metaphors Mean. In S. Davis (Ed.), *Pragmatics* (pp. 495–506). New York & Oxford: Oxford University Press.
3. Dobrovolskij, D. & Piirainen, E. (2005). *Figurative Language: Cross-cultural Linguistics and Cross-linguistic Perspectives*. Amsterdam: Elsevier.
4. Holman, C. H. (1972). *A Handbook to Literature*. Indianapolis & New York: The Odyssey Press.
5. Humboldt, W. (1963). *Über den Nationalcharakter der Sprachen*. Bd. 3. Darmstadt: Gotta.
6. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago.
7. Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press.
8. Leech, G. N. (1969). *A Linguistic Guide to English Poetry*. London & New York: Longman.

9. Mizin, K. I. (2009a). Perspektiva vyvchennia antropotsentrychnosti ustalenykh porivnian (na materialy komparatyvnykh frazeolohii anhliiskoi, nimetskoi, ukrainskoi ta rosiiskoi mov). *Linhvistyka*. 1(16), 75–81 (in Ukrainian).
10. Mizin, K. I. (2009b). System Markers of Comparative Phraseology in the Contrastive Perspective. *Movoznavstvo*. 5, 60–70 (in Ukrainian).
11. Mizin, K. (2010a). *English-Ukrainian Dictionary of Comparative Phraseology*. Kremenchuk: Shcherbatiykh O.V.
12. Mizin, K. I. (2010b). Comparo ergo sum or topical linguo-philosophical outlook on the nature of comparison. *Movoznavstvo*. 1(253), 54–67 (in Ukrainian).
13. Mizin, K. I. (2011). *A Human Being in the Mirror of Comparative Phraseology*. Kremenchuk: Shcherbatiykh O.V. (in Ukrainian).
14. Post, M. (1981). *Comparatives of Identity in English: A Semantic Study*. Wrocław: Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego.
15. Ruiz de Mendoza, F. J. (2023). How like-simile relates to metaphor: An exploration of analytical parameters. *Lege artis*. VIII(1), Special issue, 110–128. DOI: <https://doi.org/10.34135/lartis.23.8.1.08>
16. Rusanivskyi, V. M. (Co-ed.), Taranenko, O. O. (Co-ed.). (2004). *Ukrainska mova: Entsyklopediia*. Kyiv: "Ukrainska entsyklopediia" (in Ukrainian).
17. Schwarz-Friesel, M. (2007). *Sprache und Emotion*. Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.
18. Smith, E. H. (1882). *Similes and Comparisons of Shakespeare (from the Text of the Chiswick Edition of 1826)*. Philadelphia.
19. Svartengren, T. H. (1918). *Intensifying Similes in English* [Inaugural Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy]. Lund: ASC.

Дата надходження статті до редакції: 14.09.2023.

Прийнято до друку 10.10.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.217>

UDC 82-6.09:327

LETTERS AND SPEECHES OF HOLY ROMAN EMPRESS ADELHEID, DAUGHTER OF KING OF THE RUS', IN CHRONICLES AND BOOKS IN THE LATE 11TH - 12TH CENTURIES

Radvan D.V.

Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine)

University of Verona (Verona, Italy)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4227-3878>

d.radvan@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Support for Holy Roman Empress Adelheid (Adelaida, Praxedis, Prassede, Vypraksia Vsevolodivna) at the Legatine council of Constance in April 1094 and at the Papal council of Piacenza in March 1095 was recorded in chronicles and canon law books. The article analyzes information about correspondence, speeches and contacts of Empress Adelheid during 1089-1095, recorded in the primary sources of the late 11th-12th centuries, in particular, information about her letters to the pope and to the German bishops, quotations from her phrases, summaries of her speeches at the council of Constance in 1094 and at the council of Piacenza in 1095. The role of the Empress at the imperial court and the circle of dignitaries, who supported Adelheid, are outlined in the article. It will be stated that thanks to rhetoric, logic and knowledge of foreign languages the Holy Roman Empress of Kyivan origin acted in foreign environment independently, and, as the consequence, she gained support and allies and took risks to achieve personal goals leading to the political and ecclesiastical changes in Europe.

Key words: *medieval, Latin, Empress Adelheid, Vypraksia Vsevolodivna, Papal Council, Comitissa Matilda of Tuscya, Holy Roman Emperor Heinrich IV*

Радван Д.В. Листи і промови імператриці Священної Римської Імперії Адельгейди, доньки короля Русі, у хроніках і книгах кінця 11-12 століття.

Підтримка імператриці Священної Римської імперії Адельгейди (Аделаїди, Пракседіс, Прасседе, Євпраксії Всеволодівни) єпископським собором у Констанці у квітні 1094 року і папським собором у П'яченці у березні 1095 року увійшла в хроніки і книги канонічного права. У статті проаналізовано інформацію про листування, промови і контакти імператриці Адельгейди протягом 1089-1095 років, наявні у первинних джерелах кінця 11 – 12 століття, зокрема дані про листи Адельгейди до папи і німецьких єпископів, цитати з її висловлювань, а також записи її промов на єпископському соборі у Констанці у 1094 і на Папському соборі в П'яченці 1095 року. Визначено роль імператриці при дворі і коло високопосадовців, які

підтримували Адельгейду. Стаття стверджує, що володіння риторикою, логікою та іноземними мовами дозволило імператриці Священної Римської Імперії київського походження діяти самостійно в іноземному середовищі і, як наслідок, здобути підтримку видатних світських і церковних особистостей тогочасної Європи і досягти особистих цілей, які призвели до змін у політичній і церковній сферах тогочасної Європи.

Ключові слова: середньовічний, латина, імператриця Адельгейда, Євпраксія Всеволодівна, Папський собор, комітисса Тусції Матильда, імператор Священної Римської Імперії Генріх IV

Introduction. Evpraksia, daughter of Prince Vsevolod of Kyiv (ruled 1078-1093) and Princess Anna of Cumans (d. 1111), left Kyiv to Germany to become Adelheid, Margravine von Staden. Death of her husband Margrave Heinrich von Stade in 1087 caused her move from the family estate to the monastery in Quedlinburg under protection of Abbess Adelheid, the sister of Holy Roman Emperor Heinrich IV. She resided there in capacity of a betrothed of the Emperor and then left Saxony for Cologne, where in summer 1089 she was crowned Empress under the name of Adelheid and got married to Emperor Heinrich IV. In March 1090 she left Germany to accompany husband on his military expedition to Italy, and spent there the major part of her life as the Empress. After separation from husband with help of Comitissa Matilda of Tuscia and Heinrich's excommunication at the Papal council at Piacenza in March 1095 she left Italy in 1097 and returned to Kyiv via Hungary.

The aim of the article is to analyze extant records in Western European primary sources, which contain summaries of Adelheid's speeches and quotations from her letters and remarks. These texts provide information about communication of Kyivan princess in foreign environment and evidence of her knowledge of rhetoric and foreign languages. At the same time, they relate Adelheid's own account and analysis of circumstances of her life.

A circle of dignitaries at the imperial court, who might have supported Adelheid, is outlined in the article. It will be stated that the Holy Roman Empress of Kyivan origin acted in foreign environment linguistically independently, and she gained support and allies and took risks to achieve goals leading to the political and ecclesiastical changes in Europe.

Theoretical Background. The institution of queenship, roles and expectations imposed on medieval queens and female nobility were analysed by Teresa Earenfight (2013), Christof Mielke (2017), Penelope Nash (2017). Queen's

influence on developments at court has been traced in introduction of new customs, patronage of arts, funding construction of churches and monasteries, commissioning jewelry, books and other objects, and giving royal gifts.

Queen, a noble female foreigner, was supposed to adapt to a very different and often hostile environment, while occupying the highest rank in her new country in capacity of consort of the king and of the state, in accordance with the symbolic formulas of power in the medieval Christian kingdoms. Queen was an attribute of institution of kingship, the promise of continuity of the dynasty and at the same time an ambassador of her native country abroad. Christian Raffensperger (2012) and Hartmund Rüb (2006) focused on political and social opportunities and constraints, which Evpraksia Vsevolodivna had faced in capacity of the Holy Roman Empress. Linguistic adaptability of Kyivan Princess and her ability to act independently in foreign environment and according to foreign communication traditions are yet to be interpreted.

Methods. Diplomas of Holy Roman Emperor Heinrich IV, records in western European chronicles, books of theologians, biographies (*vitae*), written in the late 11th century and in the 12th century, as well as the secondary sources were analysed for the purpose of this interdisciplinary research with the aim to select and analyse extant information on Adelheid's speeches and letters. Adelheid's documented role at imperial court and a circle of chancellors and clergy who maintained contacts with the Empress were reconstructed and interpreted. This article analyses information related to period from 1089 (Adelheid's life in the Quedlinburg abbey and wedding in 1089) to Council at Piacenza in 1095.

Results and Discussion. The main political figures in Western Europe of the period on the eve of the first crusade were mentioned by the contemporary chronicler Fulcher of Chartres in "Historia Hierosolymitana" (1913) and by the Saxon Annalist (1844). In 1094 "there was a separation between emperor Heinrich and his wife Adhelheid" (*Annalista Saxo*, 1844, p. 728). In 1095 Pope Urban II was the head of the Roman Church, Emperor Heinrich IV ruled in Germany, Alexios in Byzantium, King Philippe ruled in France, Comitissa Matilda of Tuscya supported Pope in all his endeavors (*Fulcheri Cartonensis*, 1913; *Annalista Saxo*, 1844, p. 728).

Adelheid's crowning in summer 1089 and her life as the Empress coincided with the new wave of important ecclesiastical developments in Europe. Papal

legate in Germany, the French cardinal-bishop Odo of Châtillon-sur-Marne (1035-1099) was elected Pope Urban II in March 1088 and headed the Roman Catholic church until his death in July 1099. He travelled extensively over Western Europe for meetings and frequently convened councils, continuing church reforms of Pope Gregory VII. “Aside from offering venues for business of all kinds, their (councils’) formal legislation, the conciliar canons, formed one of the chief building blocks of canon law and of papal monarchy in the High Middle Ages” (Somerville, 2013, p. 3). Giovanni Gaetani (John of Gaeta), cardinal-deacon of St Maria in Cosmedin, became chancellor in the papal chancery in September 1089. During his tenure of almost thirty years (until he was elected Pope under the name of Gelasius II in 1118, years of pontificate 1118-1119), the new standards for documentation were adopted (Morris, 1989, p. 168).

The imperial clergy, antireformist in ideology, was led by Antipope Clemens III. Archbishop of Ravenna Wibert, the former imperial Chancellor in Italy, was nominated by King Heinrich of Germany and elected Pope at the synod of Brixen in 1080 (the same synod deposed Pope Gregory VII). Antipope Clemens III crowned Heinrich emperor in 1084 and remained his ally to his own death in 1100. He had accompanied the Emperor in all his travels since February 1092.

Warlam, Bishop of Naumburg (1089-1111), ordained by Archbishop Hartwig of Magdeburg, went through the experience of service in the imperial antipapal clergy and the move to the adherers of the Pope. In the polemical theological book “De unitatae ecclesiae conservanda” he recorded Adelheid’s status as the Emperor’s bride. In 1088 Heinrich IV sent Archbishop Hartwig of Magdeburg, one of the so called German “warrior bishops” and by that time his most confident ally, with some contingents of his army, to liberate his sister Adelheid, the Abbess of the Quedlinburg Abbey, and his bride, besieged inside the castle of Quedlinburg by the rebellion marquis Ekbert of Meissen. Of danger imposed on the Abbey and importance of the bishop’s assignment tells the fact that Ekbert on his way to Quedlinburg, fuelled by rage on the Emperor for depriving him of fortress in Thuringia, ravaged all around by sward and fire. Hartwig of Magdeburg reportedly sent a message to the marquis demanding from him to fight the Emperor. The marquis withdrew forces from Quedlinburg and departed to Gleichen in Thuringia, where he defeated the Emperor in a surprise attack (*Liber de unitate ecclesiae conservanda*, 1892, p. 262). The first encounter between Adelheid and Hartwig of Magdeburg took place in the Quedlinburg Abbey in 1088. Crowning of Adelheid was concelebrated in Cologne in summer 1089 by Archbishop Hartwig of

Magdeburg (“Post illos autem dies, quibus haec quae diximus facta sunt Moguntiae, concelebrata est etiam Coloniae per eundem Hartvigum ordinatio Adalheidae reginae” (Liber de unitate ecclesiae conservanda, 1892, p. 248) before the wedding. The Saxon Annalist recorded Evpraxia’s titles: widow of Margrave Heinrich von Stade, daughter of the King of the Rus’ (“Heinricus inperator <...>, Heinrici supradicti marchionis de Stadhe viduam, filiam regis Ruzorum, ducens uxorem” (Annalista Saxo, 1844, p. 726).

The Holy Roman Empire consisted of Kingdom of Germany, Kingdom of Italy and Kingdom of Burgundy. Since “the Roman Emperors of the middle ages had no fixed capital, but moved from city to city” (Kollmorgen, 2009), Adelheid accompanied husband in his travels in Germany and on his military campaign to Italy, that he had launched against his cousin and subject Comitissa (Markgräfin) Matilda of Tusciana (also referred to as Matilda of Canossa) on news of her political union with Bavarian Duke Welf IV and marriage with his son Welf V in 1089. Empress Adelheid had never dwelled relatively permanently in a palace of her own on the royal land, with which her name could be associated, and where she could oversee administration of households or fund construction of churches, as did another European royal of Kyivan origine, her aunt Anna, Queen of Franks, in property, assigned to her by her husband King Henri Capet (ruled 1031-1060) and son King Philippe I (crowned 1059, ruled 1060-1108).

The episcopal palace in Verona and the castrum outside might have been Heinrich’s possible residences in Verona. He returned to Verona most frequently during all his stays in Italy until his departure to Germany in April 1097.

The imperial couple lived in the episcopal palace in Padua in 1090. The name of medieval via Rutena in Padua might have implied the settlement of Adelheid’s Ruthenian compatriots. The court was accommodated in the palace in Mantua, although Cosma of Prague did not mention in “Chronica Boemorum” Adelheid’s presence among bishops and nobility during his audience in Mantua in January 1092 (Cosma Pragensis, 1923, p. 156). Precise description of Romanesque urban landscape, that surrounded her in Italy, is complicated by the consequences of the disastrous earthquake of 1117 that demolished almost all the stone buildings to their foundations. The buildings of the same name in their present state are mostly the later reconstructions of the buildings constructed on the place of the ruined palaces.

Documented forms of influence that medieval queens had in their disposition were donations and interventions (official support provided to the petitioner and

written down in the royal diploma). The only extant document, in which Adelheid acted as intervener and petitioner (“ob interventum et petitionem coniugis nostre Adalheit regine”) (Die Urkunden Heinrichs IV, 1959, pp. 537-538), was an imperial diploma issued on 14 August 1089 in Bamberg for Meinger, the ministerial of the church in Bamberg (the ministerials were unfree royal servants, entrusted with supervision of crown lands (Robinson, 2004)). He was given six royal estates in Ehrenbach. Adelheid’s petition was supported by Hartwig of Magdeburg, Robert, Bishop of Bamberg, and Ulrich, Bishop of Eichstätt. The document is preserved in the Staatsarchiv Bamberg.

Of 28 extant diplomas of Heinrich IV, that had been issued from August 1089 to 1093 (no documents were issued during 1094, moreover, the sources did not mention any activities of the Emperor during that year), three documents (of 7 August 1089 in Regensburg, and two dated 1090 and 1091) survived either partly or as quotations, without paragraphs mentioning interveners. 12 diplomas had intervention clauses. Adelheid appeared as intervener in one of 12 diplomas. King Konrad of Italy, Heinrich’s eldest son, acted as intervener in three diplomas, in one diploma he was mentioned as a judge. Bishop Oger of Ivrea, the chancellor, is mentioned as intervener in one diploma, five diplomas contain a clause referring to him as a person who had advised to make a decision. Several documents were issued on petition or request of clergy or nobility.

Operations of the German chancellery suffered decay after death of Archchancellor Wezilo in August 1088. Dietrich von Gladiß and Alfred Gawlik (1941), who had analysed and published Heinrich’s diplomas, remarked, that the office was undermanned and lacked institutional continuity, and the documents were drafted by the petitioners. The chancellery provided an eschatocol (a paragraph with name and title of scribe/chancellor and archchancellor responsible for issuance of the diploma and information about date and place of issuance) and the Emperor’s monogram and seal (von Gladiß & Gawlik, 1941).

Some Italian diplomas were produced *en marche*, amid hostilities, the petitioners could only ask people present on place to act as interveners. The diplomas were issued irregularly in wartime (the previous periods of Heinrich’s reign were more productive in this regard), some diplomas survived partly, some original documents contained signs of the deliberate manipulation with names (name of Empress Agnes, mother of the Emperor, appeared as intervener in a diploma of 1078, a year after her death; Archchancellor Routhard left service in 1099, yet he was mentioned in the eschatocol of diplomas in 1101, most probably

to prove legitimacy of imperial decision (von Gladiß & Gawlik, 1941)). Adelheid's sole known so far intervention in Bamberg can be therefore considered as proportionate to the activities of chancellery and longevity of her marriage.

A closer look at dignitaries in chancellery who were in direct contact with the imperial family can provide information about the imperial entourage close to the queen, the people who might have supported her at the court and found it necessary to give the Empress the chance to leave the Emperor.

Adelheid's Bambergian diploma of 14 August 1089 was the first imperial document written by the newly appointed Chancellor Humbertus and attested by new Archchancellor Ruothard, Archbishop of Mainz. Humbertus was the last professional notary of the German branch of the imperial chancellery (von Gladiß & Gawlik, 1941). In a diploma issued in Lüttich on 15 July 1103 for the diocese and episcopal church in Bamberg, Humbertus was mentioned in the capacity of Archbishop of Bremen. His promotion tells that for twelve years before the appointment he had already occupied an important clerical post (von Gladiß & Gawlik, 1941).

The chancellors accompanied the emperor to Italy to enforce the Italian branch and worked in teams operating in different places. Chancellor Humbertus and Archchancellor Ruothard worked in Italy in 1091 – 1096. They produced two diplomas in Verona in September 1091, two diplomas in Pavia on 12 May 1093 and two diplomas in 1096 (in Verona and in Verona/Padua), where Ruothard is mentioned also in the capacity of Archbishop of Mainz. Some Veronese diplomas were issued in the Abbey of San Zeno, that was traditionally favoured by the emperors. In 1099 the Archbishop of Mainz took side of the Emperor's youngest son Heinrich V, who was crowned that year (ruled 1099-1125). He served as his Archchancellor until the death of deposed Heinrich IV in 1106 and his own death in 1109.

Herimannus, a kinsman of Archbishop Hartwig of Magdeburg, worked at the German branch of the archchancellery and briefly headed it in 1088. He was appointed Archbishop of Cologne in summer 1089. He spoke both Latin and Greek and might have been in charge for Heinrich's contacts with Byzantium. He wrote his name and title in Greek in the eschatocol of two diplomas, issued in 1086. The bilingualism was so unusual for the Latin-language imperial documents, that his name and title in Greek were even copied in one forgery. Herimannus worked in Italy as Archchancellor from April 1090 to June 1095, he attested six diplomas (in April 1090 in Verona, in June 1090 in Rivalta, in January 1091 in Padua, in May

1091 for the monastery of St Felix and St Fortunatus near Vicenza, in Pavia in May 1093, in Mestre in June 1095, one document is undated).

Chancellor Oger, bishop of Ivrea, came to Italy earlier, in entourage of King Konrad, and served until his own death in 1095. Experienced in the Italian affairs, Oger von Ivrea played significant role in the imperial decision making process: five documents, composed by him, mention that the decision had been taken on his advice. When Mantua, the home city of Comitissa Matilda of Tuscia, had fallen to Heinrich IV in spring 1091, the emperor confirmed the privileges to the city of Mantua on intervention of king Konrad and “many requests” of Oger von Ivrea; in a diploma issued for the church of Mantua the chancellor himself acted as intervener. He reintroduced practice of writing names as monograms in the Italian chancellery. The model became fashionable and was appropriated even by Matilda of Tuscia, her scribes wrote the name Matilda/Mathildis as a monogram in eight documents issued after 1101 (Goez E. & Goez W., 1998, p. 10). Matilda’s chaplain, deacon of church in Carpi Joannes, followed the style of the imperial chancellery in three Matilda’s letters (Goez E. & Goez W., 1998, p. 322).

Bishop of Verona Sigimboldo (Sidebodo) held the office from 1080 to 1094 and died between 1094 and 1096. His activities are mentioned in documents dated 15 January 1089 and 13 March 1092. An Italian Cistercian monk and church historian of the 17th century Ferdinando Ughelli wrote about bishop’s virtues and efforts aimed at dissemination of education: “Episcopum Sigimboldum praeter caeteras virtutes assidua in populo erudiendo opera, atque in gentes prolixa liberalitas nobilitarunt” (Sidebodo, nd).

The Cathedral was the seat of bishop of Verona. Chapter of Canons, a monastery, subordinated to the bishop, was connected with the Cathedral. The main occupation of the canons, according to the Benedictine rules, was production of illuminated manuscripts with texts of the Holy Scripture and books for liturgy. The traditional number of canonical presbyters (priests) was twelve, of deacons seven (G.G. Meersseman cited by Ferrari, 2002, p. 31, comment 131). The library of the Chapter of Canons in Verona has been famous for a precious collection of manuscripts, of which the earliest is dated 1 August 517 and signed by the priest of the Cathedral Ursicino. In the end of the 11th century Biblioteca Capitolare in Verona was a European intellectual centre with a rich collection of manuscripts.

Heinrich IV was known as a literate and educated individual, he could read the documents that had been sent to him. “Anonymi Chronica imperatorum” tells that he spent time among learned clerks singing psalms, reading and discussing

scriptures and the liberal arts. Vita of Bishop Otto of Bamberg recorded that the binding of the Emperor's psalter was worn out from constant use, and he received with gratitude a new binding from the Bishop Otto, with whom he spent time singing psalms, whenever free from his imperial duties. The Emperor sang psalms during religious processions and public "crown-wearing" ceremonies, which he often arranged (Robinson, 2000, p. 352). His entourage compared him to King David.

The Italian branch of chancellery reflected his affection in the diplomas: quotations from the Bible, especially from the Psalter, were followed by the comments and served as a motivation statement for decision. One diploma also tells that rulings were made after thorough counselling as it had been prescribed in the Psalter.

Adelheid's opinion on the culture of psalmody at the court was recorded in the "Annales Palidenses", the 12th century chronicle of the Premonstratensian monastery in Pöhlde (diocese of Mainz), compiled by Monk Theodorus. She asked the head of the Church, whether it was allowed to insist on psalmody in the toilet, and received a letter with the answer that Biblical Job was known for praising the Lord even in dunghill. Her question itself, laconic summary of her circumstances and request to help, deplored the hypocrisy of her husband's affection for signing of psalms. The reference to Job's sufferings was the way to encourage the queen.

Compared to the late 11th century sources, the "Annales Palidenses" were more informative on Adelheid's character, virtues and problems in marriage to the tyrant or Nero, as he was often referred to by the contemporary adversaries. Monk Theodorus wrote about Adelheid's austerity, a quality for which the order of Canons Regular of Prémontré, established in 1120, was famous. Adelheid, called Agnes in the chronicle (either a mistake or a deliberate choice, because the meaning of the name Agnes in Greek is 'holy, pure', and the Latin word 'agnus' means 'lamb') was described as honest and the most chaste queen, who bravely and wittingly disclosed attempts of her husband to falsely accuse her in fictional adultery. The royal council supported the queen and made ruling that ordered the king to abstain from further attempts to humiliate her. On the day of Pentecost, when the emperor eventually succeeded, Archbishop of Mainz Ruothard, having received the news, not only arrived and intervened to interrupt the crime of dishonor, but also informed the pope in writing of the committed inhumanity. It is not clear from the chronicle, whom the Archbishop sent the letter, although we can presume that it was Antipope Clement III, because the excommunication imposed

to Heinrich IV as a punishment was brief, and Ruothard still held the position of the Archchancellor in 1096.

Confrontation between Adelheid and Heinrich IV was a domestic affair, interweaved with the politics. The fates of the empresses of the earlier periods depended on their virtues, but also on rumours and false accusations. Empress Cunigunde (975-1040), the chaste queen, who supported her husband Emperor Henry II's (973-1024) decision to establish bishopric in Bamberg with funding from her own dowry, had to walk over the glowing ploughshares to prove her innocence and fidelity to the husband (Ansatt, 2023) (they both were buried in the cathedral in Bamberg and canonized more than a century later). Queen Judith, the second wife of Louis the Pious (778-840), Charlemagne's son, was exposed to trials on false accusations in infidelity, fueled by the order of inheritance in favour of the children from his first marriage. There is a remarkable set of coincidences in the biographies of Louis the Pious and Heinrich IV that could lead to the idea that a certain imperial mystery of the 9th century symbols was ostentatiously replayed in the late 11th century, although the final was different. They both did the voluntary penance of sins, the Carolingian emperor at Attigny in 822 and the Salian emperor in Canossa in 1077, the choice of their second spouses was their own (Louis chose the bride in the Byzantine-styled contest of noble beauties), they both were deposed by their sons, their reign, as Contreni (2023) observed, was the longest among the medieval emperors, with Louis the Pious' 26 years superseded by Heinrich IV's 50 years.

Gerhoh of Reichersberg (1093/94-1169) was a prominent theologian, who wrote extensively on clergy reforms. His "Libellus de simoniacis" includes the canons of Council of Piacenza, he might have used the entire textus receptus of the legislation from Piacenza (Somerville, 2013, p.84) and therefore had first-hand information about ruling on Adelheid's complaint. He analyzed the case of Adelheid from the point of view of the church reformer in the chapter on abominations in Liber I of "De investigatione antichristi" (Gerhohi Praepositi Reichersbergensis, 1897, pp. 324-325). Adelheid, whom he called Gisila, daughter of king of the Ruthenians ("regis Ruteni filiam, nomine Gisilam" (Gerhohi Praepositi Reichersbergensis, 1897, p. 324)), was the first person who objected to participate in the worships of impiety. In account of Gerhoh, Adelheid got married to Heinrich completely unaware of his worship practices. Neither his first wife Berta, nor other women spoke of it, suffering silently. The Empress experienced the worship of impiety firstly observing others and finally personally, she kept

silence because of the shame of the women, but the enormity of crimes had overcome the matronly patience, and she informs about the matter the faithful bishops and priests of Christ, flees and secretly deliberates the separation (Gerhohi Praepositi Reichersbergensis, 1897, p. 324). The escape took place during the royal trip from the Cisalpine to Lombardy. “She is reported to have said, among other things, that she was justly beset by grief, and that she should detract from the feeling that she has been so prostituted by her own husband that she cannot know from whom she has conceived a child” (Gerhohi Praepositi Reichersbergensis, 1897, p. 324). According to Gerhoh of Reichersberg, the bishops persuaded the Queen to depart on the royal trip (being pregnant she could decline participation in the worships and the travel itself). Adelheid, however, availed this opportunity to flee with the help of “some God-fearing men”.

The God-fearing men were Matilda of Tuscya and a small troop led by her husband Welf V, son of Duke of Bavaria Welf IV, approximately of the same age as the Empress and German-speaking, which was an asset for the assignment in view of the Emperor’s German entourage. Matilda and Welf hospitably received Adelheid in Matilda’s castle of Canossa, providing her with care and showing respect according to her imperial status.

Adelheid was kept in custody in Verona most probably after the Pentecost 1091 or 1092. The rescue operation led to decisive shift in favour of Matilda’s forces marked by series of her victories over the Emperor’s army starting from October 1092. Imprisonment of king Konrad in April 1093 by his own father Heinrich IV, Konrad’s subsequent flight to Milan, joining Matilda’s pro-papal group and crowning king of the Lombards took place after Adelheid’s escape.

The sources report on secret exchange of messages between Adelheid and Matilda prior to escape. The most reliable information was recorded by the witness and, probably, the participant of the events, Donizone (1070-1136) in a poem “Vita Mathildis”, known also as “Carmina scripta a Donizone Presbytero” (1111-1115): trembling with fear of the husband, as a lamb fears of a wolf’s teeth, Praxedis secretly asks Matilda for protection and seeks separation from husband (“Sic timet ipsa virum, dentem velut agna lupinum,/ Cumque timore tremit, furtim munimina quaerit / Mathildis, poscens ut eam disiungat ab hoste” (Vita Mathildis, 1930-1940, pp. 79-80). Praxedis also states that she and Matilda confront the same enemy.

The anonymous author of “Vita Comitissae Mathildis” (the so called “Epitome Polironese”) relates, that Queen Praxedis abhorred the atrocity of her husband and secretly negotiated a divorce with the Comitissa (“Contigit inter haec

imperatoris infelix augurium, nam uxor eius regina Praxedis, ipsius flagitia abhorrens, secreto cum Comitissa tractavit divortium” (Vita Comitissae Mathildis, 1724, p. 395)).

Why Matilda? Brother of Matilda’s stepfather Gottfried of Lorraine, Frédéric de Lorraine, who was elected Pope Stephen IX (years of pontificate 1058-1059), had visited Kyiv in the second half of 1054 as a member of the Papal delegation led by Cardinal Humbert of Silva Candida. Prince Vsevolod was in Kyiv in February 1054 at the deathbed of his father Prince of Kyiv Yaroslav. He might have been in Kyiv until autumn, waiting for arrival of the new ruler Prince Iziaslav, and might have met the delegation.

Matilda herself was briefly kept hostage as a child together with her mother by Heinrich III. She was a friend of Heinrich IV’s mother-in-law Adelaide of Turin and his first spouse Berta, whom she hosted at Canossa (Golinelli, 2011). She was a witness of Heinrich’s penance in Canossa and his advocate before Pope Gregory VII in 1077. A highly intellectual woman, she supported outstanding theologians (Anselm of Lucca, Donizone, Bonizone of Sutri, Anselm of Canterbury) at her court and founded a law school, the Studium, in Bologna in 1088, that later developed into the oldest European University. A powerful subject of the Emperor, who’s lands were exposed to his military attacks in 1090s, Comitissa Matilda of Tuscia united Lombardian forces against the imperial army, counterattacked and defeated Holy Roman Emperor Heinrich IV.

Gerhoh of Reichersberg informs that Adelheid sent letters to the bishops of Germany, in which she explained the causes of her flight and separation from her husband and thus made a public complaint. According to the 12th century theologian, the mystery of iniquity, that previously had been told in darkness, was taken into the light and told publicly, as far as the public hearing could admit (“Dumque, ubi poterat, delitesceret missis ad episcopos Germaniae litteris causas fugae ac separationis publica manifestat querimonia sique iniquitatis misterium, quod prius dicebatur in tenebris, cepit in luce et publico dici, quantum tamen publicus auditus poterat admittere” (Gerhohi Praepositi Reichersbergensis, 1897, p. 324)).

Adelheid’s rhetoric can be traced in the chronicle of Bernold of Constance. He wrote under the year 1094, that the wife of the Emperor had suffered many injuries for a long time, and had been guarded for many years so that she would not run away. She finally fled to Welf, and complained that she had suffered so many and such unheard-of evils among her own people, that she did not doubt that

she would find mercy even among her enemies. She was not disappointed in her hope. The Duke and his wife Matilda received her gratefully, and treated with honor (Bernoldi Chronicon, 1854).

One addressee of Adelheid's letter, Gebhard, Bishop of Constance (1084-1110), Vicar Apostolic for Germany, convened a Legatine synod of German bishops in Constance in April 1094. It was attended by innumerable abbots, clergy and German princes. The synod, at which i.a. "wholesome ecclesiastical reforms were decreed" (Ott, 1908), dealt with complaint of Queen Praxedis who had recently left her husband and attended synod to present her case. According to Bernold of Constance' records of her speech, she complained that she had suffered so many and such unheard-of acts of fornication, and that she had suffered from so many, that even among her enemies she could very easily excuse her flight, and win sympathy of all Catholics for her injuries (Bernoldi Chronicon, 1854, p. 458). Thus, the first ruling was made in her favour and the Saxon chronicler records separation between emperor Heinrich and his wife in 1094 (Annalista Saxo, 1844, p. 728). Hugh, Archbishop of Lyon and Papal legate in France, convened the same year a general council at Autun, at which excommunication of Heinrich IV and antipope Wibert was renewed.

According to estimations of Bernold of Constance, approximately 4000 clerics from Italy, France, Germany, Burgundy, Spain and Portugal, and 30,000 laity participated at the council of Piacenza, held outside the town on 1-7 March 1095. A ruling on Adelheid's case at the council of Piacenza is written in the chronicle of Bernold of Constance. "In this synod Queen Praxedis, long separated from Henry, complained to the lord pope and the holy synod about her husband, regarding the unheard-of filth of fornication that she suffered at his hands. The lord pope with the holy synod received her complaint very mercifully, since he recognized for certain both that she had not initiated such filthiness and also had endured it unwillingly. Whence with clemency he absolved her of the penance that ought to be imposed for disgraces of this sort – she who willingly and publicly was not ashamed to confess her sin" (Somerville, 2003, pp. 54-55).

The justice system in the Kingdom of Germany offered the possibility to resolve conflicts at courts. There were court proceedings on cases involving German aristocrats and the Emperor as the sides, with the decisions taken in favour of Heinrich IV. The Queen addressed the Church as the sole contemporary institution that had the authority to resolve her issue, firstly in her own kingdom, where she received full support, and then at the highest level at the Papal synod at

Piacenza. Issue that she raised, seen as her personal, would immediately revoke the sufferings of martyrs of the earliest periods of Christianity. Queen Adelheid however provided the ecclesiastic authorities with the instrument to punish the perpetrators and combat the heresy. According to Donizone (*Vita Mathildis*, 1930-1940), *facta malorum* were condemned at the council. The Emperor and antipope Wibert were condemned at the council as heretics and enemies of the Lord. Praxedis and Matilda were present after these words, pope said farewell to both ladies and departed to France (*Vita Mathildis*, 1930-1940).

Ancestor of Matilda of Tuscya, Adalbert Atto, a *vassus* and then a count, hosted in Canossa Adelheid of Burgundy, the nineteen years old widowed queen of Lombards (c.931-999), who fled from imprisonment at the castle of Garda and with his support got help from King Otto I, her future husband and Emperor of the Holy Roman Empire. Canonization of the Ottonian Empress Adelheid of Burgundy took place shortly after the decisions taken at the Council of Piacenza in favour of the Salian Empress Adelheid. Coincidence can be interpreted as remarkable, it highlighted the strength of these two queens and their supporters.

The Lucca Antiphonary (Lucca, Biblioteca Capitolare), created ca 1112 by the female artists and scribes of the Benedictine monastery at Pontetetto near Lucca, presents a strikingly new idea of portraits of female saints and martyrs, and Biblical heroines (Vandi, 2012). Agatha, Cecilia, Lucia, Agnes, Ester, whose portraits are framed by the capital letters, point with their hands at sentences further on the page, containing their life story and spiritual motto, as if they were talking directly to readers. The idea of visual presentation of a speaking woman could have been also shaped by news of the unprecedented appearance and speech of Empress Adelheid at the Papal council at Piacenza, of which Humbrina, Abbess of this monastery, could have been informed by Rangerius, Bishop Lucca from 1096, who himself belonged to Matilda's scholarly court (Nash, 2017, p. 52) and had direct connections with the papal chancellery.

Gerhoh of Reichersberg informed that Adelheid returned to the kingdom of Ruthenia for security reasons. Heinrich had been released and was trying to win his wife back, sending envoys everywhere (Gerhohi Praepositi Reichersbergensis, 1897, p. 324). L.Simeoni suggested that Matilda had helped Adelheid to return home and that Matilda's close contacts with Rus', of which wrote Donizone, were established afterwards (Simeoni, 1930-1940). Ch. Raffensperger (2013), commenting Eupraxia's travel home, assumed that she had attendants with whom she would travel.

Adelheid took veil and entered monastery on 6 December 1106, four month after death of Heinrich IV in Lüttich (Liège), and passed the rest of her life “in holy widowhood” (Gerhoh Praepositi Reichersbergensis, 1897, p. 324)). “The Tale of Bygone Years” wrote under the year 1109: “Evpraxia, the daughter of Vsevolod, died on July 10 and was laid in the Crypt Monastery by the southern portal. A chapel was built over her in which her body lies” (translation Hazzard Cross & Scherbowitz-Wetzor, 1953, p. 204).

Conclusions and perspectives. Adelheid’s letters and speeches were cited by the theologians of the late 11th and the 12th century and analyzed in terms of achievements of the church reform. Adelheid’s case was also discussed in the canonical literature of the 12th century by the prominent canon lawyers.

Bernold of Constance left accounts of Adelheid’s speeches at the Legatine council at Constance in April 1094 and the Papal council at Piacenza in March 1095 in his late 11th century chronicle. Information about exchange of messages between Adelheid and Matilda of Tuscya is recorded in Donizone’s “Vita Mathildis” and the later “Vita Comitissae Mathildis” by the anonymous author. “Annales Palidenses” and Gerhoh of Reichersberg’s book “De investigatione antichristi” contain information about her letters to the pope and the high-ranking clergy in Germany and quotations of Adelheid’s phrases, providing examples of her witty bitter rhetoric. Records about her decision to explain the causes of the flight and separation to the German bishops in written, and the decision of clergy to handle the sensitive information “as far as the public hearing could admit” (Gerhohi Praepositi Reichersbergensis, 1897, p. 324) provide important insight into the court proceedings of the late 11th century.

While at the imperial court, during her martyr-like life as the emperor’s wife, she was helped by Routhard, Archbishop of Mainz, and the imperial council. She gained support of Comitissa Matilda of Tuscya and Welf V, the German bishops in her own kingdom and high-level clergy from different European countries at Piacenza. She communicated as a person to be counted with not only by her high status by birth and by marriage, but also as educated witty personality, who shared her observations and experience without any linguistic constraints. Rhetoric and logic of her speeches, remarks and comments were cited by the prominent intellectuals even a century later.

The case of Adelheid’s courageous self-defence was the subject in canon law books of the 12th century. Indeed, it provided the example of collective united

response of the Christian community to the act of violence, single on her own example yet concerning many silent victims.

Acknowledgements.

The article presents results achieved during the authors' stay in Verona, Italy, as a Visiting Researcher at the Department of Cultures and Civilisations of the University of Verona. The author extends her deep gratitude to the University of Verona for support and funding the research project and to Academic Supervisor Dr Marco Stoffella for his support, providing access to books, libraries and scientific institutions and for commenting this article. The author is grateful to the libraries of the University of Verona and the University of Padua for providing access to their rich collections and for friendly support.

REFERENCES

1. Annales Palidenses auctore Theododro Monacho (Pertz, G., Ed.) (1859). *Monumenta Germaniae Historica SS* (Vol. XVI), Hannover: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani.
2. Annalista Saxo (Waitz, G., Ed.) (1844). *Monumenta Germaniae Historica SS* (Vol. VI), Hannover: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani.
3. Ansatt, A. (2023) Empress and Virgin: St Cunigunde and Female Sainthood in the Early Thirteenth Century. *German History*, 41 (2), June 2023, 153-169, <https://doi.org/10.1093/gerhis/ghad023>
4. Bernoldi Chronicon (Pertz, G., Ed.) (1854). *Monumenta Germaniae Historica SS* (Vol. V), Hannover: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani.
5. Contreni, J. (2023, October 6). *Louis I. Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Louis-I-Holy-Roman-emperor>
6. Cosmae Pragensis Chronica Boemorum (1923). *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum Rerum Germanicarum. Nova Series* (Tomus II). Berolini APVD Weidmannos.
7. Die Urkunden Heinrichs IV. Zweiter Teil. (von Gladiss, D., Ed.). (1959). In *Die Urkunden der Deutschen Könige und Kaiser*, Sechster Band. Unveränderter Nachdruck der 1959 im Verlag Hermann Böhlaus Nachfolger Weimar, Erschienenen Ausgabe Hannover, Hahnsehe Buchhandlung
8. Earenfight, Th. (2013). *Queenship in medieval Europe*. Palgrave Macmillan.
9. Ferrari, S. (2002). I chiostru canonicali veronesi. Accademia di Agricoltura scienze e lettere di Verona. Premio "Gino Barbieri" anno 2000-2001. Fondazione Cassa di Risparmio di Verona Vicenza Belluno e Ancona.
10. Fulcheri Cartonensis Historia Hierosolymitana, 1095-1127. (Hagenmeyer H., Ed.). (1913). Heidelberg, Carl Winters Univetsitätsbuchhandlung.
11. Gerhohi Praepositi Reichersbergensis De investigatione antichristi. (Sachur, E. Ed.). (1897). *Monumenta Germaniae Historica. Libelli de lite imperatorum et pontificum saeculis XI et XII conscripti* (Vol.III). Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 304-395.
12. Goez, E. & Goez, W. (Eds.) (1998). Die Urkunden und Briefe der Markgräfin Mathilde von Tuszien. In *Monumenta Germaniae Historica: Diplomata: [5], Laienfürsten und Dynastenerkunden der Kaiserzeit*, 21. Hannover, Hahnsehe Buchhandlung.

13. Golinelli, P. (2011). Nonostante le fonti: Matilde di Canossa donna. In Pio, B. (Ed.) *Scritti di storia medievale offerti a Maria Consiglia De Matteis* (pp.249-266). Spoleto, Fondazione Centro Italiano di studi sull'alto medioevo.
14. Hazzard Cross, S. & Scherbowitz-Wetzor, O. P., Eds. and Transl. (1953). *The Russian Primary Chronicle, Laurentian Text*. Crimson Printing Company. Cambridge, Massachusetts.
15. Liber de unitate ecclesiae conservanda (Schwenkenbecher, W., Ed.). (1892). *Monumenta Germaniae Historica. Libelli de lite imperatorum et pontificum saeculis XI et XII conscripti* (Vol.II). Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 184-284
16. Kollmorgen, Gregor (27 May 2009). Catholic Bamberg: the Cathedral. Retrieved June 6, 2023, <https://www.newliturgicalmovement.org/2009/05/catholic-bamberg-cathedral.html>
17. Mielke, Ch. (2017). Every Hyacinth the Garden wears: the material culture of medieval queens of Hungary (1000-1395) [Doctoral dissertation, Central European University, Budapest]. DOI number: 10.14754/CEU.2017.06
18. Moris, C. (1989). *The Papal Monarchy. The Western Church from 1050 to 1250*. Clarendon Press. Oxford.
19. Nash, P. (2017). *Empress Adelheid and Countess Matilda. Medieval Female Rulership and the Foundations of the European Society*. Palgrave Macmillan.
20. Ott, M. (1908). Constance. In *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company. <http://newadvent.org/cathen/04286c.htm>
21. Povist vremyanych lit. (1990). Yaremenko, V.V., Ed. and Trans. Kyiv, Pysmennyk. (in Ukrainian).
22. Raffenberger, Ch. (2012). The Missing Russian Woman: The Case of Eupraxia Vsevolodovna. In Newman Goldy, Ch. and Livingstone, A. (Eds.) *Writing Medieval Women's Lives* (pp.69-84). New York: Palgrave Macmillan.
23. Robinson, I.S. (2004). *Henry IV of Germany 1156-1106*. Cambridge University Press.
24. Rűß, H. (2006). Eupraxia – Adelheid. Eine biographische Annäherung. In *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 54, 481–518.
25. Sidebodo, Biografia, Biografia dei Vescovi Veronesi, Archivio Storico, Diocesi Verona (nd). Retrieved July, 12, 2023 from https://archivistorico.diocesiverona.it/images/Immagini_articoli/Pubblicazioni_on_line/documenti/CRONOTASSI/SIGEBODO.pdf
26. Simeoni L. (1930-1940). Prefazione. In Simeone L. (Ed.). *Vita Mathildis celeberrimae principis Italiae. Carmine scripta a Donizone presbytero, qui in arce Canusina vixit* (a cura di L. Simeoni) (1930-1940). *Rerum Italicarum Scriptores*. Raccolta degli Storici Italiani dal cinquecento al millecinquecento ordinata da L.A. Muratori. Nuova edizione riveduta, ampliata e corretta con la direzione di Giosue Carducci, Vittorio Fiorini, Pietro Fedele. Tomo V (II). Bologna, Nicola Zanichelli, III-LVIII.
27. Somerville, R. (2013). *Pope Urban II's Council of Piacenza. March 1-7, 1095*. Oxford University Press
28. Vandi, L. (2012). Redressing Images: Conflict in Context at Abbess Humbrina's Scriptorium in Pontetetto (Lucca). In Martin, Th. (Ed.), *Reassessing the Roles of Women as 'Markers' of Medieval Art and Architecture* (Vol. 2). (pp. 783-822). Leiden, Boston: Brill.
29. Vita Comitissae Mathildis. Oratione soluta ab Auctore Anonymo scripta (1724) et ex MS Francisci Mariae Florentini à Guiljelmo Godefrido Leibnitio primum edita. Vol. 5 Mediolani MDCCXXIV ex Typographia Societatis Palatinae in Regia Curia, 387-397.
30. Vita Mathildis celeberrimae principis Italiae. Carmine scripta a Donizone presbytero, qui in arce Canusina vixit (a cura di L. Simeoni) (1930-1940). *Rerum Italicarum Scriptores*. Raccolta degli Storici Italiani dal cinquecento al millecinquecento ordinata da L.A. Muratori. Nuova edizione riveduta, ampliata e corretta con la direzione di Giosue Carducci, Vittorio Fiorini, Pietro Fedele. Tomo V (II). Bologna, Nicola Zanichelli

31. Gladiß, D., von, & Gawlik, A. (1941). Einleitung. In *Die Urkunden von Heinrichs IV.* Teil 1. Weidmannschen Verlagsbuchhanglung Berlin, XIII-CII

Дата надходження статті до редакції: 29.09.2023.
Прийнято до друку: 24.10.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.218>
UDC 811'111

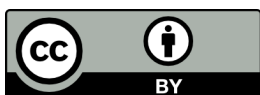
FAKE NEWS: IS IT MADE FOR MEN OR WOMEN?

Tsapro G.Y.

Borys Grinchenko Kyiv University,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0748-7531>
g.tsapro@kubg.edu.ua

Gryshchenko O.V.

Borys Grinchenko Kyiv University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7678-9851>
o.hryshchenko@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Fake news has become an integral part of modern life. It represents a distinct genre within news discourse, characterized by manipulation and the dissemination of deceptive information through mass media. Fake news is primarily defined by elements of 'falsehood,' 'deceit,' and 'manipulation,' which underlie its close connection with both misinformation and disinformation. Those who create fake news often tailor their content to exploit the potential interests and vulnerabilities of their target audience, including gender-related themes and stereotypes to generate heightened engagement.

This study aims to explore students' perceptions of gender-related aspects in fake news, such as the gender of fake news creators, readers, and the specific gender-related topics covered within fake news. The study involved a structured questionnaire designed to elicit responses that provide valuable insights into how fake news is perceived in connection with gender issues.

The results of the experiment highlight the participants' overall understanding of the relationship between fake news and gender. Young people generally believe that the creation of fake news is not inherently dependent on one's gender. However, some students do recognize a tendency in fake news production where female authors are seen as more involved in creating content for women, while male authors tend to target a male audience. These preferences appear to align with certain gender-related stereotypes associated with specific fake news topics. This suggests that despite the general perception of fake news as gender-neutral, stereotypical views can still influence how fake news is understood in relation to gender.

Keywords: *fake, gender-related news topics, fake news topics, fake news creators, fake news consumers*

Цапро Г.Ю., Грищенко О.В. Фейкові новини: створені для чоловіків чи жінок?

Фейкові новини стали невід'ємною частиною сучасного життя. Вони представляють собою окремий жанр новинного дискурсу, характеризуючись маніпуляцією та поширенням неправдивої інформації через засоби масової інформації. Основними складовими фейкових новин є "брехня," "обман," і "маніпуляція," які лежать в основі їх тісного зв'язку з дезінформацією та псевдоінформацією. Ті, хто створюють фейкові новини, часто використовують гендерно-зорієнтовані теми та стереотипи, щоб залучити увагу потенційної аудиторії та підвищити зацікавленість в таких новинах.

Ця стаття спрямована на дослідження сприйняття студентами гендерних аспектів фейкових новин, таких як статі авторів фейкових новин, читачів, і гендерно-зорієнтовані теми. Дослідження включало структуровану анкету з метою отримання відповідей, які надавали цінні уявлення про сприйняття фейкових новин в контексті гендерних питань.

Результати експерименту розкривають загальне сприйняття взаємозв'язку між фейковими новинами та гендером. Респонденти загалом вважають, що створення фейкових новин не залежить від статі людини. Однак деякі студенти визнають тенденцію в створенні фейкових новин, де жінки-автори сприймаються більш активними в створенні контенту для жінок, тоді як чоловіки націлені на аудиторію чоловіків. Ці вподобання схожі на певні гендерні стереотипи, пов'язані з конкретними темами фейкових новин. Це свідчить про те, що, незважаючи на загальне сприйняття фейкових новин як гендерно-нейтральних, стереотипи все ж впливають на сприйняття фейкових новин в контексті гендеру.

Ключові слова: *фейк, гендерно-зорієнтовані теми новин, теми фейкових новин, творці фейкових новин, споживачі фейкових новин.*

Introduction. Fake news is a genre of news discourse. It is a specific integrative type of media text which is aimed at manipulation and is represented and spread through mass media. The main constituents of fake are 'lie', 'deceit' and 'manipulation' which prove its close connection with misinformation and disinformation. Misinformation includes wrong and incorrect information which is spread without any particular intention to mislead. Whereas disinformation is usually spread intentionally; it is false and misleading information of a manipulative content related more to political and governmental discourse.

Fake news is created on a various number of topics: life of celebrities, politics, medicine, cosmetics, fashion, movies, technology, international events, interviews with famous people, education, business, pandemic issues, health, crime, sport, food, etc. Fake news includes both misinformation and disinformation. Those who create fake content pursue different goals depending on the topic of information. However, both the topics and the types of discourse they can be observed in contribute to the main aim of this type of news.

Creators of fake news often tailor their content to the perceived interests and vulnerabilities of their target audience, which can include gender-related interests. This customization is done with the intention of maximizing the impact and reach of their misinformation or disinformation. In some cases, creators may exploit gender-related themes and stereotypes to generate more significant engagement. For example, fake news may take on a sensationalized or exaggerated tone when addressing topics traditionally associated with a particular gender, such as beauty and fashion for women or technology and sports for men. This strategic use of gender-specific elements is just one of the many tactics employed by those behind fake news, highlighting the need for critical media literacy and discernment in today's information landscape.

The **aim** of the article is to explore students' perspectives on gender-related aspects of fake news including the gender of fake news creators, the gender of fake news readers, and specific gender-related topics covered in fake news.

Theoretical Background. Research shows that fake is created for many reasons but manipulation is the main one (Medlen & Medlen, 2022). Fake news in the media influences an incredibly large number of people (readers, users) within minutes, and consequences of it are unpredictable. Some researchers state that young people are most impacted by the spread of fake news as they have access to digital devices and use social media actively. Fake news can have a significant and negative impact on “students’ political views, education, and mindset” (Plaza, 2023, p. 716). Fake content can “negatively impact politics, society, and business”. Moreover, propaganda, disinformation, deep fake and false description “can encourage violent extremism, despise speech and frame people’s opinion, which undermines democracy and reduces trust in democratic approaches” (Chopra & Verma, 2023, p. 243).

Various factors influence the ways people perceive fake, accept or reject it. Five most influential cognitive biases “(herd, framing, overconfidence, confirmation, and anchoring)” impact on the believability of fake news (French et al., 2023).

Different fake news detection methods, approaches and algorithms are used to detect fake and to distinguish between fake news and real news (Amjad et al., 2023). A “hybrid fake news detection system” which combines linguistic-based and knowledge-based approaches has been introduced (Trivedi et al., 2023).

Researchers focus on linguistic indicators and deceptive cues in the scope of linguistic-based detection of fake news. Qualitative and quantitative linguistic

analysis is used to study the content structure and style of news articles in order to identify linguistic indicators which can help to differentiate false and authentic texts (Mahyoob et al., 2021).

The study of four web-based media influencers (celebrity-influencers, consumer-influencers, micro-influencers, content-influencers) which are used in fake viral videos uncovers the processes and ways of establishing credibility of the content that can appeal to a large audience (Chopra & Verma, 2023).

Some scholars state that gender-focused aspect of study can contribute to a better understanding of how fake news may influence young generation (especially college students) differently based on their gender. College students whose responses were collected for the study emphasized the presence of gender differences which were observed in the topics of false information that they received. Male participants mainly encountered fake news in terms of political issues, while female participants more frequently were offered false information concerning celebrities (Plaza, 2023, p. 718).

Media coverage often reflects and perpetuates societal stereotypes about the different social roles of men and women (Murphy, 2011). Men are often portrayed as socialized into the breadwinner role, emphasizing success in formal labor force participation. This portrayal suggests that men are taught to exhibit characteristics deemed "more rational, masterful, accumulative, and competitive" compared to women. These stereotypes place expectations on men to excel in their careers and exhibit assertiveness and competitiveness.

On the other hand, women are often portrayed as being socialized into caregiving roles. These roles emphasize traits associated with nurturing and caregiving. Women, particularly those engaged in roles as homemakers or mothers, may be expected to exhibit a "motherhood mentality," characterized by a strong focus on caring and nurturing (Strapko et al., 2016). This perception may lead to the stereotype that women are more environmentally concerned than men because caregiving roles may be linked to an increased awareness of environmental issues and sustainability.

These stereotypes, perpetuated by media representations, can have profound impacts on society by influencing societal expectations, behaviors, and even career choices (Ha et al., 2016). It is important to recognize and challenge these stereotypes to create a more inclusive and equitable society where individuals are not limited by rigid gender-based roles and expectations.

Women and men are differently shown in news. Recent studies (Rohrbach et al., 2022), which quantify the presence and absence of gender differences in news representation, contribute to the ongoing discourse regarding persistent gender disparities in media. These gender disparities can perpetuate and reinforce existing stereotypes that influence the public's perception of politicians, particularly women. Media coverage that accentuates candidate traits, appearance, and family, especially when it takes on a negative tone, can disproportionately harm women politicians. This coverage not only upholds traditional gender stereotypes but also erodes the perceived competence of female candidates, ultimately affecting voting preferences. On a more encouraging note for women in politics, it is worth noting that when the news focuses on scandals and candidate attacks, its adverse impact on their electoral support is somewhat less pronounced compared to their male counterparts. These findings highlight the intricate interplay between media portrayal, gender stereotypes, and political outcomes. It is important to recognize that, in some cases, fake news is deliberately created to tarnish the reputation of politicians, further complicating the dynamics of media influence on political campaigns.

Methods. The participants of the experiment are 108 university students (aged 19-25) whose major is Linguistics (English), 17 of male and 91 of female gender. The students were offered a questionnaire with controlled responses to elicit possible reactions and answers that will bring considerable insight into perception of fake and its connection with gender issues. Here are the questions:

1. *Who is most often the author of fake news and fake information?*
2. *Who more often creates fake information for men?*
3. *Who more often creates fake information for women?*
4. *For whom is fake news created?*
5. *If you claim that fake news is created more often for men, please explain why.*
6. *If you claim that fake news is created more often for women, please explain why.*
7. *Who reads fake news and fake information more often?*
8. *Who is quicker to determine that a text is fake?*
9. *In what subjects is fake information created for men?*
10. *In what subjects is fake information created for women?*

Results and Discussion. The data from the questionnaire (Questions 1-3) reflects a diverse set of perspectives regarding the creation and target audience of

fake news. Notably, 78.7% of the students believe that both men and women can be authors of fake news, indicating a recognition that fake news creators are not restricted by gender. Nevertheless, there are nuanced perceptions when it comes to the intended audience. While 62% of respondents think that both genders create fake news for men, 55.6% believe that both genders produce fake news for women. A portion of students, 20.4%, perceive that men primarily create fake news for men, and 14.8% think that men specifically target women with fake news. In the case of women authors, 17.65% of students believe they write more for men, while a larger 30.6% consider that women predominantly create fake news for other women. These findings highlight a complex interplay of gender perceptions in the creation and target audience of fake news. Despite the general understanding that both genders can create fake news for both men and women, there is still a significant subset of students who believe that men are more likely to write for men, and women for women, underscoring the persistence of gender-based assumptions in the context of fake news.

Despite everything said above, it's worth noting that a substantial 96.3% (see Fig.1) of students in the survey hold the belief that fake news is created for both genders, indicating a prevailing recognition that the target audience of fake news is not inherently gender-specific (Question 4). This overwhelming consensus suggests a broad understanding that the creation of fake news transcends gender boundaries and is intended for a diverse readership. However, there remains a subset of students who maintain gender-based assumptions, underscoring the persistent complexity of gender perceptions in the context of fake news.

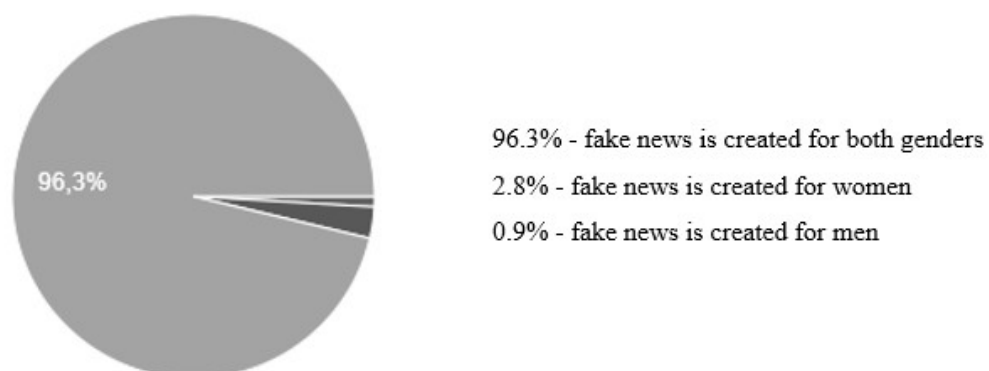

Figure 1. Target audience of fake news

Questions 5 and 6, in some way, constrained students' responses regarding the reason why fake news is created for specific genders. This limitation was imposed

as they were required to select from provided options, including: 1) they are more susceptible and vulnerable; 2) they are easily deceived; 3) they do not analyse what they read; 4) other. The following bars demonstrate students' answers (see Fig.2 and Fig.3).

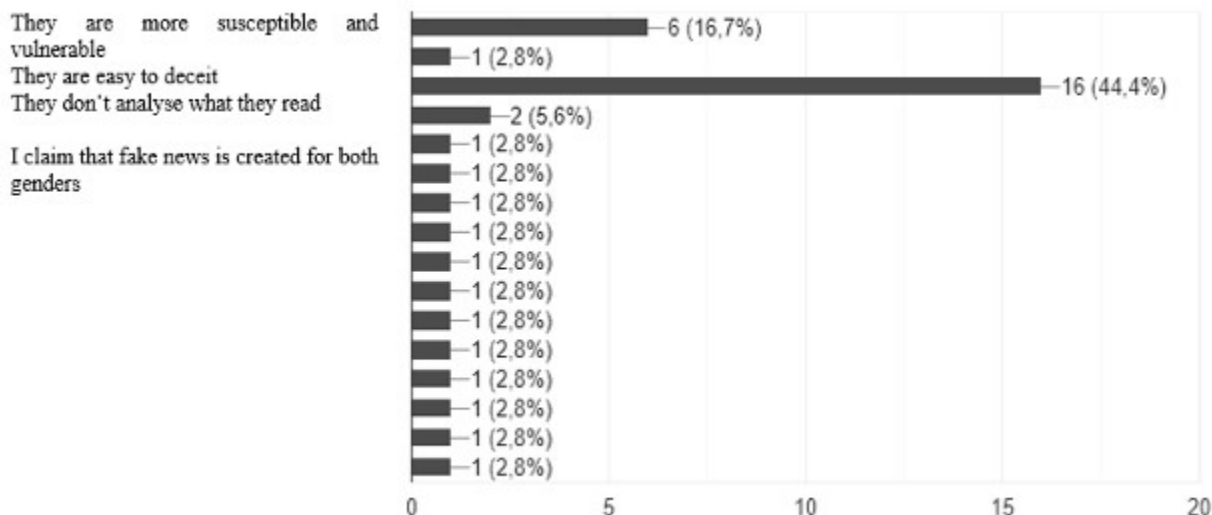

Figure 2. Why fake news is made for men

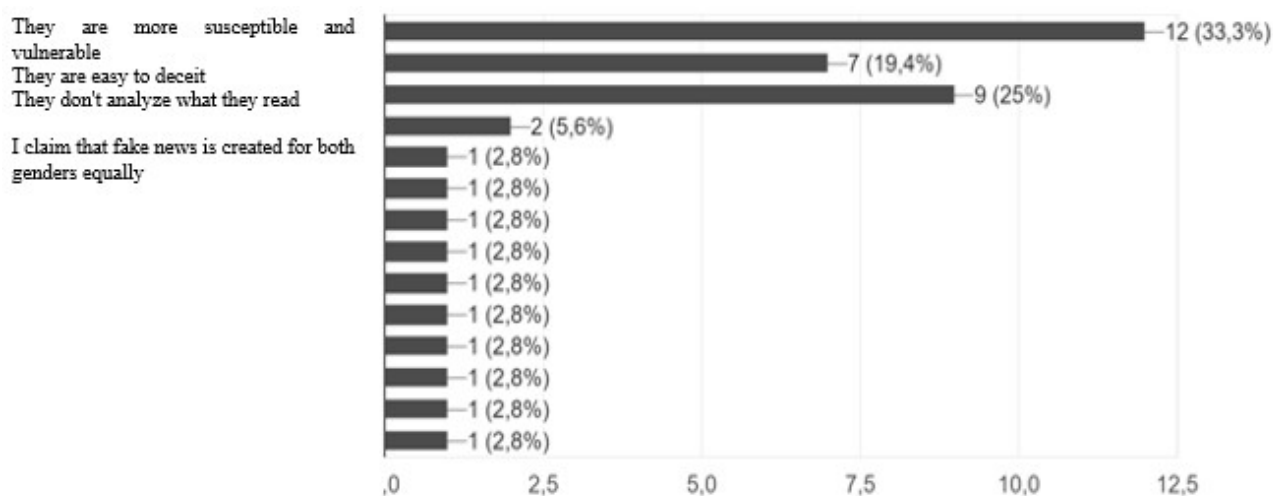

Figure 3. Why fake news is made for women

While analysing the questionnaire data, it becomes evident that stereotypes about specific genders play a role in students' perceptions of fake news. 33.3% of students believe that fake news is created more often for women due to the perceived traits of susceptibility and vulnerability, implying a harmful stereotype. Similarly, 19.4% think that women are targeted because they are easy to deceive, reflecting a misconception about their critical thinking abilities. Additionally, 25%

of the respondents feel that women are the focus of fake news because they do not analyse what they read, an unfair portrayal of their intellectual engagement.

In contrast, 16.7% of students think that fake news is often created for men based on the notion that men, too, are susceptible and vulnerable, challenging the assumption that susceptibility is gender-specific. Only 2.8% believe that men are easy to deceive, a significantly lower percentage compared to the stereotype directed at women. A significant 44.4% feel that men do not analyse what they read, highlighting a stereotype similar to the one perceived about women. These responses underscore the presence of unfounded stereotypes, not only regarding women but also regarding men.

According to the responses to Question 7, 72.9% of the participants state that both genders read fake news and fake information whereas 23.4% of the students think that only women do it and 3.7% suppose that men are fake news consumers.

The answers to Question reveal the fact that both genders (56.5%) are equally capable of spotting fake. However, 27.8% of the participants are sure that men tend to detect fake quicker than women, while 17.6% of the respondents name women to be the first to recognise fake.

The last two questions (9-10) focus on gender-related topics of fake information. Students had to select among a variety of topics offered to consider to appeal more to men or women.

The questionnaire offers the topics widely spread in the media. The following bar graphs reflect the students' understanding of particular topics of fake news created for men (see Fig.4) and for women (see Fig.5).

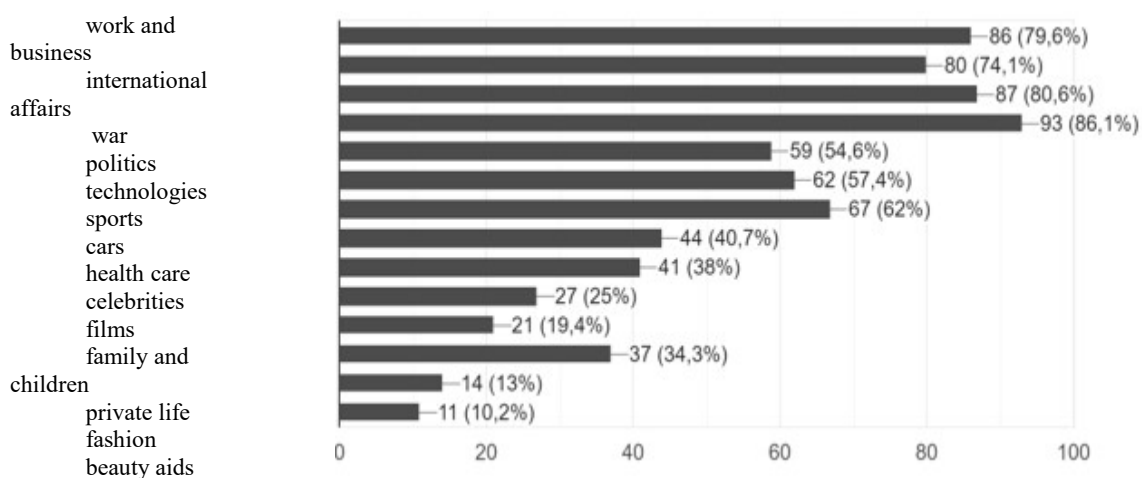

Figure 4. Male-related fake news topics

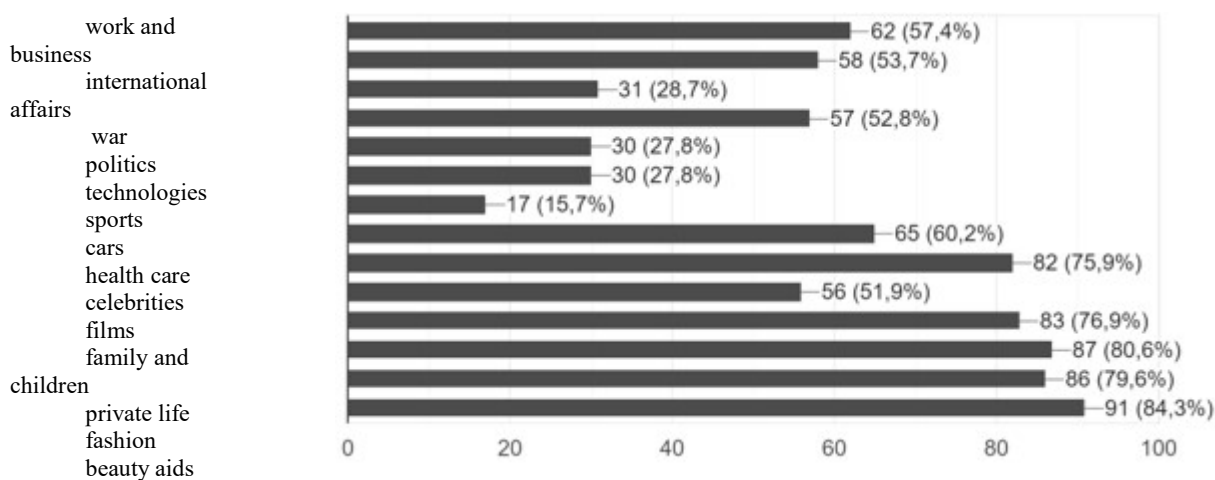

Figure 5. Female-related fake news topics

The participants' answers demonstrate stereotypical expectations about gender interests, with men more engaged into politics, war, technologies, business and international affairs, and women being more interested in beauty aids, private life, fashion, family and children.

Conclusions and Perspectives. The experiment's results shed light on the participants' overall perception of the relationship between fake news and gender. In general, young people believe that the creation of fake news is not contingent on one's gender. There's a prevalent conviction that fake news is crafted for and can be disseminated to both genders, and both men and women are equally capable of discerning fake information. However, some students do highlight a tendency in fake news production, where female authors are perceived to be more involved in creating content for women, and conversely, male authors produce content aimed at a male audience. These preferences seem to align with certain gender-related stereotypes that participants have associated with the topics of fake news. This indicates that despite the overall understanding of fake news as gender-neutral, some stereotypical perceptions still influence how fake news is perceived in relation to gender.

The limitations of the study include that the experiment was conducted before February 24, 2022. It is assumed that the results may differ, particularly concerning topics related to war, which could be a focus for future research.

REFERENCES

1. Amjad, M., Zhila, A., Vitman, O. (2023). Analysis of Fake News Detection Methods. *Recent Developments and the New Directions of Research, Foundations, and Applications*. 423. 131–144. doi:10.1007/978-3-031-23476-7_13
2. Chopra, S., Verma, M. (2023). Fake Viral Videos: The Delusion of Infotainment. *IIS.Univ.J.A.* 11. 242–255.
3. French, A., Storey, V., Wallace, L. (2023). The Impact of Cognitive Biases on the Believability of Fake News. *European Journal of Information Systems (EJIS)*. https://www.researchgate.net/publication/374724613_The_Impact_of_Cognitive_Biases_on_the_Believability_of_Fake_News
4. Ha, L., Jiang, W., Bi, C., Zhang, R., Zhang, T., & Wen, X. (2016). How online usage of subscription-based journalism and mass communication research journal articles predicts citations. *Learned Publishing*, 29(3), 183–192. <https://doi.org/10.1002/leap.1036>
5. Mahyoob, M., Algaraady, J., Alrahaili, M. (2021). Linguistic-Based Detection of Fake News in Social Media. *International Journal of English Linguistics; 11(1)*. 1–11. <https://doi.org/10.31235/osf.io/umr3t>
6. Medlen, P., Medlen, J. (2022). The Art of Fake News Creation and Dissemination. *Fake News & the New Social Media 2022*. Hawaii: LIGS University Hawaii. https://www.researchgate.net/publication/373392346_The_Art_of_Fake_News_Creation_and_Dissemination
7. Murphy, B. (2011). Gender Identities and Discourse. In G. Andersen & K. Aijmer (Eds.), *Pragmatics of Society*. Berlin: Mouton de Gruyter. 53-77.
8. Plaza, A. (2023). Mitigating the Impact of Fake News on Selected College Students. *International Journal of Advanced Research in Science Communication and Technology*. 716–721. <https://doi.org/10.48175/IJARSCT-12200>
9. Rohrbach, T., Aaldering, L., & Van der Pas, D. J. (2022). Gender differences and similarities in news media effects on political candidate evaluations: a meta-analysis. *Journal of Communication*. <https://doi.org/10.1093/joc/jqac042>
10. Strapko, N., Hempel, L., MacIlroy, K., & Smith, K. (2016). Gender Differences in Environmental Concern: Reevaluating Gender Socialization. *Society & Natural Resources*, 29(9), 1015–1031. <https://doi.org/10.1080/08941920.2016.1138563>
11. Trivedi, S., Jain, M., Gopalani, D., Meena, Y., Gupta, Y. (2023). Fake News Detection: A Study. *Proceedings of the International Conference on Intelligent Computing, Communication and Information Security*. 395–408. doi.org/10.1007/978-981-99-1373-2_31

Дата надходження статті до редакції: 27.09.2023.

Прийнято до друку: 21.10.2023

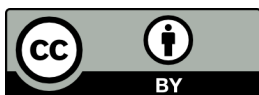

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.219>
UDC 811.111'367.3'276:316.772.4

THE ROLE OF METALINGUISTIC NEGATION IN INTERPERSONAL COMMUNICATION

Yurchyshyn I. M.

Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7775-0761>
Ilona.Yurchyshyn@lnu.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Metalinguistic negation (MN) is a good tool in interpersonal communication, as it is perfect for formal register and could be used as a politeness strategy. It is used to object to a previous statement, but not its truth-conditional meaning, so it may be used in the communication when the speaker wants to avoid directly denying the previous utterance, which is viewed not as criticism, but as a challenge, which makes it rather polite. Drawing from theories of pragmatics, the article highlights the possible reasons for the speaker to choose this type of negation. Pragmatic functions, complexities and implications of MN are researched. In Business English people tend to use MN as a politeness strategy, it may be used as well to avoid being direct. The study shows the crucial role of metalinguistic negation in resolving conflicts, expressing modesty and suggesting alternatives. The aim of the research is to show the significance and pragmatic implications of metalinguistic negation, as well as its usage in formal contexts. In the article case studies and examples are provided, such as the usage of MN to soften criticism, indirectly disagree, avoid giving the direct answer, soften face-threatening situations, soften criticism, negotiate. MN allows the speaker to remain polite and maintain business-like environment, it may also be the way to avoid directness. Almost nothing has been done on such topic, so the study is quite exceptional, as well as it is topical. In the modern world delicacy and tolerance are most valued, so such linguistic phenomenon is helpful. The study may be interesting for scholars, who research communication strategies, pragmatics, negation, formal register and politeness.

Key words: *metalinguistic negation; politeness; formal register; interpersonal communication; pragmatics; business communication.*

Юрчишин І.М. Роль металінгвістичного заперечення в міжособистісній комунікації. *Металінгвістичне заперечення (МЗ) є хорошим інструментом у міжособистісному спілкуванні, оскільки воно ідеально підходить для формального реєстру та може використовуватися як стратегія ввічливості. Воно використовується для заперечення попереднього висловлювання, але не його істинно-умовного значення, тому його можна використовувати в комунікації, коли мовець хоче уникнути прямого заперечення попередньо-висловленого, що розглядається не як критика, а як виклик, що робить його досить ввічливим. Спираючись на концепцію П. Грайса (1975), ми аналізуємо можливі причини вибору мовцем такого типу заперечення. Досліджуються прагматичні функції, комплексність та імплікація МЗ. У діловій англійській мові люди зазвичай використовують МЗ як стратегію ввічливості, його також можна використовувати, щоб уникнути прямолінійності. Дослідження показує вирішальну роль металінгвістичного заперечення у вирішенні конфліктів, вираженні чемності та пропонуванні альтернатив. Метою дослідження є показати значущість та прагматичну імплікатуру металінгвістичного заперечення, а також його використання у формальному контексті. У статті наводяться тематичні дослідження та приклади, такі як використання МЗ для пом'якшення критики, опосередкованої незгоди, уникнення прямої відповіді, пом'якшення загрозливих ситуацій, пом'якшення критики, переговорів. МЗ дозволяє оратору залишатися ввічливим і підтримувати ділову атмосферу, воно також може бути способом уникнути прямої. На цю тему майже нічого немає, тому дослідження є досить винятковим, так само як воно є актуальним. У сучасному світі найбільше цінується делікатність і толерантність, тому таке мовне явище є помічним. Стаття може бути цікавою для науковців, які досліджують стратегії спілкування, прагматику, заперечення, формальний реєстр і ввічливість.*

Ключові слова: метамовне заперечення; ввічливість; формальний реєстр; міжособистісне спілкування; прагматика; ділове спілкування.

Introduction. Metalinguistic negation (further – MN) has been the focus of everyone's attention lately mainly because of the discussions on the problem of its definition. However, as it is used to correct, it could be an effective instrument in interpersonal communication as a strategy of politeness or in business environment. Little if not nothing has been studied on the topic of metalinguistic negation in interpersonal communication. However, its pragmatic implications are most useful in formal registers as it allows the speaker to indirectly disagree, challenge the idea or politely suggest something. Nowadays, it is essential to be tolerant and delicate, this type of negation allows the speaker to do this, so it is important to study it. MN is used dominantly in formal registers, however, in everyday conversations it is not less spread. So why is the speaker resort to metalinguistic negation? What is the difference between “I disagree” and “It makes

sense, but I want to suggest something slightly different”? And why the second option is more appealing to the speakers?

Theoretical background. Many scholars studied metalinguistic negation, but they mainly focus on its pragmatic or semantic ambiguity, among them Burton-Roberts (1999), Carston (1996), Horn (1985), Davis (2011), Moeschler (2015). When Horn suggested that there is “pragmatic ambiguity” of metalinguistic negation (Horn, 1985, p.122), some supported him (Burton-Roberts), some criticised (Cartson, Moeschler, Davis). Whether it exists or not, one must agree that in a lot of cases it’s not clear why the speaker prefers types of negations that may produce misunderstandings, instead of simply choosing single negation. However, the pragmatic implications of this type of negation have not been studied much, even less was studied on metalinguistic negation of interpersonal communication.

Methods. This article mainly uses discourse analysis to predict the possible implicatures of the examples. Abductive reasoning method is used to support the observations and hypothesis. Pragmatic analysis allowed the author of the study to see the effect which a particular sentence makes on the listener in a particular situation.

Why to use metalinguistic negation in interpersonal communication?

There are still a lot of discussions on the definition of metalinguistic negation. In this article the definition suggested by Laurence Horn is used and it is “a device for objecting to a previous utterance on any grounds whatever, including the conventional or conversational implicata it potentially induces, its morphology, its style or register, or its phonetic realization.” (Horn, 1989, p.363).

However, other scholars like P. Larrivé (2011) show the ambiguity of the above-mentioned definition, he thinks that if we take into account the speaker then the linguistic phenomenon that a lot of linguists call metalinguistic will actually be just polemical.

The benefits that the speaker gets from using MN are impressive, especially for a formal register or as a politeness strategy. This type of negation doesn’t negate the truth of the proposition, instead it provides the possibility to indirectly disagree, not to criticise the utterance, but support it. MN sounds as if the speaker is just giving the other perspective on the topic, it could be subject to interpretation, so the interlocutor will not feel as if the speaker is trying to condemn their idea.

People will react much better to such disagreement, than just saying “I don’t like it”, as MN doesn't convey judgement.

In the world where social boundaries are valued it is crucial to use the polite ways of criticism and disagreement. Not only in formal register may we see now the use of indirectness, for which MN is a perfect fit, but more and more people care nowadays about their face even with the loved ones. Politeness is the norm now in any conversation, any context, and any register.

Directly disagreeing may sound harsh and intolerant, so other ways are sought. Metalinguistic negation allows the speaker to imply negation and challenge the utterance, this indirectness will serve as a politeness strategy in this case. Some professions will most benefit from this, such as businesspeople, diplomats, politicians, lawyers, customer service officers, as well as teachers, who should encourage to improve but not to discourage all together; doctors or counsellors that must carefully choose the words they use with mentally sensitive patients; journalists, etc.

Here are just few cases when it may be used in formal register or as a politeness strategy.

To soften potentially face-threatening situations

Metalinguistic negation may be used to soften the situation and avoid conflict.

The following example shows that the speaker is trying to correct themselves. The statement before seems too straightforward so it is corrected:

I didn't mean to say that you smell, I just feel some odour in the air.

This utterance was used by the speaker to avoid potentially face-threatening situation, so the speaker does not negate the statement “You do not smell”, they negate “I didn’t mean to say”. This way the focus is redirected to a neutral phrase. Then instead of using a negative word (here smell), the speaker uses the word “odour”, which again redirects the focus from the person to the surrounding where they are at the moment, leaving the possibility that the “odour” may have some other neutral explanation.

The speaker’s intention is clear, it is important for them whether they use the socially accepted way of criticism.

Negation can be used to teach others how to behave politely. Here it is used in its classical corrective style. the following sentences:

Now, Cindy, dear, Grandma would like you to speak a bit more like a lady: Phydeaux didn't “shit the rug”, he {defecated / pooped / had a BM} on the carpet. Grandma isn't “feeling lousy”, Johnny, she's indisposed (Horn, 1985, p. 133).

From the perspective of pragmatics the addresser is trying to persuade the addressee, possibly a child, to behave according to the norms of society. The words like “shit” and “lousy” have impolite connotation, therefore they are corrected. Horn notes that the truth-conditional meanings of both expressions are identical, the addresser’s intention is strictly for the sake of politeness.

To soften criticism

Sometimes metalinguistic negation is used just to make it less straightforward, which by some scholars is viewed as polite: I *didn't mean to say* that I *hate* you, what I meant was that I just *don't find you interesting to talk to* (Gretenkort & Tylén, 2021).

This sentence is a conversational implicature, the speaker says that they don't want to talk to the interlocutor, but what they actually meant is that they dislike the person in general, so they would rather finish any interactions. But because they are trying to keep face so they try to avoid such strong words as “hate”, so by using “I don't find you interesting to talk to” the speaker is implying that they would be glad if not to stop the interactions, then at least to reduce it to the minimum.

In the next example the use is also to soften criticism.

a: *It was boring.*

b: *I wouldn't say it was boring, but it could have been more engaging.*

Such reply also shows the speaker’s intention to soften the impact of the statement, so not to sound too direct and offensive.

To indirectly disagree with the help of echo questions

The other pragmatic effect is created by metalinguistic negative questions. They may appear to be a bit aggressive, though the speaker’s intention was the opposite. Consider this:

a: She's coming with us, isn't she?

b: (echoing): Isn't she?

Speaker B is trying to politely disagree with the previous statement, they clearly don't want the person invited by the speaker A to accompany them, but at the same time they feel embarrassed to reject the offer directly, so they are trying to simply challenge the utterance. Though the intention by speaker B was to politely disagree, it still sounds aggressive, so the effect was not achieved.

Horn (1985, p. 132) gives the following examples of metalinguistic negative echo questions:

a: *you did WHAT with Sally and Bill?*

b: *Take out the WHAT?*

c: Do I WHAT?

These questions are considered negative in pragmatics, as their implied meaning is to disagree with the previous utterance. They are metalinguistic as they aim at challenging rather than denying the statement.

With all examples given it is visible that even though the user intended to stay polite, it was not successful. Metalinguistic negative questions appear to sound impolite, if not aggressive. The use of intonation is essential here, if the intonation is too loud then the speaker's intention is not to remain polite, but rather sound sarcastic or express annoyance.

To behave modestly

MN may be used not only to soften criticism, but also to make the utterance sound more modest and reserved. In some cultures (like Japanese) or environments (like business) it is considered polite to undermine achievements, so the speaker may utilize MN in this way.

a: You are such a talented writer.

b: I'm not that talented; I still have a lot to learn.

The reason behind such statement may be realistic self-criticism or the wish to look like everybody else. However, there is the drawback of such approach and that is the interlocutor may find the utterance either arrogant as they may feel that the speaker is just pretending, or they may consider that as the imposter syndrome.

In the following example MN is used more naturally, as it is comprehensibly that no person is perfect, so this utterance will be treated not only as the act of modesty but also as objective estimation.

I am not the best in class, but I'm doing my best.

MN is a way of avoiding looking arrogant or overconfident, it is used to express adequate self-praise, but at the same time convey a level of effort.

To negotiate

One more communicative intention may be to suggest another perspective and try to negotiate. It may be used as a strategy to put forward some alternatives.

I do not entirely support your idea, what if we tried calling the customers and apologizing?

MN is used here to politely disagree and negotiate another solution. The speaker intentionally softens the statement with the help of such negation, trying to only suggest instead of criticising the other viewpoint. The use of metalinguistic negation provides the possibility for the person to indirectly disagree with the

interlocutor, which is really valued in formal register. Instead of disagreeing with the idea itself, the speaker negates the support of it.

I am not sure we can cancel the meeting as you suggested, but I am open for the discussion.

The statement was clearly made to remain businesslike and still making your point. The ability of metalinguistic negation to convey softened meaning is of real help if the speaker wants to keep face, but at the same time appear confident.

It is clearly visible that using metalinguistic negation may assist in business communication as a strategy of negotiation, it perfectly does its job of slightly disagreeing, asserting your point and still keeping face and maintaining formal environment.

Avoiding giving the direct answer

The usage of MN gives the opportunity to make the statement less straightforward. It may be of help in formal settings as well, as it makes the utterance softer, in a lot of cases it could also be a politeness strategy.

I am not entirely sure, but I believe that Tom's idea sounds better.

By using "I am not entirely sure" the speaker is trying to avoid the direct criticism, but at the same time they make their point. Instead of saying that they completely agree with Tom's idea, they try to hedge. Such answer leaves space for further discussion as well, it is not blunt and final, so the interlocutor will perceive it as a pure suggestion, not a critique. The use of MN negation (the speaker negates their certainty about the idea, not the idea itself) really redirects the focus from the disagreement.

a. - It's brilliant, isn't it?

b. - I wouldn't be so quick to call it a success.

The above sentence is another example of metalinguistic negation that gives the opportunity to avoid both agreeing or disagreeing with the previous utterance, on the other hand it just gives more space for the manoeuvre. The sentence with MN suggests reviewing the progress and correcting the mistakes, rather than rejecting the whole idea. For the interlocutor such statement does not seem aggressive or judgemental, so such correction would be welcomed.

This usage of MN could be of help for politicians, businesspeople, diplomats and a strategy of politeness for the rest.

Conclusions. So far, a lot of scholars have been interested in metalinguistic negation, because of the confusion with its traits, but it is also a good tool in interpersonal communication. As it does not deny the truth-conditional meaning, it

gives the possibility to use it in formal register or as a politeness strategy. It offers a big range of benefits for polite or indirect communication, such as reducing the face-threatening situation, offering the ability to indirectly disagree or giving the direct answer. It sounds modest and reserved if the speaker uses that about their own achievements. Not only a lot of professions will benefit from this type of disagreement, such as politicians, teachers, businesspeople, etc, but people who want to keep face in everyday life as well.

REFERENCES

1. Burton-Roberts, N. (1999). Presupposition-cancellation and metalinguistic negation: A reply to Carston. *Journal of Linguistics*. 35(2), 347–364. <https://doi.org/10.1017/s0022226799007616>
2. Carston, R. (1996). Metalinguistic negation and echoic use. *Journal of Pragmatics*. 25(3), 309–330. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(94\)00109-x](https://doi.org/10.1016/0378-2166(94)00109-x)
3. Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. In P. Cole, & J. L. Morgan. (Eds.), *Syntax and Semantics*, Vol. 3, Speech Acts (pp. 41-58). New York: Academic Press.
4. Gretenkort, T., & Tylén, K. (2021). The dynamics of politeness: An experimental account. *Journal of Pragmatics*, 185, 118–130. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.09.003>
5. Horn, L. R. (1985). Metalinguistic negation and Pragmatic ambiguity. *Language*. 61(1), 121. <https://doi.org/10.2307/413423>
6. Horn, L. R. (1989). *A Natural History of Negation*. Chicago: University of Chicago Press.
7. Larrivé, Pierre (2011). La définition de la négation métalinguistique. Jacqueline Bacha, Ammar Azouzi and Khaled Salddem (Eds). *La négation en discours*. Sousse. 53-69.
8. Moeschler, J. (2018). A set of semantic and pragmatic criteria for descriptive vs. Metalinguistic negation. *Glossa: A Journal of General Linguistics*. 3(1). <https://doi.org/10.5334/gjgl.439>

Дата надходження статті до редакції: 11.09.2023.

Прийнято до друку: 1.10.2022

Наукове видання

STUDIA PHILOLOGICA

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 21

Київського університету імені Бориса Грінченка

Макетування – Колесник О.С.

Коректор – Радван Д.В.

Підписано до друку 1.12.2023 р.

Київський університет імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053

Контент збірника наукових праць ліцензується
відповідно до Creative Commons Attribution 4.0
International License.

